

utopický prostor Jižní Ameriky

**Apocalypto Mela Gibsona
nová kniha Michala Ajvaze
Jacques Rupnik: EU supluje
Rakousko-Uhersko
deset let Česko-německé
deklarace**

Arte Y Cultura Oral, 2006
ISSN 1801-4542

Jsem proti fridatizaci

Rozhovor s Jesusou Rodríguezovou

**Divadelní aktivity Mexičanky
Jesusy – česky Ježíšky
– Rodríguezové, mají skutečně
přídech určitého mesiášství.
V listopadu 2006 se účastnila
protestů proti oaxackému
guvernérovi Ulissesovi.
V červenci 2006 organizovala
protesty proti zfalšování
prezidentských voleb v hlavním
mexickém městě. V říjnu 2006 na
Setkání iberoamerických divadelnic
ve španělském Cádizu prohlásila,
že divadlo jako politická akce
může zamezit násilným výbuchům
společenského napětí.**

MARTINA ČERNÁ

Cítíte se jako „hvězda“, „celebrita“
nebo „nejdůležitější žena v Mexiku“,
jak vás nazývá mexický tisk?
Nejsem hvězda, jsem ženská jako každá jiná.
Slova jako „star“ nebo „nejdůležitější žena“ mi
připadají jako past na egotisty.

Jak to přišlo, že jste se stala divadelnicí?
Já jsem plachá osoba. Když jsem byla malá,
měla jsem strach z dospělých. A teď, když
jsem je prokoukla, se jich bojím ještě víc.
Divadlo mi vždycky pomáhalo překonat rea-
litu. Studovala jsem na průměrných školách
a pak jsem se setkala s úžasným režisérem,
který se jmenoval Julio Castillo. A s ním jsem
se skutečně rozvinula. Mou největší inspira-
cí vždycky byla křehkost lidské národy a síla
lásky...

Často kritizujete televizi jako chladné
médiu. Na druhé straně jsou

televize, film a video rychlé prostředky
komunikace, a to je v globalizovaném
světě podstatné. Co znamená pro
mexickou společnost divadlo? A co
znamená v globalizovaném světě?
Myslím, že dělat divadlo je něco velice zábav-
ného a dívat se na něj je skoro vždycky veli-
ce nudné. Dělat film je velice nudné a dívat
se na něj bývá velice zábavné. Dělat televi-
zi je velice nudné a dívat se na ni jakbysmet.
Divadlo je pro mexickou společnost něco
jako nutné zlo. Musí se do něj chodit a tles-
kat, protože už jste již zkrátka zaplatili líst-
tek. Divadlo v globalizovaném světě je veli-
ce prospěšné, hlavně když se nedělá uvnitř,
v divadelních budovách, ale na ulici a použi-
vá se jako nástroj proti globalizaci a dikta-
tuře peněz.

Velmi mne zaujal popis vaší herecké
metody. Čerpáte v ní z mezoamerické

kosmogonie a nauky o třech duších.
Váš popis na mne působil jako jakási
praktika racionálně kontrolovaného
šamanismu. Lze to tak nazvat?
Nenazývala bych herectví šamanskou prak-
tikou, i přestože v koncepci starých Mexi-
ků byly věci navzájem velmi propojené. Ale
nakonec i na Západě jsou herci možná tak
trochu šamani. Já čerpám z mezoameric-
kého dědictví a používám ho ve své práci.
Jsem míšenka s akcidentálním, pardon, okci-
dentálním vzděláním, takže se můžu sebe-
víc snažit čerpat z jiné kosmovize, a stejně
dospěji sotva k nějakému slabému tušení.
Od chvíle, kdy jsem se začala zaobírat sta-
rým Mexikem, jsem objevila spoustu věcí,
ale je pro mě čím dál těžší vysvětlit je „západ-
ním“ způsobem. Jsou ovšem bezpochyby
použitelné v běžné práci a přenosné do mých
dílů kabaretu.
Pokračování na s. 23

Nalevo za emancipací

Daniel Veselý

Pinochetova smrt na konci loňského roku (došlo k ní na Mezinárodní den lidských práv, 10. prosince) je určitým zosobněním od základu se měnící politické a ekonomické situace v Latinské Americe. V zemích jako Chile, Peru, Ekvádor, Brazílie, Nikaragua, Venezuela i dalších se v minulém roce dostali k moci nebo svou pozici demokraticky obhájili státníci, jejichž program je v rozporu s politikou neoliberalismu.

V letech 1975 až 2000, v průběhu takzvaného Zlatého věku, byly státy Latinské Ameriky vystaveny nemilosrdné politice nadnárodních koncernů, které prosazovaly prostřednictvím grantů Světové banky a Mezinárodního měnového fondu strukturální reformy. Ty měly za cíl otevřít místní ekonomicky slabé trhy bohatým západním korporacím, jež zaplavovaly region přebytkovým zbožím, a likvidovaly tak trhy, neschopné tomuto tlaku „volné soutěže“ odolat. Země tohoto regionu se dostaly do osidel půjček Světové banky, která na oplátku za poskytnuté peníze žádala, aby byly drasticky omezeny výdaje v sociální sféře, na úkor převážné většiny domorodého obyvatelstva.

Katastrofální politika vyspělých západních ekonomik však vzbudila vlnu nevole u většiny obyvatel latinskoamerických zemí a z původních lokálních sociálních hnutí postupně vyrostly významné politické síly, které se posléze ujaly moci. Vůdci zemí této politické a ekonomické avantgardy je Venezuela, kde se na přelomu tisíciletí demokraticky, za podpory chudého obyvatelstva, stal prezidentem bezesporu kontroverzní Hugo Chávez. Ten se již po nástupu do funkce ostře vymezil proti washingtonskému konsensu neoliberálních reforem, a zahájil tak tzv. bolívarianskou revoluci, jejímž hlavním mottem se stal program „socialismu pro 21. století“.

Chávez se víceméně úspěšně pokusil postavit na nohy ekonomicky zbídačenou zemi, jeho sociální plány přitom byly a stále ještě jsou placeny z venezuelské živé vody – ropy. Pro několik milionů obyvatel obřích ghett

(favelas) připravil program výstavby alternativního životytí v autonomních vesnických komunách, prosadil vydání nové ústavy, která umožňuje mnohým z těch, kdo byli dosud opomíjeni, dovolat se svých práv. Zisky z ne zcela znárodněného ropného průmyslu investoval do edukačního a zdravotnického sektoru a směnil za tisíce lékařských posil z Kuby. Přes nesporné dílčí neúspěchy své administrativy se Chávezovi podařilo umožnit třem milionům nemajetných studovat, díky kubánské lékařské injekci pak dopřál většině obyvatel zdravotnickou péči téměř zdarma. Početnými kritiky je mu však vyčítáno, že by těchto vymožeností nemohl dosáhnout bez tekutého černého zlata a přílišné servility vůči expandujícímu čínskému „tržnímu socialismu“.

Ať tak či onak, prezident Chávez minulý rok obhájil svůj post a hlasy voličů mu daly zelenou pro pokračování sociálních reforem v 21. století. Podle něj nastává nová fáze bolívarianské revoluce, které vymyslel název Národní projekt Simona Bolívara, pro léta 2007 až 2021, která má vést zemi k bolívarianskému socialismu.

Tento projekt se má údajně skládat z pěti hnačích motorů; tedy z plně funkčního právního řádu, z konstituční reformy, reformy veřejného vzdělávání, přepracování systému státní moci a exploze komunální moci. Nově ohlášený právní řád mu umožňuje znárodnění klíčových mediálních a průmyslových center, konkrétně televizní společnost CANTV a energetických společností. Konstituční reforma má zrušit nezávislost Centrální banky v duchu znárodnovací kampaně. Edukační systém by měl být zbaven starých neduhů a v rámci možností vylepšen. Reorganizace státní moci má umožnit zapojení chudších oblastí do reforem v rámci uvedeného projektu. Výrazně radikálním počinem se zdá být poslední pilíř, který má podle Cháveze umožnit demontáž buržoazního státu a jeho nahrazení rodinnými komunami, které budou fungovat v rámci celkové vize komunálního státu.

Cháñezův nejbližší kolega, bolívijský prezident Evo Morales bilancuje svůj první rok v prezidentské funkci. Moralesovo znárodnování klíčového průmyslu, který stojí na těžbě zemního plynu, vzbudilo u zahraničních společností a investorů nelíbenou zlost, nakonec ale musely požadavkům Moralesovy

administrativy vyhovět. Podle venezuelského vzoru vydal prezident novou ústavu, jejíž cílem bylo posílení vlivu původního obyvatelstva, čímž sám prezident nezapřel své indiánské kořeny. Morales do budoucna chystá také rozsáhlou pozemkovou reformu. Při její realizaci bude ale čelit odporu velkých vlastníků půdy a farmářů.

Také brazilský prezident Lula da Silva znovu obhájil svou funkci, ačkoliv byla jeho vláda poznamenána četnými korupčními skandály. I on chce vést svou zemi směrem k reformám a rozvíjet sociální programy. Rozhodl se ale na rozdíl od svých kolegů pro odlišnou cestu a hledá kompromisy se západními investory. Prezident da Silva přitom doma čelí silné dělnické konfederaci CON-LUTA spolu s rolnickými hnutími, studentským spolkům a sdružením chránícím ženská práva, které tak představují mocenskou protiváhu zahraničnímu tlaku.

Obrázek změn v Jižní Americe doplňuje skutečnost, že se v Chile dostala k moci Michelle Bacheletová, dcera po politikovi, kterého zavraždili Pinochetovi kati. V Nikaragui se zase voliči rozhodli podpořit někdejšího vůdce levicové Sandinistické národní osvobozovací fronty, politického matadora Daniela Ortegu.

Všechny tyto změny se samozřejmě odrážejí i na zahraničněpolitickém poli. Politickou a ekonomickou emancipaci zemí Latinské Ameriky má za cíl podpořit sdružení ALBA, které má nahrazovat starý neoliberální řád. Podle Chávezových analýz jde o významný mocenský blok vůči dominanci Spojených států a EU. Vedle Venezuely a Bolívie sem patří i Kuba. Směr těchto zemí sleduje přísně levicový étos. Naproti tomu seskupení MERCOSUR sdružuje Brazílii, Argentinu, Uruguay a Paraguay, přičemž tyto země se nestavějí proti spolupráci se Spojenými státy a vyspělými evropskými zeměmi. Jak ale ukázalo lednové dvoudenní zasedání tohoto seskupení v Rio de Janeiru, stává se místem neustálých rozepří o jeho dalším směřování. Kritikové přitom tvrdí, že jeho členské státy jsou nadále z velké části v područí mocných lobbistických kruhů a společenství musí být proměněno, aby mohlo představovat politickou a ekonomickou protiváhu tlakům na prosazování neoliberálních praktik.

Autor studuje žurnalistiku na FF UP v Olomouci.

editorial

Dámy a pánové, minulý týden se na titulních stránkách deníků skvěl resort kultury. Několikrát bylo vážně proneseno „jedno procento“ (ze státního rozpočtu na kulturu) a náměstek ministra Jandáka František Formánek, o jehož drobné krtonožčí práci na snižování počtu neprodejných památek měl dodnes málokdo tušení, byl za uši vytažen na světlo a předveden v celé své kráse. Také všichni museli uznat, že ministerstvo kultury je velmi žádaná trafika! A politici prý už nechtějí hledat své další kolegy mezi umělci. To vše dokázala vydobýt třídní ministryně Helena Třeštíková, za což jí patří náš dík. I ona pociťuje vděk za dobu svého vládnutí: „Děkuji všem, kdo mne v mé práci podporovali a pomáhali mi ji zvládnout.“ Škoda jen, že pořád nevíme, kdo konkrétně a jak omezoval její svobodu natolik, že to tak rychle vzdala. Sama nám to říct nechce. – Při čekání na první kroky jejího nástupce Václava Jehličky se můžeme začíst do eseje Juana Villora, v níž vystupuje z řetězu utržený Helmut (16–17), do zasmušilé recenze knihy Michala Ajvaze nebo se s Blahoslavem Hruškou (20–21) či Jacquesem Rupnikem rozhlédnout po Evropské unii v roce 2007. Antifridatizační čtení! Libuše Bělunková

Téma čísla 5 utopický prostor Jižní Ameriky

1, 22

Jsem proti fridatizaci
– Rozhovor s Jesusou Rodríguezovou

2

Daniel Veselý: Nalevo
za emancipací

10

Marta Ljubková: Rafael
Spregelburd uvedl překlad své hry
16–17

Juan Villoro: Leguáni a dinosauři
– Latinská Amerika jako utopie
zaostalosti

22

Martina Černá: Latinská Amerika
z metra

24

Alice Dvorská: Latinskoamerické
Švýcarsko

26–27

Ricardo Elizondo Elizondo: Zelená
láhev

Oprava

Při editaci článku Dana Macka *Běloruská zima – přitahuje* (A2 č. 3/2007) jsme chybovali. Místo původního „...utnul snahy o prosazování běloruštiny z počátku devadesátých let“ se v textu objevilo „...utnul snahy o prosazování běloruštiny za oficiální jazyk, které se objevily na počátku devadesátých let.“ Běloruština se v roce 1990 stala výlučným oficiálním jazykem Běloruska. Zákon ale nebyl v praxi důsledně uplatňován. Po nástupu k moci uspořádal Lukašenko referendum, jež ruštinu opět zrovnoprávnilo s běloruštinou, čímž fakticky započal ústup běloruštiny z veřejného života. – V recenzi *Jest mi ten svět jen rakví protivnou* (A2 č. 4/2007) jsme zkomolili jméno Luboše Merhauta. Omlouváme se.

–red–

výpisky

Kdyby člověk ve snu prošel rájem a dali mu květinu jako doklad, že tam byl, a kdyby při probuzení tuto květinu našel v ruce... co potom?

Carlos Fuentes: Nejprůzračnější kraj

Modlitba = prosba, aby byly přírodní zákony anulovány ve prospěch jediného žadatele, jenž sám přiznává, že toho není hoden.

Ambrose Bierce: Ďáblův slovník

Vepřová selata!

Nápis na smíchovském řeznictví

Dřív chodila Varja Petrovna po sedlácích prát, dnes chodí na sekretariát! Oj, ty časy, časy! Časy nyníější!

Kolchozní častušky

Pan Schulz potká pana Kohna po dvaceti letech. „Pane Kohn, vy jste se ale opravdu vůbec nezměnil!“ A pan Kohn zbělel hrůzou.

Bertolt Brecht

Vzpomněla jsem si na ženu kapitána jedné ztroskotané lodi, která spolu s ostatními, kdo to přežili, dorazila po mnoha dnech veslování v otevřeném člunu do jakéhosi města. Na útesech bylo rozvěšeno slavnostní osvětlení – myslela si, že je to na přivítanou. Bylo to však kvůli večírku v guvernérově domě. „Celou tu dobu jsem nepotřebovala politovat, až teď.“

Lois Crislerová: Život s vlky

Jak tyto slepice opovrhují!

Ze starého překladu Andersenovy pohádky

Dovedli věc ke konci a pykali za hřích Satanův. Ten si olízl pysky a řekl: „Tak, už se stalo. Můžete to klidně udělat podruhé i vícekrát.“ To už je tak jeho řeč.

Thomas Mann: Vyvolený

„Viš,“ ptám se, „že je úmrtnost při hadím uštknutí jenom tři až deset procent?“

„Co máš pořád s tou statistikou!“ říká. „Kdybych měla sto dcer a všechny uštkla zmi-je, bylo by to něco jiného! Pak bych ztratila jenom tři až deset dcer! Překvapivě málo. Máš docela pravdu.“ Smála se. „Mám jenom jedno dítě.“

Max Frisch: Homo Faber

Slušnost = ony rozpaky u vody se svlékajícího muže, má-li se k dámám obrátit zadní či přední částí svého těla. Či bokem.

Jaromír John: Laškovné definice

mám to všechno
pevně v ruce

ale když to trvá moc dlouho

přestává mi do ní

proudit krev

Diane di Prima: Střípky písně

Soudruh Don Quijote? Po projednání vaší žádosti povoluje se vám zaútočit na dva vyřazené větrné mlýny místního významu.

Gabriel Laub: Zkušenosti

Trávil jsem večer před zrcadlem, abych měl společnost.

Cesare Pavese: Řemeslo žít

Vyjte! Budete se cítit mladšími o miliony let!

Stanislaw Jerzy Lec

...no a co?

Andy Warhol

Quineův myšlenkový postup spočíval v představě, že se nějakí teréní lingvisté dostanou do džungle a najdou tam domorodce, jejichž jazyk nikdo nezná, dokonce se ani neví, jakými posunky či gesty vyjadřují souhlas či nesouhlas. Jak budou postupovat? Začnou třeba větami, které říkáme při nějaké příležitosti. Prší a domorodec něco řekne. Při dalším dešti to zkusí říci oni a pozorují, jak bude domorodec reagovat. Pak začnou zkoušet věty i mimo bezprostřední příležitost, věty obecnější, až se doberou nějaké překladové příručky. A slavná Quineova teze zní, že když do džungle vlezou dva lingvisté, vylezou ven každý s jinou příručkou.

Odněkud

Všechny inkvizice trvají na tom, že v desateru není přikázání „Nedáš zabít!“.

Arnold Zweig: Nastolení krále

Počkám, až začnou mlhy.

Potom uvidím.

Petr Kabeš, in: Škola české grotesky

Vypisovala Věra Becková.

literatura

Uvedení nové knihy Anny Bauerové

Prezentace autorčina nového titulu Královna Havranů bude spojeno s autogramiádou. Jedná se o dobrodružný román z doby Marka Aurelia a markomanských válek v Bohemii. Pořádá Bratrstvo Keltů. Unijazz (Jindřišská 5, Praha 1), ve středu **31. 1.** v 18.00.

Ceny Plže

Slavnostní udílení výročních cen plzeňského literárního měsíčníku Plž bude uvádět Vladimír Novotný. Polanova síň Knihovny města Plzně (B. Smetany 13), ve středu **31. 1.** v 19.00.

Na expresionistické téma

Prof. Vladimír Papoušek přednese příspěvek Zobrazení v prostoru expresionistických poetik. Pojem expresionistická poetika představuje značnou obtíž, protože je nesnadné vymezit samotný prostor expresionismu, a to jak historicky, tak materiálově. Malý sál Městské knihovny (Mariánské nám. 1, Praha 1), ve čtvrtek **1. 2.** v 17.00.

Listování z románu Plyš

Scénické čtení z „románu o měkkých věcech v tvrdém světě“ slovenského spisovatele Michala Hvoreckého. V pondělí **5. 2.** za autorovy účasti ve Skleněné louce (Kounicova 23, Brno) ve 20.00; v úterý **6. 2.** ve Štúdiu 12 (Jakubovo nám. 12, Bratislava) ve 20.00.

Ortenova Kutná Hora 2007

Uzávěrka tradiční soutěže mladých básníků bude **31. 3.** Do té doby mají autoři poezie, jejichž věk nepřesáhl 22 let (tolik bylo Ortenovi, když zemřel), možnost zaslat své příspěvky. Soutěž je spjata se stejnojmenným festivalem, který se koná vždy začátkem září v Kutné Hoře. Příspěvky do 200 versů zasílejte v sedmi neoznačených kopiích a s listem obsahujícím jméno, datum a místo narození a bydliště na adresu: Monika Trdličková, Purkyňova 189, 284 01 Kutná Hora. Bližší informace na www.okh.cz.

–pa–

Výzkum rukopisů u nás

Oddělení pro soupis a studium rukopisů při Archivu AV ČR, jež se dlouhodobě věnuje problematice kodikologického výzkumu, pořádá společně s Masarykovým ústavem AV ČR výstavu **100 let výzkumu rukopisů v českých zemích.** Lze ji navštívit v budově Akademie věd ČR (Národní 3, Praha 1) v pracovní dny do čtvrtka **8. 2.** (9.00–19.00 h.).

–vb–

divadlo

Loutková okupace číslo 5

Takový militantní název nese cyklus večerů nespoutaného divadla, jehož páté vydání je na programu Řetízku, komorní scény pražské DAMU. Jedná se o projekt, který loni na podzim inicioval slovinský loutkář a hudebník Matija Solce,

student absolventského ročníku katedry alternativního divadla. „Matija je schopen kdekoliv se postavit a hrát jako o život. Prostě Don Quijote 21. století,“ říkají o něm spolužáci. Loutková okupace je vládou věcí, kterým propůjčují originální životy (pokud možno) všichni pozvaní – je žádoucí, aby se do produkce zapojili diváci. Každá „okupace“ má své dopředu ohlášené téma. Po inspiraci pornem, žraním a létáním je na řadě sci-fi. Sled secvičených i improvizovaných scénických show prokládá hudba kapely Fekete Seretlek a jejich hostů. Studio Řetízek (vchod přes foyer Disku, DAMU, Karlova 26, Praha 1), ve čtvrtek **1. 2.** v 19.15.

–vmk–

Amatéři v Bechyni

Milovníkům klasických textů a klasického amatérského divadla (což je spojení, které může být jak půvabné, tak zcela zoufalé) je určen třináctý ročník přehlídky Perlení. Na scéně uvidíte například S vyloučením veřejnosti nebo variaci na Hamleta. Festival probíhá od pátku **2. 2.** do neděle **4. 2.** a více informací získáte na www.kulturnidum.cz.

Hluk v NoD

Performer Petr Krušelnický dramaturgicky zaštitil „mezinárodní setkání umělců zabývajících se fenoménem audiovizuálního hluku jako cílem i prostředkem tvůrčího vyjádření“. Performance na téma „noise“, jak se take přehlídka jmenuje, vznikají na cestách neustálou konfrontací a trvalým experimentem. Projekty těžko žánrově zařaditelné se v mnoha případech naplňují až bezprostřední konfrontací s aktivním divákem. Přijďte se zapojit i vy, čekají na vás umělci z Dánska, Česka, Německa, Slovenska, Spojených států a s nimi jejich laptopy, radioinstalace, housle či TV manipulace. Experimentální Prostor NoD/Roxy (Dlouhá 33, Praha 1), od čtvrtka **1. 2.** do středy **7. 2.**

–ml–

Arkádie a Tom Stoppard

Dne 22. února 2007 bude mít v Národním divadle premiéru Stoppardova hra Rock'n'roll, takže proč si nepřipomenout i jeho starší titul, který dává totéž divadlo. Arkádie je mnohovrstevnatá hra, postavená na vzájemném propojení dvou časových rovin: na jednom místě, anglickém venkovském panství, se divákovi představují dvě společnosti, které, každá po svém a příznačně pro svoji dobu, řeší jak teorii chaosu, tak záhadu tajemného souboje mladého lorda Byrona a rovněž vztahy k sobě vzájemně i ke světu. A to vše formou brilantní anglické konverzační komedie: rafinovaný text, bryskní dialogy a propracovaná zápletka. Tuto historickou detektivku, napsanou počátkem devadesátých let, v Národním divadle pohostinsky nastudoval Radovan Lipus, v jeho režii se divákům představí Magdaléna Borová, Jan Dolanský, Petra Špalková, David Matásek, Michal Slaný a další.

Národní divadlo na scéně Stavovského divadla (Ovocný trh, Praha 1), v úterý **6. 2.** v 19.00.

–ah–

All in Alfred

Ve dnech 5. až 10. 2. proběhne v divadle Alfred ve dvoře (Františka Křížka 36, Praha 7) přehlídka All in One, profil skupiny Handa Gote research & development. Skupina, jejíž název znamená v japonštině „pájka“, se zabývá výzkumem a vývojem tanečního a pohybového divadla, výtvarného divadla, hudby a zvukového designu a integrací vědy a technologie v umění. Performance vytvořeně Veronikou Švábovou, Tomášem Procházkou, Robertem Smolíkem a Jakubem Hyblerem jsou syntézou prvků fyzického divadla, vizuálního umění, živé hudby a sound artu. Program přehlídky: Po **5. 2.**, 20.00 – Ekran – multiprojekce nalezených amatérských filmových materiálů beze slov a komentářů, doprovázené živou hudbou Út **6. 2.**, 20.00 – Noise – jevištní Lo-Fi experiment St **7. 2.**, 20.00 – Silence – minimalistický tanec na tichém jevišti a detailní poslech zvuků ve sluchátkách Čt **8. 2.**, 20.00 – Red green blue – low-tech videopřístroje a digitální zpracování signálu přicházejícího přímo z jeviště, doplňující se s minimalistickým pohybem a živou hudbou.

–kv–

hudba

Tříkrát Fantastická symfonie

V rámci koncertů České filharmonie je možné vyslechnout slavnou Fantastickou symfonii op. 14 Hectora Berlioze vždy za řízení Zdeňka Mácala, a to hned tříkrát. Vstupní skladbou prvních dvou koncertů budou Variace na maďarskou lidovou píseň „Letěl páv“ od Z. Kodályho, v případě toho třetího zazní symfonická báseň B. Smetany Šárka. Programem Fantastické symfonie (1830), která se stala zdrojem moderního instrumentačního umění, je romantický svět snových halucinací, jak již napovídají názvy jednotlivých vět: Sny a vášně, Na plese, Scéna na venkově, Pochod na popravistiě a Sabat čarodějnic. Celou symfonií prostupuje idea fixe, melodie měnící se podle úhlu pohledu na milenku – objekt autorovy lásky i nenávisti. Dvořákova síň Rudolfina (Alšovo nábřeží 12, Praha 1), ve čtvrtek **1. 2.** a v pátek **2. 2.** v 19.30 a v sobotu **3. 2.** v 15.00.

–vz–

Přiletí Brouček

Ačkoliv se Sean Ono Taro Lennon objevuje jako host na různých nahrávkách již od útlého věku (poprvé v osmi letech), loni vydal své teprve druhé dlouhohrající album. Debut Into the Sun (vydala firma Capitol) byl natočen již v roce 1998 a spolupracovali na něm například Beastie Boys. Svým eklektickým přístupem se Lennon žánrově zařadil právě k nim, stejně tak jako k Beckovi. Další spojitostí je, že všem zmíněným natáčel videoklip režisér Spike Jonze. Následná Lennonova práce byla sporadická, protože byl (jako mnozí) znechucen showbusinessem. Kromě krátké desky Half Horse, Half Musician z roku 1999 vyšlo až Friendly Fire

(2006; opět Capitol). I když Sean Lennon ovládá mnoho nástrojů, na nahrávání si pozval zajímavé osobnosti: bubeníka Matta Chamberlaina (spolupracoval například s Tori Amos nebo Fionou Apple), producenta a multiinstrumentalistu Jona Briona (Eels, Macy Gray a též Fiona Apple) nebo zvukaře Toma Billera. Album je doprovozeno DVD se sérií krátkých filmů podle Lennonových scénářů. Srovnávání se svým otcem Johnem se Sean nevyhne a českému publiku může své kvality poprvé dokázat v pražském Lucerna Music Baru (Vodičkova 32, Praha 1) v pondělí **5. 2.** ve 21.00.

–jp–

Bartók, Stravinskij, Berio

Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK zařadil do svého abonentního cyklu slibný večer složený ze skladeb dvacátého století. Béla Bartók, jehož hudba spojuje modernistické myšlení s vědomím kořenů a zájmem o lidovou hudbu maďarského venkova, bude zastoupen suitou z pohádkového baletu Dřevěný princ (1916). Igor Stravinskij je také znám svým zájmem o lidovou hudbu a její temperamentní rytmy. Namísto strhujících rytmů Svěcení jara nebo grotesknosti Petrušky však dramaturg zvolil hudbu k baletu Agon (1957), v níž Stravinskij hledal svou cestu k serialismu, tedy k racionálnímu, téměř matematickému způsobu kompozice. „Nejnovějším“ kusem v programu bude Chemins I pro harfu a orchestr (1964) Luciana Beria. Berio, který bývá řazen k postmodernistům, hledal v cyklu Chemins nové možnosti ve vztahu sólový nástroj versus orchestr. Na harfu bude hrát Giovanna Reitanová, orchestr řídí Arturo Tamayo. Smetanova síň Obecního domu (náměstí Republiky 5, Praha 1), v úterý **6. 2.** a ve středu **7. 2.** v 19.30.

–mk–

film

Goyovy přízraky

Po sedmileté odmlce se **Miloš Forman** vrací s novým ambiciózním projektem. Z názvu by mohlo vyplývat, že půjde o další díl série Formanových amerických filmů detailně zpracovávajících téma konfrontace výjimečného hrdiny s průměrným/nechápatjícím/nepřátelským okolím. Francisco Goya (Stellan Skarsgård) však ve filmu funguje jako pouhý pasivní zapisovatel překotného příběhu odehrávajícího se v překotné historické době – jeho oficiální portréty jsou záznamem vládnoucí garnitury, jeho soukromé práce obrazem jeho duše. Forman ho interpretuje jako oportunistu schopného tvořit (a být úspěšný) za všech režimů. Do centra dění se tak dostává příběh dívky Ines (Natalie Portmanová) a představitele moci Lorenza (Javier Bardem), jejichž životní cesty se pod Goyovým dohledem několikrát osudově protnou. Zmatená doba přelomu 18. a 19. století, v níž se habsburské Španělsko stává rejdištěm krvežíznivých Napoleonových vojáků, je velkou aktivní historickou silou, která strhává bezmocné lidské postavy (hříšné a nedokonalé, tak podobné těm z Goyových Caprichos)

do záhuby. Princip moci, s nímž Formanovi hrdinové v předchozích filmech neúnavně bojují, se v Goyových přízracích vynořuje v celé své obludnosti a neporazitelnosti. Premiéra **1. 2.**

–jj–

Přednáška o Kabinetu doktora Caligariho

O expresionismu ve filmu bude přednášet Michal Bregant, přednášku doprovodí ukázkami z filmu. Malý sál Městské knihovny (Mariánské nám. 1, Praha 1), v úterý **6. 2.** v 19.00.

–pa–

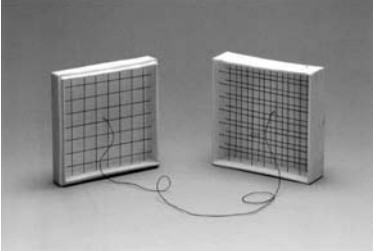
výtvarné umění

Typický obraz II

Společnost Woxart pořádá pokračování stejnojmenného projektu z roku 2003, tehdy s podtitulem Česká malba na počátku 21. století. I nyní se jedná o přehlídku salonního typu, umožňující veřejnosti nahlédnout v určitém vzorku rozmanité podoby současné české malby. Název je odvozen z podmínky dané na začátku všem osloveným autorům, totiž zadání formátu (100 x 80 nebo 80 x 100 cm). Výběr je transgenerační, od nejstarších ročníků, jako jsou například Zdeněk Sýkora (1920), Milan Grygar (1926) nebo Otakar Slavík (1931), až po umělce nejmladší – Jaroslav Valečka (1972), Jakub Špaňhel (1976) nebo Petr Malina (1976). K výstavě, kterou lze navštívit v pražské Nové síni (Voršílská 3, Praha 1) do **15. 2.**, vychází obsáhlý katalog v česko-anglické mutaci s barevnými celostránkovými reprodukcemi.

Vladimír Havlík

V rámci představování významných olomouckých umělců, jejichž tvorba přesáhla hranice regionu i ČR, pořádá Muzeum umění v Olomouci retrospektivu Vladimíra Havlíka (1959). Absolvent Pedagogické fakulty UP v Olomouci (1978–1983) je autorem všestranným a komplexním. Jeho aktivity zahrnují happeningy, landartové realizace, body art, performance, vizuální poezii, tvorbu autorských knih, instalace, malbu, kresbu, grafiku (digitální tisky), nevyhýbá se ani literatuře a poetickému glosátorství. Výrazná je jeho tvůrčí etapa z konce 70. let, kdy podnikal a organizoval mnohé akce v přírodním rámci. Stejně tak jsou velmi osobité tužkové soubory z počátku 90. let, zachycující v kosmicky posunutých významech půdorysy gotických a barokních chrámů, převáděných v druhé polovině 90. let do čistých barevných ploch. Výstavu, která je reprízou brněnské prezentace a již připravili kurátoři Radek Horáček (za Dům umění města Brna) a Štěpánka Bielešzová (za Muzeum umění Olomouc), lze navštívit v olomouckém Muzeu umění (Denisova 47) do **25. 3.**

Aktivní konstelace

Dům umění města Brna hostí ve svých prostorách výběr děl ze dvou soukromých hamburských sbírek, nazvaný Aktivní konstelace. Za první stojí sběratel Björn Lafrenz, za druhou milovník umění Rik Reinking. Zatímco první kolekce (Lafrenz) zahrnuje především klasická díla v rozpětí od minimal art přes arte povera 60. let po konceptuální tendence let sedmdesátých, druhá je orientovaná na nejaktuálnější tendence a trendy vizuální kultury. Hlavní koncepce brněnské prezentace, vytyčená kurátorskou dvojicí Hanne Zechová – Jana Vránová, se tematicky opírá o časové a prostorové aspekty, které sleduje v dílech 38 umělců. Mezi vystavujícími jsou například Juan Muñoz, Richard Long, Bruce Nauman, Jan Smejkal, Rainer Splitt, Rosemarie Trockelová, Till Gerhard, Hermine Anthoineová, Satoshi Hata ad. Ojedinelou výstava trvá v Domě umění města Brna (Malinovského nám. 2) do **1. 4.**
–pv–

televize

Všichni do jednoho

Celovečerní režijní a scenáristický debut **Karla Žaluda** má genezi pravděpodobně stejně nervní, jako je atmosféra sklepa, v němž se snímek natáčel. Sklep se stal ústřední a jedinou lokací z čistě praktických důvodů – tvůrci neměli dostatečné finanční zázemí. Rozhodli

se k ojedinelému kroku: scénář těmto nuzným podmínkám přizpůsobili a vytvořili tak příběh variující pravidla světových reality show. Současně však upozorňují, že z těchto show nevycházel. Ty, jež byly uvedeny v českých televizích, dokonce ještě ani vidět nemohli. Už jen pro srovnání jejich tvůrčí vize (vizionářství?) se skutečnými soutěžemi bude zajímavé film zhlédnout. Děj je prostý: šest soutěžících je za nehostinných podmínek zavřeno na měsíce do sklepa. O tom, že vztahy se začnou hrotit a atmosféra houstnout, nemůže být pochyb. K tomu všemu se však přidá podezření, že „tam nahoře“ se na ně zapomnělo... Může to být komorní drama stejně jako alegorie na rodinné společenství. Jisté je, že film získal nálepku manifestu, jenž poukazuje na destrukční ekonomický stav české kinematografie.
ČT 2, ve čtvrtek **1. 2.** ve 21.40.

Ararat

„Copak si dnes někdo vzpomene na Arménce?“ zeptal se kdysi německých důstojníků Adolf Hitler, když je přesvědčoval o tom, že vyhlazení Židů brzy upadne v zapomnění. A skutečně – o roce 1915, kdy se Turecko pokusilo „vyčistit“ svět od arménských obyvatel,

dnes ví jen menšina. Vyvraždění zhruba jednoho a půl miliónu křesťanských Arménů se turecké vládě daří trvale marginalizovat. Kanadský režisér **Atom Egoyan**, potomek arménských emigrantů, se k této problematice vždy nepřímo vracel ve svých předcházejících filmech. Ararat je však jeho osobní cestou ke kořenům tragédie. Film je rozdělen do tří časových rovin, odehrává se na dvou kontinentech. Děj se navíc prolíná s dějem natáčeného snímku o Arménii. Na nevelkém prostoru necelých dvou hodin se tak Egoyan snaží zdokumentovat výpovědi očitých svědků a zaznamenat vzpomínky na genocidu. Dokumentární linii spojuje s osudem osmnáctiletého mladíka, nyní již Američana, který se dovídá o svém původu i tragédii své rodiny. Zastřešující osobou je pak postava režiséra Edwarda Saroyana (v podání šansoniéra Charlese Aznavoura). Egoyan i tentokrát v tichosti vypovídá o nerovnováze lidské duše.
Filmbox, v úterý **6. 2.** ve 21.00.

–lg–

rozhlas

Rozhlasová hra live

Rádio IVO je fenomén, který si pomalu a jistě získává věhlas. Trojice aktérů přenáší žánr rozhlasové hry na divadlo. Přímou před zraky diváků improvizují ostentativně banální scény ze života, slovní vtipy i rafinované oslí můstky. To všechno pouze s pomocí tří mikrofonů a elektronického katalogu zvuků. Hra Život nedoceníš v režii Romany Bohunské je ve

skutečnosti nekonečný seriál, skládající se z nových a nových repríz, pořádaných při různých příležitostech a v různých prostorech. Tvůrci se oprávněně pyšní „výrazovou civilností a zvukovým realismem v pozvolném tempu“. Posлуhač (divák) si maně vzpomene na úchvatně plytké televizní seriály. Zde se ovšem jedná o čistou blamáž, být prováděnou s vážnou tváří. Vůdčí osobnost celého podniku, Petr Marek, je vůbec hodná pozornosti; o jeho aktivitách v oblasti rozhlasu, divadla, hudby i filmu se dozvíte na **www.unarclub.cz**. Klub Rybanaruby (Mánesova 87, Praha 2), v pátek **2. 2.** ve 20.00.

Fenomén Goya

Na prvního února je plánovaná česká premiéra nového filmu Miloše Formana Goyovy příznaky. Ačkoliv slavný španělský malíř není hlavní postavou hry, historický snímek jistě oživí zájem o tohoto nonkonformního umělce. Ve Víkendové příloze, již je věnováno sobotní dopoledne na stanici Vltava, se mu bude věnovat Pavel Štěpánek. Údajně se ze svého pohledu kunsthistorika vyjádří i k samotnému filmu. A když už jsme u výtvarníků, součástí pořadu o hodinu později bude ohlédnutí za tvorbou českých dekadentních malířů – tentokrát v souvislosti s výstavou V barvách chorobných, probíhající v pražském Obecním domě. Český rozhlas 3 – Vltava, v sobotu **3. 2.** v 9.00.

Rozhled a nadhled Ivana Hoffmana

Každé ráno předčítá Ivan Hoffman krátkou úvahu o některé aktuální

události, obvykle z oblasti české politiky. Jeho schopnost na každý všední den připravit inteligentní a mnohdy vtipnou glosu je ohromující. Navíc tak údajně činí již devět let. Je dobré sledovat jej pravidelněji a pozorovat, že „slabší chvílky“ má opravdu málokdy. Navíc vyniká v umění zaujmout okamžitě jasné a srozumitelné stanovisko k danému problému s vědomím širších souvislostí. Hoffmanův přednes je síce neškolený, ale neobyčejně věcný, takže umožňuje vnímat mluvené slovo i v hodinách, kdy se mozek ještě plně nenastartoval. Český rozhlas 1 – Radiožurnál, pondělí až pátek v 6.40 nebo v 7.40.

Lekce angličtiny

Ti, kteří trpí nedostatečnou znalostí angličtiny, ji mohou zlepšovat pomocí každodenních pětiminutovek na Rádiu Česko. Obsahem lekce je vždy jedna zpráva přejatá z britské BBC. Nemusíte se strachovat, zpráva zazní několikrát, přičemž obtížnější slovíčka jsou v mezičase přeložena do češtiny. Takže nakonec i méně zdatný anglofil téměř rozumí. Český rozhlas Rádio Česko (program české redakce BBC), o všedním dni vždy v 8.25 a 15.25, v sobotu v 8.25 a 15.35 a v neděli v 8.06.

–ja–

ah – Anna Hejmová / **ja** – Jiří Adámek / **jj** – Jan Jílek / **jp** – Jakub Pech / **kv** – Kateřina Veselovská / **lg** – Lukáš Gregor / **mk** – Matěj Kratochvíl / **ml** – Marta Ljubková **pa** – Petr Andreas / **pv** – Petr Vaňous / **vb** – Věra Becková / **vmk** – Veronika Musilová -Kyriánová / **vz** – Vít Zavadil

INZERCE

souvislosti
REVUE PRO LITERATURU A KULTURU 4'2006

» www.souvislosti.cz

• Kontext / Martin Pakuzný, Petr Fustys, Bob Dylan, Josef Hrdlička, Ladislav Klimeš, Petr Sehnal, Sybille Fischerová, Hana Ait • Rozhovory / Simon Hume • Literatura / Nikolaï Goumillew, Martinus Appel, Pavel Hájek, Štěpán Nosek, Petr Holmuy, Ivan Schneiderler, Marek Študelka • Viziózní Město / Antonín Makovský, Andreas Capel-lanus, Jiří Polák, Richard de Fontenay, Daniel Šmuk, Jiří Starý, Marek Fletina, Lucas Elms, Pietro Benbo • Jerzy Skrzypowski / Jan Linka

Objednávky, předplatné i stisk čísla na Internetu nebo na adrese redakce: Souvislosti, Pod Štefánkem 18, 180 00 Praha 8, tel.: 685 630 689, souvislosti@seznam.cz

Cyklus výstav fotografií a nových médií studentů a čerstvých absolventů vysokých škol, na nichž se v současnosti v České republice vyučuje samostatný obor fotografie.

šestka / šest českých fotografických škol

V průběhu výstavního cyklu se uskuteční prezentace škol:
Institut tvůrčí fotografie, FPF SU v Olavě: 20/10/06–19/11/06
Ateliér nových médií II, AVU v Praze: 23/11/06–17/12/06
Katedra fotografie, FUD UJEP v Ústí n. L.: 21/12/06–21/1/07
Ateliér reklamní fotografie, FMK UTB ve Zlíně: 20/1/07–18/2/07
Ateliér fotografie, VŠUP v Praze: 22/2/07–18/3/07
Katedra fotografie, FAMU v Praze: 22/3/07–15/4/07

php. pražský dům fotografie / prague house of photography

Aktuální informace najdete na www.php-gallery.cz.
Pořadatelem je Pražský dům fotografie – Prague House of Photography, s.p.a.
Václavské náměstí 31, dvorní tržba budovy ABF, 110 00 Praha 1, php@seznam.cz

Děkujeme Ministerstvu kultury ČR, HL m. Praha a Městské části Praha 1.

Dále děkujeme všem sponzorům a mediálním partnerům.

Staré Hrady

Nepěkný příběh zámku na odstřel

Ve Starých Hradech na Jičínsku se už prodalo všechno. Kravín, silnice, plynové přípojky, louky. Jediné, co zbývá, je zámek.

FILIP HORÁČEK

Zámku ve Starých Hradech hrozila likvidace už v šedesátých letech, naštěstí na ni chybělo 1,5 milionu Kčs. Pokoutní záchranu památky zatím organizoval místní učitel Vladimír Holman. Začalo to provizorní opravou střechy, zdí, úklidem nádvoří. Lidé nosili na střechy tašky ze zborcených stodol, podle odhadů na zámku pracovalo na dva tisíce dobrovolníků. Holman spoléhal na své konexe a sháněl desetitisícové částky po kraji. Podařilo se zachránit konírnu, zrestaurovat kulturní dům... Práci trampů, kteří měli zakázáno se sdružovat, narušoval Sbor národní bezpečnosti. Po několika letech se Holmanovi podařilo „za kilo párků, kávu a malé pohoštění“ získat plány a rozpočet na rekonstrukci v hodnotě tři čtvrtě milionu Kčs. Pak už vyšší úředníci uznali smysl jeho počínání a vydali povolení k rekonstrukci. Nebezpečí demolice bylo zažehnáno.

Dnes je situace jiná. Holmanův syn Miroslav v prosinci roku 2006 píše agitační dopis, který obyvatelé Starých Hradů nacházejí ve schránkách. Uvádí v něm, že zámek zjevně chátrá, opravy jsou tak náročné, že je ne-lze řešit ze stávajícího rozpočtu obce, možnost získání dotací je prý mizivá... Zastituje se otcovým odkazem a nabízí jediné řešení – prodej. A tady začíná spor, který přivedl Staré Hrady do celostátních médií.

Padající zámek

V listopadu roku 2006 informovali členové zastupitelstva na obecní nástěnce obyvatel

le malé obce Staré Hrady o prodeji památky spolumajiteli realitní kanceláře Tana Rudolfa Sukovi. Bez výběrového řízení by ji získal za 30 milionů korun. K uskutečnění prodeje nedošlo jen proto, že těsná většina starohradských obyvatel (70 ze 134) proti uskutečnění plánu protestovala peticí. Suk od koupě nemovitosti ustoupil a o jejím dalším osudu má rozhodnout referendum.

„Šlo jen o záměr a on byl jediným zájemcem,“ vysvětluje úmysl starosta Starých Hradů Josef Miclík. Jeden z hlavních odpůrců prodeje a člen nově zřízené kontrolní komise Stanislav Penc s tím nesouhlasí: „Dodatečně změnili prodej na záměr a řekli, že to byla tisková chyba. Také vysvětlovali, že pan Suk všechno na zámku nechá v původním stavu, přitom ale občanské sdružení SH, které tam už 35 let pořádá kulturní programy, dostalo výpověď.“

Ekologický zemědělec (a člen Strany zelených) Penc od začátku sporu poukazuje na rozsáhlé nedostatky v hospodaření a záměrech své obce. Komise, v níž působí, si vzala za cíl zkontrolovat účetnictví za posledních pět let. „Od roku 2001 mají v nepořádku audity, rok co rok je na to upozorňuje krajský úřad, ale pořád jim to prochází,“ stěžuje si. Komise dala podnět k vyšetřování na ministerstvo vnitra. „Nedají se prokázat milionové částky. Víme, že minulý rok prodali kravín, ale příjmová položka za milion nikde v účetnictví není. Stejně je to se svatbami. Na zámku jich byly desítky a jedna stojí 1500 korun,“ tvrdí Penc a považuje to za případ systémového selhání.

„Pozor, padající zámek,“ upozorňuje titulem člen kulturní komise vedení Starých Hradů Jiří Matas v dalším agitačním dopise určeném obyvatelům malé obce. „Letos jsme byli upozorněni na velmi špatný stav

v konírně, v roce 2007 budou muset být prostory vystěhovány, nakonec nám zbudou holé stěny,“ zaznívá v dopise. „Nedovedu si představit, kdo by o takovou nemovitost měl zájem. Jsou tu však kulturní akce. Mám je rád, fandím jim... Ale tyto akce do obecního rozpočtu peníze nepřinesou. V naší republice není přece zvykem, aby kultura vydělávala,“ píše Matas, který zasedá v zastupitelstvu už dvanáctým rokem a nyní, po vlně odporu proti prodeji zámku, si chátrajícího objektu najednou povšiml. Na zámku, který si najímá literární archiv Památníku národního písemnictví (PNP) za 600 000 Kč ročně, jsou podle Matase nevhodné podmínky pro skladování písemností a odvolává se na slova ředitelky PNP Evy Wolfové. Ta však potvrzuje, že smlouva do roku 2015 platí. „Je to trochu účelová informace. To je zajímavé, co o tom může vědět?“ podivuje se Wolfová nad tím, jak zastupitel posuzuje podmínky pro skladování archiválií.

Drobné nedostatky

Zámek není v dobrém stavu, na tom se shodnou všichni. Potřebuje rozsáhlé investice, stáčil by jeden až dva miliony korun, domnívá se Stanislav Penc. Na první pohled by neměl být problém tuto částku postupně shromáždit, ať už z grantů či z pronájmu PNP. „Občané chtěli po zastupitelích informaci, kolik by stály opravy, nic se ale nedozvěděli,“ říká ředitelka literárního archivu PNP Eva Bílková. Nedostatek veřejných informací pocituje i další žena ze Starých Hradů, signatárka petice Jitka Stoklasová: „Je to těžké, postavili se proti nám, bouří se. Všichni ze zastupitelstva drží pospolu. A teď píšou, že referendum nebude.“

Převážná část peněz získaných z pronájmu prostor, které má na zámku PNP, jde zpět do

jeho rekonstrukce, tvrdí starosta Josef Miclík. Ve skutečnosti se však za posledních pět let na obnovu a rekonstrukce do zámku vrátila jen jedna třetina této částky. Co se děje se zbytkem? „To se nám nepodařilo zjistit,“ říká Penc. Návrh rozpočtu, který zastupitelstvo schvaluje, se prý navíc diametrálně liší od toho, co je odesíláno na ministerstvo financí. Pokud jde o peníze z grantů, starosta nezastírá, že žádné žádosti nepodává. Jsou prý složité a obec by prý stejně žádné peníze nedostala. To je znovu jen poloviční pravda. Granty by obec nedostala, jelikož nemá v pořádku audity, což je jedna z podmínek udělení dotace. Zjištění kontrolní komise starosta nepopřel. K neshodám v účetnictví poznamenal, že šlo o strašně malou částku režijních nákladů, asi dvě stě tisíc korun.

Přes všechny tyto nedostatky však šance na získání grantu existuje. Současné vedení literárního archivu PNP na starohradském zámku se pokoušelo nabídnout zastupitelům ve věci žádostí o grant pomoc. Nedostalo se jim ale potřebných informací. „Měli by žádat, ale to musí majitel,“ uzavírá Eva Bílková.

Vedení města však při pokusu o prodej zámku stále nachází tichou podporu necelé poloviny obyvatel Starých Hradů. Každý pro to může mít své vysvětlení. Pro někoho je jím dopis pana Holmana, pro jiné dezinformace na obecní nástěnce, chyby v auditech, osobní diskreditace či pomluvy. „Čelíme dezinformační kampani, připomíná to atmosféru sedmdesátých let,“ vyjadřuje obavy bývalý disident Stanislav Penc půl roku po komunálních volbách, v nichž z devíti kandidátů vzešlo devítičlenné zastupitelstvo. A to je zřejmě další příčina stavu, který komunální politiky zbavuje odpovědnosti za své jednání.

Autor je spolupracovník redakce.

zkrátka

Helena Třeštíková už není ministryní kultury. Rezignovala. / Plastic People of the Universe vyprodali Queen Elizabeth Hall v Londýně. / Novým ministrem kultury je Václav Jehlička. / Zemřel reportér a spisovatel Ryszard Kapuściński, autor knih Impérium, Eben či Lapidárium. / Galerie Louvre zapůjčí své jméno i některá umělecká díla nově budované galerii v Abú Dhabi. Francouzi se obávají o osud obrazů zpodobujících nahotu. / Ondřej Černý bude uveden do funkce ředitele Národního divadla v Praze 2. dubna. / Ústav Dálného východu FF UK stále hledá ředitele. / Server iliteratura.cz oznámil, že japonskou Akutagawovu cenu za druhé pololeť 2006 obdržela Nanae Aojama, čtyřia-dvacetiletá úřednice cestovní kanceláře, za novelu Hitori bijori (Když jsem sama). Naokiho cenu porota letos neudělila. / Paul Gudin, šéf divadelního festivalu Fringe v Edinburghu, se po osmi letech vzdal funkce. / Ústav pro českou literaturu AV ČR vyhlásil veřejné výběrové řízení na obsazení funkce ředitele pracoviště. Termín přihlášek je 13. března. / Pražský lingvistický kroužek (PLK) oslavil 80 let trvání. / Do veřejného konkursu na ředitele Katedry teorie kultury (kulturologie) FF UK se přihlásili: V. Borecký, J. Bystřický, P. Douša, M. Matějů, V. Soukup, M. Vaculíková a L. Valeš. / Cenu za nejlepší ženskou roli přehlídky České divadlo 2005/2006

dostala Naděžda Chroboková z Moravského divadla Olomouc za roli Hester Swanové v inscenaci U Kočičí bažiny. / Bývalý americký prezident Jimmy Carter se brání nařčení z antisemitismu, když je prý ve své knize Palestine: Peace not Apartheid nespravedlivý k Izraeli. / Favorizovaný film Volver Pedra Almodóvara se nedostal mezi díla nominovaná na Oscara. / Podle novin Ottawa Citizen není rájem pirátů Asie, nýbrž Kanada. Není tu totiž zakázáno nosit do kina nahrávací techniku. / Na filmovém festivalu Sundance protestovaly křesťanské spolky proti uvedení snímku Hounddog režisérky Deborah Kampmeierové, v němž se objevila scéna znásilnění dvanáctileté dívky. / Organizace Museums, Libraries and Archive Council se v dotazníku ptala 4000 respondentů, zda někdy lhali o tom, že přečetli nějakou knihu. Ke lži se přiznalo 33 procent respondentů a mezi nejčastěji nečtenými knihami se objevily Pán prstenů, Vojna a mír a Na Větrné hůrce. / Podle Irene Grüterové stojí za úspěchem domácích autorů v Německu klesající počet překladové literatury. / Malajská vláda chce větší agitační dosáhnout toho, aby obyvatelé Malajsie po roce 2010 přečetli ročně alespoň deset knih. V současné době jich prý přečtou pouze pět. / V tomto týdnu vychází nová alba skupin Clap Your Hands Say Yeah, Skinny Puppy, Bloc Party, nebo zpěvaček Norah Jonesové a Yoko Ono. –jgr–, –lb–

Gustav Erhart

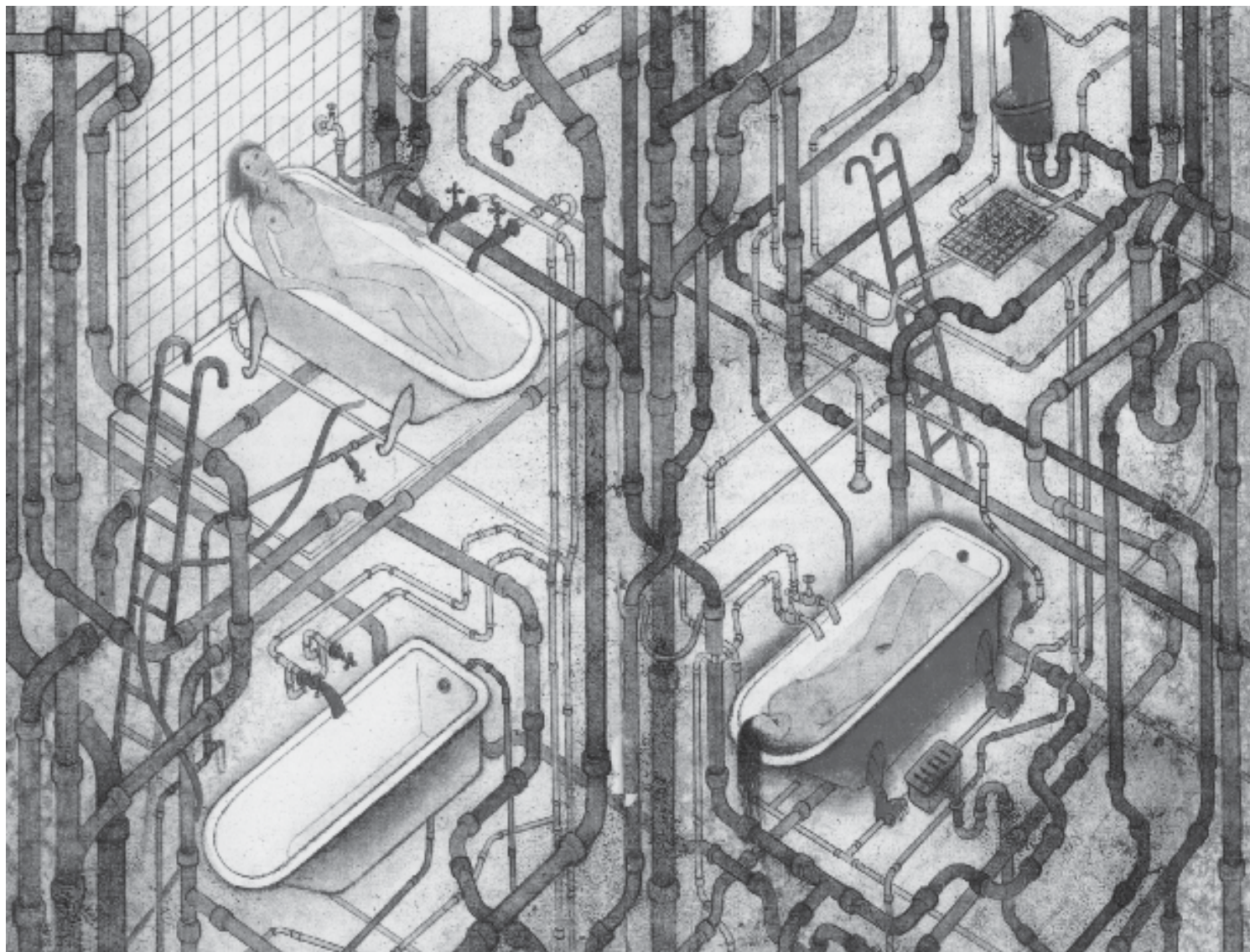
* * *

Trupelnatý trupel stromů
listí v hávu prašném
žhoucí bolest rubínů
bílé kosti bez stínů
seškvářené vášně

Živý míš než neživý
z páry stoupat zdá se
Přelud víc než zdánlivý
v bodajícím jase

Rozpáraná krajka

Michal Ajvaz na calvinovské téma

Pavel Sivko – ilustrace k Neviditelným městům Itala Calvina, 1986

Český autor se nechal inspirovat italským klasikem a pokusil se ověřit jeho postmoderní formu. K čemu došel a nakolik byl ve svém hledání originální?

JOANNA DERDOWSKA

Italo Calvino napsal *Neviditelná města* před pětadvaceti lety. Dnes je to klasika italské literatury, součást postmoderního kánonu a povinná četba studentů architektonických škol na celém světě. Není divu, takové působivé dílo může být bohatým zdrojem tvůrčí inspirace.

Calvino inspiroval i Michala Ajvaze: ten pod jeho vlivem napsal svou novou knihu *Padesát pět měst*. Připomeňme, že v *Neviditelných městech* jsou všechny minikapitoly, z nichž každá popisuje jedno imaginativní město, uspořádány podle zvláštního klíče. Ten je nejlépe patrný, když se celý systém rozepíše na papír do podoby schématu, nicméně i tak skrývá kouzlo kombinatoriky a symetrie. Kupříkladu série pěti kapitol označených *Nepřetržitá města* je umístěna v několika oddílech knihy a střídá se s ostatními skupinami kapitol.

V úvodu své knihy Ajvaz ohlašuje, že „přijímá Calvinovu výzvu skládání prvků díla na základě variačního principu“ a že je seřadí podle vlastního uspořádání, které neopomene také označit symbolickými písmeny a čísly. Zde se však rodí první znejistění, není-li toto prohlášení myšleno ironicky. Takový princip totiž Calvinovu strukturu nejjednodušším z možných způsobů narovnáva: sbírá dohromady všechna příkladová *Nepřetržitá města* a hází je do pytle jedné kapitoly. Mistrně utkanou krajku tak Ajvaz páře a nabízí v podobě metrového zboží. Svůj postup prezentuje jakožto svého druhu test Calvinova uspořádání, který má odpovědět na otázku, zda taková „kompozice vystavená na zcela vnějším kombinatorním principu nenarušuje podstatu literárního díla“. Na posledních

stránkách ji však Ajvaz hodnotí ve prospěch Calvinova algoritmu a přiznává, že je programová nahodilost *Neviditelných měst* asi tím nejúčinnějším způsobem, jak ukázat rozmanitost zminiaturizovaných měst a souvztažnosti mezi nimi. Nabízí se tedy otázka, bylo-li vůbec potřeba sepsat nový text, abychom dospěli k takovému závěru.

Kudy na variantu

Michal Ajvaz si nedal lehký úkol. Není jednoduché vytvořit hodnotnou variaci už existujícího textu, zvláště když autor nezamýšlí využívat se v parodickém zesměšňování původního díla, což bývá většinou prostší. Napsat knihu, která by byla holdem složeným k počtu mistrovi a která by zároveň dovolila vyniknout talentu následovatele, aniž by ho potopila v lichotícím opakování vzoru, to opravdu není snadná výzva. Nejde přece o to přepsat originál. K využití se nabízí celý arzenál účinných intertextových her s citací, autocitací, zjevné nebo inteligentně zahalené odkazy, a mnoho dalších fint pro potěšení čtenáře luštěcího vrstvy textu.

Invence bohužel příliš silnou stránkou *Padesáti pěti měst* není: převládá v nich spíše perifrása a výklad originálu zahalený do mlhy poetického jazyka. Výjevy záměrně odvozené od původního díla doprovází teoretizující komentář, který však místy působí poněkud mentorsky a ve své snaze objasnit celou ontologii neviditelných měst se stává až redundantním. To, co snad mohlo být tvůrčím záměrem, něčím novým, ozvláštňujícím autorskou interpretací, vyznívá dosti ploše, a všechno, co u Calvina mělo podobu přesvědčivých,

leč nenucených obrazů, je v tomto novém „katalogu sídel“ čtenáři explicitně objasněno a systematicky srovnáváno, a to jazykem přeplněným pohodlnými obraty typu „řeč města“, „text města“, „dramat městského života“ atd. Na poeticky napsaný román je tu moc akademické nadřazenosti; na literární rozbor – příliš duté vzletnosti.

Co zjistíme – a co ne

Čtenář se dozví podrobnosti o povaze, osobitostech a paradoxech všech padesáti pěti měst z Calvinovy knihy, ale je to analýza podobná vědě populárního turistického průvodce, v němž se potenciálnímu návštěvníkovi muzea předem sděluje, čím ho mají oslnit Pollockovy klikyháky, co vlastně symbolizují surrealistické koláže a které Matissovo plátno mu připomene styl Gauguinův. Ale zatímco se v případě emblematické soudobého umění pro potřebu čtenáře bedekru takový postup dá opodstatnit jistou kulturní negramotností cílové skupiny spotřebních průvodců, z podobné paušalizace jednoho literárního díla pomocí díla jiného je cítit spíše autorova nemohoucnost přenést se nad variovanou předlohu a rozvinout její inspirující potencialitu.

Rané Ajvazovy knihy, *Druhé město*, *Návrat starého varana* či básnická sbírka *Vražda v hotelu Intercontinental*, byly skutečně čerstvým dechem a jistě originálním vkladem do české literatury devadesátých let, a to i přesto, že by některé z jeho předchozích románů mohly také nést v podtitulu nějakou poznámku – nejčastěji asi „pocta Jorgeovi Luisi Borgesovi“. Z poslední románové produkce se zdá, že zlaté zřídlo oné typické „urbánní mystiky“ není nevyčerpatelné. V samoúčelné naráci nejnovější knihy se, podobně jako v jednom z popisovaných měst, „ztratily plochy a objemy, zbyly jen spleť linie potrubí, kterým protéká voda. A potrubí je zároveň i lešením – lešením, jehož jediným úkolem je nést samo sebe.“

Autorka je doktorandka Ústavu české literatury a literární vědy FF UK.

Michal Ajvaz: Padesát pět měst.

Katalog sídel, o kterých vyprávěl Marco Polo Kublaj Chánovi, sepsaný k počtu Italu Calvini.

Knihovna Jana Drdy – Pavel Mervart, Příbram
– Červený Kostelec 2006, 96 stran.

INZERCE

Milíčova 13, Praha 3
www.argo.cz, argo@argo.cz
distribuce www.kosmas.cz

ALAIN CORBIN Na stopě neznámému

Znovunalezený svět

L. F. Pinagota 1798–1876

Přeložila Lenka Kolářová, 269 Kč

První mikrohistorická práce o dějinách 19. století. A. Corbin v ní rekonstruuje svět obyčejného měšťana, žijícího na pařížské periferii, jenž nijak nezasáhl do velkých dějin a jehož život je podle autora typickým pro anonymní masy milionů lidí z nižších sociálních vrstev společnosti. Corbin si hrdinu pro tuto „ideální biografii“ vyvolil náhodně, a tomu odpovídá i obsah knihy. Pinagotův osobní život, zdokumentovaný úředními zápisy, konfrontuje autor s životem světa, do něhož Pinagot patřil a který ovlivňoval jeho každodenní konání a myšlení.

Medvědí služba Strindbergovi

Vychází nový překlad povídek švédského klasika

KAROLÍNA STEHLÍKOVÁ

Z rozsáhlého díla švédského spisovatele (ale také malíře, chemika, alchymisty, okultisty a velkého misogyny) Augusta Strindberga jsou u nás známé především jeho divadelní hry. Ještě konkrétněji ten výsek jeho tvorby, který tvoří dramata naturalistická a expresionistická, jako jsou *Slečna Julie* či *Tanec smrti*, jež se spolu s několika málo dalšími dodnes čas od času objevují na českých scénách. Strindbergovu rozsáhlou dramatickou tvorbu připomněl nedávno Divadelní ústav, když ve své edici Divadelní hry vydal postupně dva svazky obsahující celkem 21 her tohoto autora.

Ze Strindbergovy prozaické tvorby vyšly opakovaně nebo nově romány a novely *Červený pokoj*, *Syn služby*, *Bláznova obhajoba*, *Inferno*, *Osamělý*, *Glajcha* a *Obětní kozel*. Z povídek byly publikovány pouze širavé *Manželské historie* a *Mistrovské povídky*. Posledně jmenovaný výbor a nově vydaná kniha *Romantický sakristián na Rånö*, obsahující dvě rozsáhlé povídky, mají společného jmenovatele v osobě překladatele Otakara Franczyka.

Dva ostrovy

Hrdinou první povídky je budoucí varhaník a učitel Alrik Lundsted, který přijíždí studovat do Stockholmu. Je to hudebně nadaný snilek, který si zpestruje studentský život nereálnými představami. Tak si například vymyslí román s neznámou dívkou sedávající v kostele, v němž hraje na varhany. Ačkoli neučiní ani pokus se s ní seznámit, v duchu se dostane až k žádosti o její ruku. Romantické snění ovšem zhatí příjezd Alrikova zuboženého otce, kvůli němuž mladíkovi nakonec nezbyde než rychle odjet na

Edvard Munch: August Strindberg, 1896

ostrov Rånö, kde ho čeká nepříliš přitažlivá kariéra venkovského učitele.

V povídce *Paradín a Ostudec* sledujeme životní osudy Torkela, syna zruinovaného lodivoda. Jména obou ostrovů jsou metaforická a vyjadřují jejich rozdílnost. První je krásný a žije se tam dobře, druhý chmurný, obývaný lidmi mrzutými a životem zkoušenými. Torkel se pokouší vymanit z osudu ztroskotance, který dostal do vínku, když se narodil na Ostudci do rodiny opilce. Jeho boj rezonuje s cestou Espena Arnakka z románu *Uprchlík křížuje svou stopu* (1933) norského prozaika Aksela Sandemoseho a tema-

tizuje determinovanost lidského osudu prostředím. Jak překladatel přiznává v doslovu, „dílo Paradín a Ostudec není celé“. To čtenář pochopí, když se ke konci knihy v textu ztratí. Dvě závěrečné kapitoly totiž s předchozím dějem nijak nesouvisejí, přestože se také obě odehrávají na zmíněných ostrovech.

Jedno velké „ale“

Chtělo by se říci, že vydání povídek je činem chvályhodným, kdyby ovšem nebylo jednoho zásadního „ale“. Franczyk totiž svým překladem prokazuje Strindbergovi medvědí službu. Hlavní problém spočívá ve stylové nečistotě. Překladatel volí archaizující styl, který zřejmě vnímá jako relevantní vzhledem k době vzniku díla. Text se tak hemží spojkami načež, pročez, nýbrž a neboť, básnickými výrazy (uzít) a antikvárním lexikem typu plýtky či pláskat. Přímé řeči ovšem dominuje hovorová či obecná čeština (cvakej, cvakej, chlápku; Co čumiš?; mohl si kecat, co chtěl), takže vzniká kontrast, který čtenáře zoufale ruší. Především však tímto způsobem dochází k nerovnoměrné stylizaci, která zatemňuje či posouvá výklad dialogů. Často krkolomná syntax dává stylistickým problémům vyniknout ještě více. Komplikovaná souvětí jsou vycpaná přechodníky a časté užívání středníku prozrazuje, že překladatel nedokázal větu rozdělit. Objevují se neobratná řešení (vystrčila ruku na rozloučenou; šňůra jeho uvažování) či chybná flexe (procházel spojavacím prknem). Je zarážející, že tyto a podobné prohřešky, kterých skutečně není málo, neodchytila odpovědná redaktorka.

Zároveň je text plný poznámek pod čarou, jejichž hodnota je v mnoha případech sporná. Možná má smysl upozorňovat na citáty z Bible, které se v povídkách objevují, případně objasňovat, kdo byl Lennart Torstensson,

Carl von Linné či Axel Oxenstjerna, vysvětlovat však čtenáři, který vzal do ruky prózu autora, jako je Strindberg, co je aloe, Kanaán, briga nebo akcent cirkumflex, je zbytečné. Mnoho poznámek navíc ukazuje na překladatelskou bezradnost. Jóla je skutečně „menší člun“, jak se uvádí pod čarou, v tu chvíli by ale stačilo, kdyby v textu na příslušném místě stálo prostě člun. V poznámkách rozpitvané názvosloví týkající se lodí a jejich příslušenství navíc v čtenáři vzbuzuje dojem, že pokud nemá jachtařský kurs, zřejmě si moc nepočte. Berličky v podobě vysvětlivek pronikají i do vlastního textu. Tak se například hned na první stránce vysvětluje, že Västera Storgatan je „Západní Velká ulice“ a šéry jsou „malé ostrůvky podél pobřeží“. Místní jména jsou ovšem překládána pouze namátkou, zřejmě podle toho, jak se jejich doslovný význam zdál překladateli důležitý.

Bez originálu těžko hodnotit významovou správnost převodu. Proto se o to ani nepokouším, domnívám se ale, že i po této stránce by se v překladu našly nepřesnosti. K polemice vybízí už jen v názvu uvedený sakristián. Vzhledem k velmi řídkému užití tohoto pojmenování by stálo za zdůvodnění, proč nestačil obyčejný kostelník, což je prvotní význam švédského slova klockare.

Strindbergovým prózám by moderní překlady více než sloužely a jistě by mu získaly i pár nových čtenářů, je totiž mistr popisů. Za živými a svižnými dialogy lze zase tušit jeho zkušenost s divadelní praxí. Strindberg je prostě autor čtivý. Ovšem aby tato čtivost pronikla až ke čtenáři, musí se textu nejprve chopit dobrý překladatel.

Autorka je nordistka.

August Strindberg: Romantický sakristián na Rånö.

Přeložil Otakar Franczyk. Host, Brno 2006, 183 stran.

nových 300 let české literatury

Georg Scherer SJ

Vzdálený, a přesto přítomný

Albert Kubišta

Georg Scherer se narodil roku 1540 v jiho-tyrolském Schwazu, pocházel z osmi sourozenců. V roce 1559 vstoupil do jezuitského řádu, kde získal na začátku listopadu roku 1565 magisterský titul. O deset let později byl povolán do Štýrského Hradce, odkud přešel do Vídně, kde setrval s přestávkami až do roku 1600. V polovině osmdesátých let 16. století byl několikrát v doprovodu arcivévody Arnošta v Praze a roku 1589 kázal prý i u Sv. Víta. Jako prokurátor provincie jel roku 1590 do Říma, v témže roce se stal rektorem vídeňské koleje. Ve funkci řádového představeného zřejmě neměl pro svou přísnost mnoho úspěchů, a proto byl roku 1594 z funkce odvolán. Od té doby se věnoval jen kazatelské a spisovatelské činnosti. V devadesátých letech navštívil spolu s arcivévodou Matyášem několikrát turecké bojiště a působil tam i jako polní kazatel. Matyáš jej později poslal do Lince, bašty protestantismu v Horních Rakousích; zde redigoval své sebrané spisy a zde jej v červenci roku 1605 ranila při kázání mrtvice, při jejímž druhém záchvatu 26. listopadu 1605 zemřel. Scherer byl

uznávaný kazatel, ačkoli někdy svým protireformačním zápallem popouzel a způsoboval problémy.

Schererovo dílo obsahuje 49 titulů, z nichž některé byly vydány jen jednotlivě, texty vydané do roku 1598 jsou pak obsaženy v jeho sebraných spisech, které vyšly – stejně jako jeho postila – v tiskárně premonstrátského kláštera v Louce u Znojma. Loucká tiskárna patřila k exkluzivním místům tisku a Schererovy sebrané spisy jsou ukázkou typografického umění přelomu 16. a 17. století. Kromě sebraných spisů patří k nejčastěji dochovaným Schererovým dílům jeho postila, která však byla do češtiny přeložena teprve roku 1704, resp. 1724 Janem Barnerem SJ.

Vzhledem k míře rozšíření Schererovy postily a jiných jeho spisů – nacházejí se v každé významnější knihovně v Německu, Rakousku nebo ČR – je možno říci, že patřily k základním dílům pastorálně teologické literatury v 17. a v 18. století. Schererův styl není příliš komplikovaný, což je dáno vlivem jeho misijní činnosti na venkově. Jeho hlavním publikem byli především prostí čtenáři, ale na druhé straně mu jako vídeňskému dvornímu kazateli naslouchal dvůr i klérus. To vedlo Scherera k tomu, že své texty zřejmě upravoval podle okamžité potřeby, takže existovaly – zejména v polemické oblasti – pravděpodobně značné rozdíly mezi prosloveným kázáním a jeho vytištěnou podobou.

Schererova díla byla překládána do italštiny, polštiny, holandštiny, francouzštiny a češtiny. Mezi jeho českými překladateli se objevují nejen katoličtí autoři Václav Brosius, Bartoloměj Flaxius z Čenkova, Jan Barner SJ, ale i protestant Tobiáš Mouřenín z Litomyšle.

Prvním překladem z Schererova díla byly v roce 1585 litomyšlským děkanem Bartolomějem Flaxiem z Čenkova přeložené *Katolické glosy*. Spis měl ale zřejmě úspěch, protože byl vydán znovu o rok později. Nato vydal Flaxius v roce 1587 další překlad Schererova spisu, a sice *Zprávu jistou a dokonalou, že by papež jeden v Římě dítě poroditi měl*. Jedná se o spis vyvracející dodnes oblíbenou pověst o tom, že se jednou stala papežem žena. Další traktát hájící papežský úřad a pocházející od téhož autora a téhož překladatele vyšel v Litomyšli roku 1589 a z názvu *Zpráva jistá o Antikristu, kdy a odkud přijíti má, a že papež římský Antikristem není a být nemůže* je zřejmé, že se opět jednalo o spis bránící katolíky před reformací. Díky své funkci dvorního kazatele a zpovědníka tak Scherer přenesl a aktualizoval problematiku sporu o Antikrista i na vídeňském dvoře. Po textech zaměřených na papežskou autoritu ve vzdáleném Římě se v Čechách objevuje další jeho překlad, týkající se tentokrát každodenní praxe, a tím je dialogicky pojatá problematika křtu *Rozmlouvání křesťanské o ceremoniích a rádech posvátných křtu svatého: mezi knězem katolickým a babou lutherán-*

skou, kteráž dítky ke křtu nosívává. Přes jasné prokatolické zaměření tu není výraz „baba“ pojat pejorativně, ale jen jako označení porodní báby.

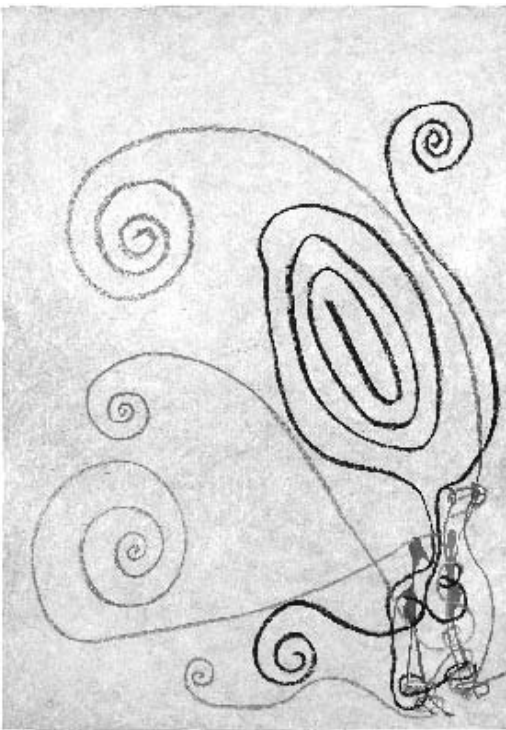
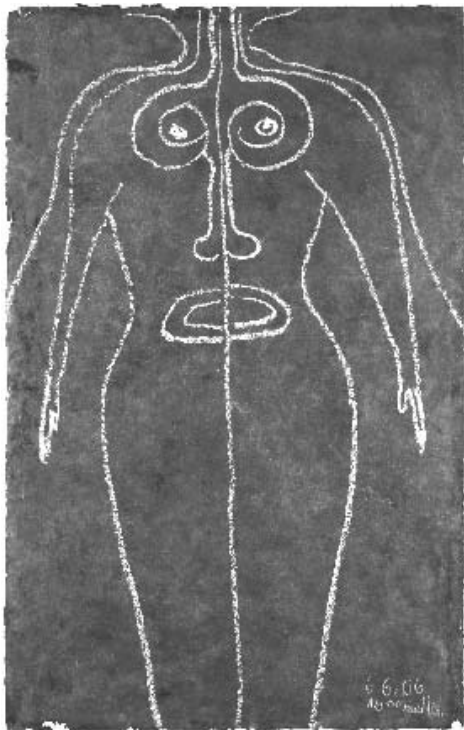
Mezitím se objevily překlady dvou Schererových krátkých traktátů *Chodcovský plášť a Zpráva o nevidané monstranci*, ale oba texty se originálu drží velmi volně a jsou spíše díly svých překladatelů.

Litomyšlský Andreas Graudenc, který tiskl všechny předešlé Schererovy české spisy, vydal i *Kázání o slavném svátku Těla Božího a procesí* a roku 1594 je věnoval olomouckému biskupu Stanislavu Pavlovskému, který dedikaci zřejmě rád přijal, pokud ovšem sám nedal k vydání knihy popud.

Poté se objevují překlady vojenských kázání z turecké fronty – je jich dohromady pět a vyplňují léta 1595–98. Poslední z nich, *Kázání radostné chvály a díkyv činění z šťastného a udatného dobytí hlavní pevnosti Rábu*, přeložil již zmíněný protestantský autor divadelních her Tobiáš Mouřenín z Litomyšle. Byl to zároveň Schererův poslední text vydaný v Čechách před jeho smrtí. Posmrtně pak vyšel jeho katechismus ve dvou verzích a kázání týkající se přijímání pod obojí.

Přestože byl vídeňský dvorní kazatel Georg Scherer SJ v českých zemích jen několikrát a krátce, díky překladům svých děl zůstal pro české čtenářské publikum přítomný i více než století po své smrti.

Autor je historik a bohemista.

Renáta Drábková: Bez názvu, 2006

Renáta Drábková: intuitivní tvůrce

Je to jistého druhu zjevení, když se vylíhne nové dílo – ani ne tak šokující jako důrazné, ani ne tak promyšlené jako procítěné (a přitom ne sentimentální), ani ne tak narativní, jako nesoucí sdělení. Sdělení nepřeložitelné do slov, které je prapůvodním archetypálním znakem s univerzální působností napříč časem a prostorem. Mezi pozoruhodné autentické projevy spadá i tvorba Renáty Drábkové, která na českou výtvarnou scénu pronikla teprve nedávno.

Terezie Zemánková

Koncem loňského roku se představila sedmatřicetiletá Renáta Drábková pražskému publiku ukázkou svých posledních kreseb v Galerii Havelka. Výstavu nazvala symbolicky *Znovuzrození*, což se vztahuje mimo jiné ke znovuoobnovení a znovunabytí jejích výstavních aktivit, které budou v tomto roce pokračovat prezentací v pražské Nové síni a následně v olomoucké Galerii Caesar.

Renáta Drábková studovala scénografii na pražské DAMU. Impulsem k volnému výtvarnému projevu se jí stal ale až pobyt v Indii, kde se začala věnovat meditaci. Byť se příklon k východním filosofiím může jevit jako poněkud módní a často povrchní záležitost, pro Drábkovou je přirozeným intimním prožitkem, který jí otevírá cestu k sebeobjevování.

Původní abstraktní zachycení elementárních energií se v jejím díle postupně formuje do konkrétních organických tvarů. Zobrazuje bájnou faunu, nezřídka obdařenou antropomorfními prvky a náznaky pohlavních orgánů, která je zhmotněním bazálních úzkostí spojených s tělesností a sexualitou. K tomuto ústřednímu tématu se autorka neustále vrací, aby se znovu utkala se svým ambivalentním vztahem k přírodě i ke své vlastní animalitě; vztahem, v němž se v procesu ontogeneze fobie mění ve fascinaci. Autorčin bestiář není vhodnou dekorací do dětských pokojíčků. Její „zvířátka“ spíše než laskavé ilustrace k pohádkám připomínají zlověstná embrya uhnízděná na dně podvědomí. Jsou to nevyzpytatelní bazilišci, obývající hlubiny jakéhosi praoceánu snů, kteří nás konfrontují s tajemstvím, jež se bojíme pojmenovat.

Umělkyně pracuje s rozličnými formáty a podklady, od drobných papírů až po roz-

měrná plátna. Její výrazová škála se rozpíná od jednoduchých linií přes multiplikaci čar až po hutnou hmotu barvy. K malbě často používá prsty, někdy si pomáhá i jinými částmi těla – například obtiskuje do mokré malby své prsy. Bytostný kontakt s materií je pro ni esenciální.

Umělecký vývoj Drábkové je podmíněn neustálým zkoumáním duchovních i organických rozměrů existence. Práce s energiemi v posledním období vykristalizovala do kresebných znaků postihujících intenzitu symbolu. Papír v tomto případě není pro Drábkovou pouhým podkladem, ale stává se plnohodnotnou součástí díla, často jeho samotným východiskem. Autorka akcentuje transparentnost a delikátní strukturu ručních papírů dovezených z Indie a organicky je propojuje s kresbou. Nikdy neskicuje. Základem je pro ni spontánní gesto – často kreslí zároveň oběma rukama. I pokud je v kresbě či malbě přítomen výtvarný záměr, kompozice a téma se v procesu vytváření podržují tvůrčímu automatismu, nad kterým autorka téměř ztrácí kontrolu. I přesto však dílo intuitivně kultivuje a obohacuje o estetické prvky, které ale nikdy nejsou samoúčelné a pracují ve službách obsahu.

Tím, že Renátu Drábkovou pozvala do Galerie Havelka, ji galerista Jitka Grígerová zařadila mezi další pozoruhodné umělce-solitéry, jako je Lucie Svobodová, Jan Hísek, Roman Hudziec či Vladimír Kokolia. S nimi, stejně jako s osobnostmi natolik rozdílnými, jako je Petr Nikl a Josef Bolf, mediální kreslíři počátku 20. století, tvůrce art brut Karel Havlíček nebo Paul Klee či Karel Malich, ji spojuje jistá příbuznost. Stejně jako Svobodová se Drábková noří hluboko do buněčných struktur, s Niklem nachází stejnou řeč ve velkoryse pojetém tvarosloví maleb i v jejich fantaskně-živočišné tematice, s Malichem ji spojuje schopnost abstrakce, která v linii koncentruje význam. S Bolfem má společnou vtíravou všudypřítomnost elementárních bytostí: zatímco však u něho nesou příběh obrazu, u ní prostě jsou – rodí se nevědomky z automatických gest, která sdílí s kreslicími médii nebo s Havlíčkem. Její spontánní kreativní akt se ve své podstatě blíží tvorbě autorů art brut, vzhledem k neopominutelné výtvarné erudici, která se odráží ve formálním zpracování díla, ji však mezi ně zařadit nelze.

Navzdory všemu výše řečenému se Drábková vnějším vlivům brání. Spíše než o vědomé inspiraci můžeme tedy hovořit o společných principech či matici, která, přestože v osobitých pojetích získává rozličné konkrétní podoby, obsahuje memento primární lidské kreativity, jež je vlastní všem skutečným umělcům od maleb v jeskyni Lascaux po současnost.

Autorka je kulturoložka se specializací na art brut.

Weight of light

Světlo versus hmota v díle španělského sochaře

Klára Vomáčková

Dílo španělského sochaře Bernardího Roiga (1965) je přes poměrně nízký autorův věk opatřeno již celou řadou filosofických pojednání, jež ho rozebírají ze všech stran (motivace, inspirace, situace). Velkorysá publikace, kterou je možné považovat za monografii, ač je především výstavním katalogem, obsahuje čtyři eseje plné hlubinných analýz Roigových uměleckých pohnutek. Graficky povedená a fotograficky bohatě vypravená kniha je doplněna o osobní fiktivní deník, kde autor formou dialogů se sebou samým odkrývá své obecné úvahy o umění i konkrétních uměleckých dílech. Takto komplexní katalog je dostatečnou výbavou k pochopení intencí známého španělského umělce, který se vydal dobýt Evropu. Na své pouti navštívil Domus Atrium v Salamance a Kunstmuseum v Bonnu, a poté se zastavil i v Praze, v Museu Kampa. Divákovi, který si pod pojmem španělské umění vybaví Dalího, Picassa a možná Tàpiese, připravil Roig světelnou podívanou, situovanou do komorních prostor muzea. Výstava, jejíž název se váže k fenoménu světla a kterou v redukované verzi připravila kurátorka Pilar Ribalová, představuje pouze několik autorových děl – šest soch a videoinstalace. Nicméně, námětově kompaktní a prostorově zvládnutá výstava může být pro pražské, existenciálně laděné publikum milým překvapením. Ačkoli zasvěcení bez otálení vysypou z rukávu celý přehled Roigových uměleckých východisek, která se zrcadlí v doslova smolných odlitcích mužských postav, dá se v jeho tvorbě najít záblesk originality. Odlévání figur a jejich manipulace do určitých situací v podstatě vyhrotil již Geor-

ge Segal, neonové objekty připomínají Dana Flavinu, práce s prostorem reflektuje pozice minimalismu a neokonstruktivismu. Přesto se tyto v podstatě nesourodé prvky v Roigově tvorbě slévají v jednotu. Vybavil totiž své poselství odkazem k mýtu a vyzbrojen postmoderním smyslem pro psychoanalýzu příběhu se obrátil k věčnému lidskému tématu – k zoufalství. Bílá bachratá těla se roztékají pod dotykem zářivek, o něž se dobrovolně opírají, aby se zároveň trestala za tuto důvěru, projevenou světlu. A světlo, které je podmínkou vidění, v určitém smyslu prozření či ozřejmení, procitnutí, se pod tíhou neforemných těl proměňuje v bariéru, v zeď. Roigovi odlévací modelové dokonale zvládli roli hrdinů posedlých nějakou touhou, která nemůže být vyplněna; běsní tudíž v nitru toužícího, zaplavuje celou jeho mysl a zasahuje tělesné pochody jedince. Jsme již ve fázi, kdy se výkřik proměňuje v mlčenlivou prázdnotu, kdy zbývá jen bolestná křeč bez možnosti vyřčení, naplnění, satisfakce. Zářivky v kontrastu k dokonalým odlitkům těl – obě v podstatě chladné komponenty jednoho jediného pocitu: hrůzy. A světlo, které nemilosrdně oslňuje a v podstatě chladně vypaluje oči přitisknuté na zářivce, je poté příznakem slepoty, nespelnitelné naděje na vykoupení. Ucítíme možná i odkaz na řecké drama, a to zejména při pohledu na instalaci Actéon, která připomíná onu danost, již nelze uniknout, vinu, která se dědí a je připsána bez ohledu na individuální vůli.

Roig rozehrává poměrně bohatou škálu témat, která jsou vlastně atraktivní a která se nakonec týkají příslušnosti k lidskému druhu jako takovému. Sám autor vyjádřil pocit, že v Praze by mohl být docela snadno pochopen. Snad ano...

Autorka je historička kultury.

Bernardí Roig: The Light – Exercises Series.

Kurátorka Pilar Ribalová. Museum Kampa v Praze, 16. 1. – 4. 3. 2007.

Bernardí Roig: Actéon, 2004

Případ Louny

Osud jedné fotografické publikace

Když si dnes prohlížíme knihu fotografií Jaromíra Funkeho (1896–1945) Louny, může se stát, že vůbec nepochopíme, proč tahle na první pohled zcela nevinná publikace v první polovině sedmdesátých let nakonec nevyšla, ačkoli byla uvedena v edičním plánu Severočeského nakladatelství v Ústí nad Labem.

JOSEF CHUCHMA

Tištěné podoby se Funkeho lounský soubor dočkal poprvé na konci roku 2006. Nakladatelství Torst převzalo původní grafickou osnovu Libora Fáry, k níž grafik Martin Balcar připojil obálku plně akceptující Fárovu vizualitu. Původní je i otevírací text historičky umění Anny Fárové, datovaný listopadem 1971; autorka k němu loni v červenci jen připojila jednostránkový dovětek. Edičně se tedy nejedná ani o klasický reprint, ani o nově sestavenou knihu, nýbrž o jakousi rekonstrukci díla, které bylo zadrženo ve finální fázi, ale ještě ne jako úplně vytištěná kniha, putující posléze rovnou do stoupy, což počátkem sedmdesátých let potkalo nejen jeden titul připravený v liberálnějším ovzduší konce let šedesátých.

Nedráždit, ale říci si svoje

Jaromír Funke fotografoval Louny na objednávku tamější městské rady v letech 1940 a 1941. V květnu jedenačtyřicátého roku se v zasedací síni městské radnice konala jednotýdenní výstava, která vzniklý soubor představila, a tvůrci byl vyplacen honorář. Z této výstavní kolekce se uchovala pouze část, kterou schraňuje lounské muzeum. Odtud čerpala při koncepci knihy Anna Fárová; dalších několik záběrů města vybrala z Funkeho pozůstalosti. Celkem svazek obsahuje šestačtyřicet černobílých snímků města a jeho bezprostředního okolí. „Tato kniha není regionální fotografickou publikací. Je především Funkovou fotografickou vizí města a důslednou aplikací kompozičních principů, které celý život hledal a realizoval. Jsou v ní aplikace a ověření, že tyto kompoziční zákony jsou životaschopné a v takovém zaměření dosud nevyužité. Kniha stojí na půli cesty mezi Funkovými reprezentativními knihami architektur a jeho volnými kreacemi stylů. Cosi mezi klasickou konstrukcí a osobitou interpretací města, mezi zaujatým podáním jeho podoby a ušlechtilým výtvarným dokumentem,“ zakončila svůj text v listopadu 1971 Fárová.

Charakteristika je to výstižná, finalizuje autorčin předešlý výklad o Funkem a o jeho lounském cyklu. Fárová totiž úvodní text pojala zevrubně, s připomenutím uměleckého i sociálního kontextu, v němž se fotograf pohyboval. A právě pokud nebudeme mít na paměti jí zdůrazňovanou „mezipozici“ lounského cyklu, můžeme být poněkud zklamáni při srovnání těchto snímků s umělcovou vrcholnou tvorbou, kupříkladu s jeho abstraktními ateliérovými kreacemi z konce dvacátých let nebo s dynamikou záběrů moderní kolínské architektury z let třicátých. *Louny* skutečně kolísají mezi traditionalistickým zdokumentováním některých městských reálií a „přivlastněním si“ tamějších centrálních staveb (věže radnice či chrámu sv. Mikuláše) prostřednictvím dramatičující diagonální kompozice, kterou Funke uplatňoval již někdy od poloviny dvacátých let. Nedráždit, ale říct si svoje, i tak lze vnímat lounskou zakázku.

Rekl bych, že kniha jako celek obrazově přece jen poněkud zestárla, ubylo na její vizuální neobvyklosti, pokud tedy k prohlížení nebudeme důsledně přistupovat s ambicí kunsthistorickou, jež bude mít bez ustání na paměti všemožné dobové souvislosti. Už nás nebude tolik jako třeba kdysi fotografa-krajináře Zdenka Fejara vzrušovat fakt, že zatímco Josef Sudek jezdil do Českého středohoří se „svou panoramatic-

Jaromír Funke: Louny – věž staré radnice, 1940–41

kou bednou“, Jaromír Funke v téže krajině exponoval snímky na výšku a často navíc s vysoko položeným horizontem. Naopak dokumentární hodnota lounského souboru roste – kéž by rovněž některá další česká města byla v onu dobu takto zvěčněna, byť Funke zde v nejmenším nezdůrazňoval aspekt sociální, natož politický.

Něco tu nehraje

Ale nyní se vraťme na začátek a zkusme uvažovat, proč *Louny* v sedmdesátých letech nevyšly, přičemž samozřejmě nemůžeme počítat čas po lednu 1977, v němž vešlo ve známost, že Anna Fárová mezi prvními signovala Chartu 77. Autorka v loňském dovětku ke své předmluvě uvádí, že vydání této knihy v Severočeském nakladatelství pro ni zůstává dosud „trochu záhadou“. Ještě i v červnu 1973 výtvarný redaktor nakladatelství Václav Daneš sdělil Anně Funkové, vdově po fotografovi, že publikace vyjde v tom roce anebo začátkem roku příštího. „Je tu ovšem stopa svědčící o důvodech zdržení vydání knihy: u hotové makety jsem našla 22 půlstran strojopisu básní v próze Emila Juliše, napsaných v roce 1973. Byly psány do hotové makety – jak lze usoudit podle jejich číslování,“ sděluje Fárová v dodatku. „Básník Emil Juliš s redaktory nakladatelství v dobré víře, že samotná kniha fotografií pouze s odborným úvodem širší veřejnost neosloví a nezaujme, chtěli knihu obohatit slovem básníka a celku tak prospět. Průtahy způsobily, že kniha nakonec už nevyšla. Čas se naplňoval, dobový tlak vzrůstal, nezáměr o takový druh knihy nepocházel jen z rozhodnutí redakce. Julišovy texty nakonec až v roce 1996 vydalo nakladatelství Torst v jeho knize *Nevyhnutelnosti* (na s. 51–69), kde je ukázkou doprovodily čtyři Funkovy fotografie obsažené v knize *Louny*,“ dodává Anna Fárová.

Připojme, že v ediční poznámce *Nevyhnutelnosti* (napsal ji editor i redaktor toho svazku Jan Šulc, který je i redaktorem nynější Funkeho knihy *Louny*) stojí kromě jiného toto: „Pro knihu fotografií Loun od Jaromíra Funkeho napsal v roce 1973 Emil Juliš 39 textů (jeden text se vztahoval ke dvěma fotografiím), které se vázaly ke konkrétním snímkům, neměly názvy... Z původních Funkeho 40 fotografií tiskneme v naší knize na ukázkou čtyři, celý cyklus je uložen v muzeu v Lounech a zasloužil by si (spolu s Julišovým básnickým doprovodem) samostatnou publikaci v odpovídajícím knižním formátu.“

Tady však cosi nehraje, respektive na místě je uvažovat co možná nejvěrněji v dobových intencích (Emila Juliše se již bohužel zeptat nelze, loni 25. prosince zemřel). Právě Julišovi byl v jedenasedmdesátém roce zničen náklad jeho sbírky *Nová země*; stal se tvůrcem pro režim nežádoucím a oficiálně začal publikovat až zase roku 1988. Tudíž lidé ze Severočeského nakladatelství možná chtěli Juliše do svého edičního plánu propašovat alespoň participací na Funkeho knize (totéž nakladatelství Julišovi vydalo v letech 1966 a 1969 sbírky *Pohledná poezie* a *Vědomí možnosti*), čímž si však, domnívám se, situaci s vydáním *Loun* pouze zkomplikovali, neboť autorská čistka byla ze strany normalizační moci důsledná a naděje, že odstranění tvůrci se publikačně dostanou jinudy tamtéž, se pozvolna ukazovala být iluzorní.

Obdobně lze zpochybnit jakési obezřetně ekonomické uvažování severočeských nakladatelů počátku sedmdesátých let o tom, že fotografická kniha s odborným úvodem „širší veřejnost neosloví a nezaujme“, a vysvětlit tak navýšení jejího ekonomického potenciálu přítomností básní v próze. To by v několika ohledech byla úvaha opravdu kuriózní, tím spíš, že Funkeho monografie v tom čase úspěšně existovaly již dvě (jednu roku 1960 vydalo SNKLHU, o deset let později další přidal Odeon) a Anna Fárová byla zejména díky odeonské edici Umělecká fotografie uznávanou interpretkou tohoto oboru. Pravděpodobnějším důvodem nevydání té knihy se mi jeví něco jiného. Ačkoliv Fárová v úvodním textu napínala všechny síly k tomu, aby politicky „náležitě“, přitom však bez ostudně kolaborujících formulací vypíchla souvislosti Funkeho tvorby s dobovou fotografií a kulturou sovětskou, asi se to v přituhující normalizaci zdálo málo. Funkeho esteticko-idylický obraz Loun šlo „okecat“ pouze do jisté míry. Třídí boj nikde, nacistické uchvácení rovněž žádné. Než cokoliv riskovat, raději tu knihu dáme k ledu. Tento způsob uvažování, tyto obavy, byť tehdy třeba nevyslovené takto přímočaře, zřejmě sehrály svoji roli. Dneska už se celou pravdu o tomto případě nedozvíme. Budme rádi, že kniha je světe a že nad praktikami, které její osud zkomplikovaly, můžeme již pouze „bezbolestně“ kroutit hlavou.

Autor je redaktor MF Dnes.

Jaromír Funke: Louny.

Úvodní studii napsala a publikaci uspořádala Anna Fárová. Torst, Praha 2006, 72 stran.

Argentina v Praze, Praha v Argentíně

Rafael Spregelburd uvedl překlad své hry

MARTA LJUBKOVÁ

Hra *Rozvrácený krucifix* vznikla v roce 1996; od té doby byla uváděna jak v Argentíně, domovské zemi dramatika, herce a režiséra Rafaela Spregelburda (1970), tak i po Evropě, kde tento divadelník často působí. Z jeho dramatické tvorby je u nás zatím znám jen *Argentinský okamžik* (scénické čtení M.U.T. v roce 2003) a *Panika* (na repertoáru Činoherního studia v Ústí nad Labem). Právě *Rozvrácený krucifix* teď vychází knižně – uvidíme, zda u nás dramatik najde také své čtenáře a možná i další inscenátory.

Limity scénického čtení

Rozvrácený krucifix se odehrává v Praze v roce 1939, takže Češi ho jistě budou brát mnohem osobněji než třeba Italové či Němci, kteří ho čas od času uvádějí. Sam autor na prezentaci svého textu řekl, že zatímco Argentinci, milovníci Kafkova literárního odkazu, hru vnímají jako komedii, neboť údajně přesně reflektuje politickou rozvrácenost jejich země, Italové dešifrují její náboženské poselství (zakódované v mesianistickém komplexu hlavní postavy). Naznačil i možné historizující čtení. K čemu se přikloníme my, těžko říct. Při inscenovaném čtení, které v Divadle Komedie připravil režisér Dušan Pařízek, nebylo zřetelné nic – z radikálně vyškrtaného textu zbyl situační konstrukt, z něhož téměř nešlo vyčíst ani děj, o nějakém „poselství“ ani nemluvě.

S takovým typem textu se však v jevištně limitované podobě nakládá jen velmi obtížně: autor se zabývá mnohem víc formou než obsahem, a navíc narušuje chronologii vyprávění. Zdá se to být logické i s ohledem na to, co řekl o současném argentinském divadle: záměrně rezignuje na formální čistotu a s tím větší energií se pouští do nejrůznějších hybridizujících experimentů. V tom také Spregelburd spatřoval hlavní odlišnost argentinského divadla, které – zcela nepodporované státem, ale zároveň se mu nezodpovídající – nabízí formální otevřenost a vědomě si s ní pohrává.

Historie? Pro koho?

Jaký je tedy *Krucifix* a o čem vlastně vypovídá? Bude-li ho čtenář brát jako ryze abstraktní text o několika rozhodujících okamžicích v historicky a politicky vypjaté situ-

aci, pak tedy o tom, jak v takové situaci jedná jedinec, jenž se původně zdá být hybatelem celé situace. Pro čtenáře znalého místního kontextu je text spíše historickým chaosem a trochu hádankou. Téměř všechny postavy mají německá jména (Weck, Traume, Vogelovi), přesto jsou některé z nich českého původu. Část z nich evidentně připravuje odbojové akce proti Němcům (ty zde reprezentuje generál Mansilla), jejich motivace a hlavně čistě úmysly jsou však neustále zpochybňovány a relativizovány.

Česko je tu lokalizací konkrétní jenom natolik, nakolik jsme v textu ochotni hledat odkazy na již zmiňovaného Kafku – a není jich tu málo. Slepý Žebrák, kterému sice hlavní hrdina Weck věnuje hodinky, ale na konci scény si svůj neadekvátní dar rozmyslí a zase si je vezme zpátky („Traume: Takhle je to lepší.“), prochází celou hrou jako smutná připomínka nenaplněného života a zároveň narážka na směšnou ochotu člověka obelhat se, že jeho životní osud není zdaleka tak tragický.

Hrdina v časové smyčce

Truchlivý nádech má i Weckův život – v první půli hry vypadá jenom jako bezohledný manipulátor, který si jde za svým posláním (nikdy přesně nedefinovaným) bez ohledu na city ostatních postav. Ve třinácté scéně se však autor rozhodne zastavit čas a vrátit se zpět; od této scény se tedy jednotlivé situace odehrávají znova, v částečně pozměněné perspektivě, v níž vycházejí najevo nové skutečnosti a události. Jednak se tak osvětluje již řečené (lépe řečeno napsané, v ideálním případě pochopitelně odehrané, což je princip, který například současná próza dobře zná a hojně využívá), zároveň se však všechno problematizuje. Z Wecka se stává nemilovaná oběť – a teď čím? Boha? Okolí? Historických okolností? Ježíšovsky motiv v závěru zůstává nevysvětlen a ulehčení neposkytne ani Epilog, v němž se vracíme na samý začátek příběhu.

Rozvrácený krucifix je na čtení nesmírně komplikovaná hra, ještě obtížnější bude ji inscenovat. Scény se z paměti vytrácejí a celek takřka nedejde pohromadě, člověk se orientuje jen podle těch nejviditelnějších a vlastně vnějších prvků (střelba, výbuch, vaření čaje). Zřejmě se jí tedy chopí inscenátoři, kteří pracují s dekompozicí času a příběhu zcela běžně – což jsou u nás paradoxně hlavně ti tvůrci, kteří velmi dbají na formální vyznění svých inscenací. Jinak to snad ani nemůže být, téma je v *Rozvráceném krucifixu* zakódované k nečitelnosti stejně jako děj, hru lze tedy brát hlavně jako partituru k jevištnímu experimentu.

Rafael Spregelburd, který se v Praze zastavil v rámci své evropské cesty, dal při křtu českého překladu jasně najevo, že si uvědomuje otevřenost svého textu, a vlastně jej k volné interpretaci velkoryse nabídl. Uvidíme, kdo se ho chopí. Možná se touto cestou nedozvíme nic nového ani o Argentíně nebo o naší historii, ale o svém přístupu k divadlu bychom něco zjistit mohli.

Rafael Spregelburd: Rozvrácený krucifix.
Přeložila Martina Černá. Transteatra, Praha 2006, 84 stran.

Divadlo Komedie – Setkání s autorem a křest knihy.
Režie inscenovaného čtení Dušan Pařízek.
Praha 21. 1. 2007.

Uvedení hry v Divadle Komedie. Dušan Pařízek, Rafael Spregelburd, Tereza Siegllová. Foto Jan Petružela

depeše

Skrze jaké kódy promlouvají na nás?

V lednu navštívila Prahu již podruhé chicagská experimentální skupina Goat Island. Tentokrát se zprávou, že po dvaceti letech fungování ukončuje činnost a na říjen 2007 chystá závěrečnou premiéru. V průběhu jejich třítydenního pobývání v divadle Alfred ve dvoře proběhly herecké workshopy i prezentace rozpracované inscenace. Goat Island totiž připravuje každý projekt minimálně dva roky a v různých etapách zkoušení jej prověřuje při veřejných uvedeních doma i v zahraničí. Nabídka souboru pak vrcholila představením „Kdy pokvetou zářijové růže? Včerejší večer byla jen komedie.“

Jak je u skupiny zvykem, viděli jsme čistě herecké divadlo bez scénografie, s minimem rekvizit a jednoduchým svícením. Expresivně deklamovaná slova, groteskní pohyby, prudké skoky, okamžiky v tichu a bez hnutí... Zprvu je těžké nacházet souvislosti, přestože aktéři u každé repliky či gesta evidentně přesně chápou jejich smysl. Divák je však odsouzený do role němého svědka neznámých a neobjasněných dějů, pokud se neorientuje ve spleti odkazů na různé filmy, písničky, básně i filosofické statě, které režisérka Lin Hixsonová neváhá využívat.

V Zářijových růžích se skupina zabývá tématem pokazeného světa a schopností člověka napravovat jej. Objevují se narážky na francouzskou filosofku Simonu Weilovou, rumunského básníka Paula Celana či filmovou star Lillian Gishovou – osobnosti 20. století, o nichž máme nanejvýš mlhavý pojem. Ústředním motivem dvouhodinového představení je jakási (nepodařená) narozeninová party, již herci jenom připomínají za pomoci groteskních, rádoby veselých tanečků. Jako hlavní pramen jim slouží prvotina rakouského dramatika Thomase Bernharda Slavnost pro Borise, v níž se odehrává večírek beznohých mrzáků. Řada použitých prvků pochází právě odtud: papundeklové berle, skrývání nohou, popis nočních můr.

Fenomén světanápravy vedl soubor k svérázným rozhodnutím: vždy ve dvou večerech po sobě uvádí dvě verze inscenace s odlišným scénosledem. Ve společné úvodní části se herci omlouvají, že se jim někdy ztratil začátek. Ten se „objeví“ až na konci a stejně se nezdaří: herečka Litó Walkeyová sice předvede efektní choreografii, ale nikdo jí k tomu nepustí hudbu. Každý herec pracuje se svým vlastním slovníkem pohybů („personal vocabulary of movement“), vzniklým zřejmě z improvizací během zkoušek, z nichž skládá striktně dodržovanou pohybovou partituru. Kódy potřebné pro úplné porozumění jsou opět známy jen samotným performerům. Herecký přístup připomíná různé pokusy, jaké v šedesátých či sedmdesátých letech podnikaly osobnosti typu Jerzyho Grotowského či Petera Brooka. Jenomže oni usilovali o nejzákladnější výraz, sdělný bez ohledu na jazyk či civilizační zázemí. Hixsonová žádá od svého publika naopak neobyčejně široké kulturní povědomí. Pokud je divák připravený (výhodou bylo předchozí zhlédnutí rozpracovaného představení) a pokorně přijímá nedostatečnou obeznámenost se „zdrojovými kódy“, může si užít intelektuální detektivku i hereckou koncentraci u nás stále ještě nevídanou. Jinak jej čeká frustrace či dokonce hněv. Produkce skupiny se spíše než běžnému divadlu blíží experimentálním výtvarným akcím či koncertům vážné hudby. Jiří Adánek, Praha

Rafael Spregelburd. Foto Jan Petružela

Apocalypto

O definitivním úpadku režiséra Gibsona

Mel Gibson se dva roky po Umučení Krista vydává coby režisér za tajemstvím mayské civilizace. Do jaké míry je mu zaniklá říše opodstatněným dějištěm autorské výpovědi a nakolik zůstává pouhým exotickým koloritem pro konvenční akční film?

LUKÁŠ GREGOR

Apocalypto je opatřeno distribučním sdělením, že jde o velkolepý projekt, který vypráví o starobylé říši Mayů a jejím zániku. A také že jde o první snímek, jenž záhadu náhlé destrukce této říše zpracovává. Hned na úvod je nutno říci, že výše zmíněná tvrzení jsou v podstatě klamnou reklamou: děj filmu, a tedy i pokus o jakousi „metaforu úpadku civilizace“ se Gibson rozhodl totálně osekat. Zůstala zde jen prostínká linie pomsty; hlavní hrdina přijde spolu se svými bližními o domov a otce, ocitá se na prahu smrti, podaří se mu utéci a nakonec i zabít vraha. Tuctový příběh je vyprávěn s pomocí nesčetných klišé. Jako by si toho byl Gibson vědom, ozvláštňuje své dílo zasazením děje do exotických prostředí a doby. Přirozeně sahá také po dalším (jemu osobně již osvědčeném) zpestření – místo angličtiny se zde hovoří mayským dialektem. Jde o risk, nebo o vypočítavost?

Když je autenticita nevěrohodná

Je to právě „filmařská politika“, která proti Gibsonovým snímkům víří kritické hlasy, především z řad intelektuálů a historiků. Úhybný manévr za brány autentičnosti (jazyk, místo natáčení, obsazení výhradně neherci-domorodci) o to více vyprovokoval přední světové dějepisce, archeology a znalce mayské kultury k výčtu nedostatků, chyb a dokonce i prvků rasismu. Upozorňují především na fakt, že Gibsonův film končí příjezdem španělských conquistadorů, kteří ve skutečnosti dorazili do těchto prostor až v období Aztéků. S kulturou Aztéků Gibsonovi ostatně splývá více věcí, včetně onoho obětování lidí bohovi Slunce Kulkulkanovi (ten je obdobou aztéckého Quetzalcoatl, jemuž se ovšem lidé neobětovali). Kunsthistorici upozorňují na neomalené míšení nejružnějších architektonických a výtvarných stylů (odlišných od sebe nejen geograficky, ale i časově). Nejsou také žádné důkazy o tom, že by Mayoové měli hromadné hroby či využívali v takové míře práci otroků. A v neposlední řadě je režisér potomky Mayů nařknut z rasistického pohledu, který de facto spěje k závěru, že za zánik si Mayoové mohou sami svým násilným chováním.

Není však naším záměrem zde hodnotit, do jaké míry film sleduje historickou věrnost. Důležitá je především jeho čistě filmařská podstata. K jejímu uchopení bude dobré zařadit *Apocalypto* do kontextu celé Gibsonovy tvorby.

Krev jako řeč

Režijní debut *Muž bez tváře* z roku 1993, jak se po následujících třech snímcích ukázalo, stojí zcela stranou. Gibson začínal jako citlivý vypravěč, jenž staví zásadně na hereckých výkonech, na náznaku, a postupně se dostal na zcela opačnou stranu nejen co do obsahu, ale především co do formy vyprávění. Obsahové styčné body vykazují především *Statečné srdce* a *Apocalypto*, v nichž Gibsonovo subjektivní řazení lidských priorit příliš nesouzní s křesťanskou naukou Ježíše v *Umučení Krista*. Podle Mela Gibsona, jinak ortodoxního katolíka, hned po rodině následuje pomsta – pracuje s ní jako s hodnotou, která si zasluhuje ospravedlnění. Hrdina Jaguáří tlapa v *Apocalyptu* však oproti iniciativnímu Williamu Wallaceovi ze *Statečného srdce* svoji odplatu vykoná jaksi mimoděk, během úprku, v pudu sebezáchovy. Na pomstu sice

myslí, ale coby polapená oběť nepřátel nemá v podstatě na výběr. Gibson si proto musel najít jinou cestu k orgiím násilí.

Jestliže se recepce příběhu o skotském rebelovi nenesla v duchu kritiky zobrazování násilných výjevů, může za to především fakt, že ve *Statečném srdci* všechna ta krev nepůsobí samoúčelně. Gibson v něm ztvárňuje historii jak v jejích politických, tak i osobních (a milostných) souvislostech. Ani *Umučení Krista*, ani *Apocalypto* tímto směrem nejde. Podstata Kristova učení je divákovi představena v kýčovitých flashbacích/retrospektivách, mimoto už následuje pouze explicitní zachycení fyzického utrpení. O vzniku, podstatě a fungování říše Mayů se z *Apocalypta* nedozvíme rovněž nic. Kulturní aspekty, struktura jejich společenství, dokonce i ono slibované vyprávění o zániku ve filmu prakticky absentuje. Poslední dva Gibsonovy filmy proto vykazují zřetelnou tendenci k zjednodušování a jen zesilují podezření, že coby režisér pouze vyhledává možnosti, jak vyprávět otevřeně brutální děje. *Umučení Krista* vzbudilo silnou diváckou odezvu (a také kontroverzi) kvůli prvoplánově krutým scénám, snímek si však zaslouží spíše lakonickou nevšímavost. Pro zploštění oběti Krista, pro emocionální vyděračství a také patos.

Apocalypto nepracuje s žádnými nosnými myšlenkami, záměr o alegorii je spíše směšný, neboť jde čistě o příspěvek do žánru akčního dobrodružného filmu. To by samo o sobě nevadilo, kdyby ovšem nebylo dílo prezentováno jako něco více. Opět se v jeho spojitosti hovoří o míře násilí v něm, ale tato diskuse budí dojem umělosti a je zbytečná. Ano, krev, křik a pláč nadále tvoří základní stavební jednotku Gibsonova filmového vyjadřování, ale ve spojitosti s jeho osobou (a jeho tvorbou) už tato tematizace působí spíše vykonstruovaně a křečovitě. Stejně jako marketingový tah, který opus výsadně spojuje se jménem jeho režiséra, producenta a scenáristy. Je pravda, že snímek nemá „tahouny“ v podobě hereckých hvězd, ale titul *Mel Gibson's Apocalypto* budí dojem legrační sebe prezentace.

Vypravěč s profesionálním zázemím

Po zhlédnutí traileru či letmém pročtení jmen filmového štábu – kameraman Dean Semler (*Tanec s vlky*), střiháč John Wright (*Nebezpečná rychlost*), Tom Sanders (výprava k *Statečnému srdci*, *Zachraňte vojína Ryana*) – by mohl divák propadnout víře v kvalitní epickou podívanou. Jenže Semlerova práce s kamerou spočívá v několika (jak jinak) pěkných velkých celcích na krajinu či záběrech na fotogenické tváře domorodců (zvláště pak na jejich pohledy z očí do očí). Vyložene nevhodně působí občasné užití digitální kamery, která se snaží být okázale dynamická, místo toho však navozuje pocit televizních záběrů a amatérismu. V oblasti střihu si Gibson jako vždy libuje v neinvenčních zpomalených záběrech: když dojde na akční scénu souboje domorodců s jaguárem, střih (a figurína zvířete) z ní udělá chaotickou směs, jež nezáměrně odkazuje k béčkovým filmovým produkcím. To vše podbarvuje hudební partitura veterána Jamese Hornera, jehož tvorbu v posledních více než deseti letech lze stručně charakterizovat jako (sebe)vykrádání. Výprava si slova kritiky nezaslouží, neboť jestli je *Apocalypto* schopno něčím zaujmout, tak jsou to kostýmy, masky a výběr lokací. Zdařilý je také casting – především představitel titulní postavy Rudy Youngblood oplývá charismatem a zranitelnou silou, která z něj činí uvěřitelnou bytost.

Mel Gibson se obklopuje profesionály, jejichž práci však formuje do stále stejného, již notně vybledlého tvaru, jenž výsledku nijak nepomáhá. Divák je vláčen šablonovitým akčním příběhem do té míry, že přesně ví, co bude následovat. Jestliže se tedy *Apocalypto* nemůže opřít ani o scénář, ani o slibovanou velkolepou vizuálnost, nezbyvá než se ptát, zda tento průměrný snímek o prchání lesem s výkřiky v mayském dialektu není poněkud zbytečnou záležitostí. Autor je posluchač divadelních, filmových a mediálních studií na UP v Olomouci.

Apocalypto (Mel Gibson's Apocalypto). USA 2006; 139 minut. Režie Mel Gibson, scénář Mel Gibson a Farhad Safinia, kamera Dean Semler. Hrají Rudy Youngblood, Jonathan Brewer, Dalía Hernandez ad.

Rádio oslavilo sté narozeniny

Dvojí výročí v NoD

KAREL KOUBA

Umělci všech zemí měli 17. ledna 2007 opět po roce důvod ke společným oslavám. Přesně toho dne totiž před milionem čtyřiceti čtyřmi lety vzniklo umění. Jméno našeho předka, který si tehdy záračným vnučkutím uvědomil synestetickou hodnotu suché mořské houby náhodně spadlé do nádoby s vodou, se už dnes dozvíme asi těžko, avšak známe alespoň tvůrce tohoto konceptu. Byl jím francouzský člen hnutí Fluxus Robert Filliou, který se roku 1963 rozhodl, že by i umění by mělo být předmětem oslav. Ty podle něho měly sloužit k připomenutí role umění v našem každodenním životě, k jeho vytržení ze všedních vazeb a zároveň měly propojit tvůrce na celém světě. Tato myšlenka byla zprvu uskutečňována pomocí televizního vysílání, videofonů nebo hudby zkomponované pro telefonní sluchátka, ale širší možnosti se naskytly až s rozšířením internetové komunikace během devadesátých let.

Letos byla ale oslava dvojí, protože současně s výročím umění se slavilo i kulaté jubileum rádiového přenosu, který již stým rokem rozeznává éter nejrůznějšími druhy uměleckých informací. Na oslavách potřeby participoval také Český rozhlas, který v pražském Experimentálním prostoru NoD uspořádal vystoupení mladých českých umělců, jejichž záznam byl zčásti přenášen přímými vstupy do vysílání Českého rozhlasu a také do ostatních slavicích center v devíti světových metropolích.

Konceptuální rámec večera se nesl ve znamení rádia. Trojice elektronických experimentátorů c8400 & Machine Funck představila set, během něhož byly v reálném čase snímány úryvky vysílání všech stanic Českého rozhlasu a dodatečně mixovány do podoby poměrně pestré směsi rytmických segmentů, plastických elektronických smyček a ostřejších šumů. Díky prvku náhody, který byl živému zpracování rádiových signálů ze své podstaty vlastní, občas vznikaly hluší momenty, avšak celek byl na místní poměry poměrně poutavý.

Duo gramofonistů Birds Build Nests Underground, při této příležitosti mimořádně vyzbrojené rádiovým přijímačem, představilo speciální program, založený na spájení hutných hypnotických ploch extrahovaných z upravených vinylů. Základ jejich vystoupení tvořil hrozivě zpomalený hit *Radio Ga Ga* od skupiny Queen, do něhož vstupovaly šumy i hlasy náhodně laděných rádiových stanic. Nápad to byl vtipný, ovšem realizace poněkud zdoluhavá a monotónní. Nadmíru dobře však dopadl závěrečný improvizovaný set s c8400 & Machine Funck, který byl krátký, úderný a především uvolněný.

Vrcholem večera byla původní rozhlasová hra *Život nedoceníš* od Radia Ivo, které tvoří Johanka Švarcová, Marián Moštík a Petr Marek. U zrodu Radia Ivo stála poněkud paradoxní myšlenka přenesení statické rozhlasové hry na jeviště bez jakýchkoli změn, ovšem čistě na bázi improvizace. Divák tak přímo

Radio Ivo: Život nedoceníš. Foto Martin Kutil

přihlíží vzniku hry, jejíž dějová dynamika, tvořená žerty herců a vzájemnými slovními nástrahami, vtipně kolísá mezi pomalým rozvíjením banálního děje a jeho náhlými fantastickými zvraty. Mísí se zde různé stylové roviny, projíždějí se všechny myslitelné žánrové rejstříky. K narozeninám umění nakonec vznikl kus o záhadných zpronevěrách na poštovním úřadě, o lásce, o smrti z rukou

němé zubačky, přenosu duše a záračném vzkříšení.

Dramaturgicky zdařile sestaveným večerem byl vzdán hold neviditelným vlnám, které nás už sto let obklopují a jimiž se spojujeme se světem. Zároveň byl důkazem, že rádio dokáže být při vřazení do nových kontextů stále plnohodnotným zdrojem inspirace.

Autor je přispěvatel časopisu HLS Voice.

hudební zápisník

The Peel Sessions: 1967–2004

Pavel Klusák

Letos je tomu čtyřicet let, co na rádiu BBC spustil redaktor a „diskžokej“ John Peel své Sessions. Časem se z nich stala instituce zásadní pro muzikanty, posluchače i pro samotné rádio. Peel přiváděl do studia nezavedené a progresivní muzikanty, natočil s nimi tři čtyři písně a pak vysílal. Někdy si vybral debutující mladíčky; občas jim pomohl nastartovat kariéru, o mnoha jeho oblíbencích už později nikdo neslyšel. Jindy vytáhl do studia třeba už poosmé kohosi dávno zavedeného, jemuž se ale jakoby chtěl postavit do cesty – jako by cítil, že nahráváním může zprostředkovat impuls, který u muzikantů něco spustí. Veřejnoprávního, ve skutečnosti šťastně neřízeného producenta, který měl doma desky v polcích i na záchodě, muzikanti milovali: PJ Harvey, New Order nebo Pulp to ve sleeveotech a rozhovorech mnohokrát potvrdili. „Byl to obyčejný chlap, který neobyčejně miloval hudbu,“ řekl o něm Jarvis Cocker.

Peel, rodák z Liverpoolu, v šedesátých letech pracoval v amerických rádiích. Když se v roce 1967 vrátil do Británie, beatový a drogový „swinging London“ byl v plném proudu. Na BBC věděli, že nechtějí přestat vysílat taneční hudbu, ale také cítili, že dny konzervativních moderátorů, kteří ve výslovnosti dvakrát podtrhnou příjmení, jsou sečteny. Peel v té době vysílal na pirátském Rádiu London, jeden čas z lodi ukotvené na moři: svůj pořad pojmenoval *The Perfumed Garden* podle erotické novely. Skutečný přelom však nastal v tom, že

John Peel a PJ Harvey

nevysílal hitparádovou hudbu, nýbrž sahal po podzemních objevech (Tyrannosaurus Rex, Captain Beefheart, John Fahey, Fairport Convention) a občas pustil lidem celé album. To bylo na BBC absolutně zakázáno. Přesto projevili zájem o diskžokeje, který si i později vychutnával každou možnost porušit vnitřní pravidla rozhlasového vysílání.

Jeho kolegové byli často spikři se stylizací „loud and crazy“. Peel byl oproti nim měkčí a tišší, ne pomalý, ale s odvahou k nádechu, během něž přijde myšlenka nebo obraz. Povzbuzoval posluchače, ať telefonují a píší své názory, dokázal navodit intimní pocit, že mluví právě k nim.

K Sessions byl vlastně donucen okolnostmi. Podle britských odborů se v rádiu nesměl překročit určený „needle time“, doba přehrávání gramofonových desek. Autoři pořadů si tak mohli zvolit – doplnit hudbu slovem, anebo nechat hrát muzikanty živě, což bylo pochopitelně v podtextu odborářského nařízení. Mnozí tomu nechtěli věřit, ale Peel si vybíral účastníky opravdu nezávisle. Na počátku ještě stihl natočit (brzy zešílevšího) zakladatele Pink Floyd Syda Barretta, na počátku osmdesátých let už jeho eklektický vkus servíroval posluchačům vedle sebe punk, raný hip-hop od Grandmastera

Flashe, britské reggae UB 40, angažované songy Roberta Wyatta, německé Bauhaus nebo kytarovou scénu v čele s New Order. Někteří se k Peeloovi vraceli po léta a dekády: The Fall natočili dvacet setů, básník a písničkář Ivor Cutler dvacet, The Wedding Present šestnáct, stejně jako skotská kytarovka The Delgados. V úctyhodném seznamu (několikanásobně uloženém na internetu, nemluvě o pirátsky sdílených bohatých archivech) nechybějí v oddíle nejpovedenějších sessions Led Zeppelin, Pink Floyd, Jimi Hendrix, Bob Marley, The Smiths, Nirvana, Pulp a The White Stripes. Věhlasná je u nás „česká epizoda“, tedy účast kapel Ecstasy of St. Theresa a Here, obou v roce 1993.

Přijímal proměny doby, ale byl příliš osobní a svobodný na to, aby přijímal jaksi to, co se očekává. „Někdo se mi snažil vysvětlit,“ řekl jednou, „že kompakty jsou lepší než vinyl, protože na nich není žádný povrchový šum. Poslouchej, příteli, řekl jsem mu, život ale má povrchový šum.“

Peel zemřel v roce 2004, na pracovních prázdninách v Peru ho zasáhla srdeční příhoda. V rádiu předtím o své smrti vtipkoval: „Vždycky jsem si představoval, že narazím zezadu do kamionu, když budu za jízdy luštit popisku na kazetě, a že lidi řeknou – takhle si to přál. Tak prosím vás – takhle bych si to nepřál.“ Do roka po jeho smrti vydala vdova Sheena Peelův vlastní životopis. BBC ho připomněla dokumentem věnovaným nikoli osobě, ale příznačně samotné hudbě: Peelově krabici se sto pětácti singly, připravenými kdykoli k okamžitému použití či k záchraně v případě požáru. I po Peelově odchodu lidé spontánně pokračují v každoročním sestavování Festive 50, žebříčku nikoli výročních nahrávek, ale všech oblíbených, třeba i dávných. Zas a znovu se tak prostřednictvím písní dává poznat něco z ducha doby.

Jak uplývá čas od Peelova odchodu, vidíme, že doba moc nepřeje zjevení nového garanta hudby v největších médiích. Můžeme se dohadovat, zda byl Peel pozitivně šilená, své věci oddaná osobnost. To jistě byl, ale také se šťastně střelil do epochy, která ho nechala pracovat, konkrétně natočit čtyři tisíce Sessions s více než dvěma tisíci tvůrci. Nechci chmurně předpovídat, že ty časy jsou už pryč. Jen se mi nedaří uvidět, v jaké proměně se k nám fenomén Peel v budoucnu vrátí.

Autor je hudební publicista.

Epidemie records

Zvuková infekce v proměnách času

Už samotný název humpoleckého labelu vyděluje jeho aktivity na okraj hudebního spektra. Jeho původně extrémně metalové (death, grind, black) zaměření bylo s příchodem konce milénia rozšířeno o elektronické vlivy. Menší, ale příbuzné a stejně aktivní vydavatelství Ravenheart rec. si krátce představíme na konci tohoto článku, který je druhým dílem volného seriálu o domácích nezávislých labelech.

PAVEL ZELINKA

Mayská kultura v Táboře radosti

V letošním roce dává Epidemie records jasně najevo, že není jen obskurním metalovým ostrůvkem, ale zaběhnutým a v zahraničí uznávaným vydavatelstvím s širokým stylovým záběrem. Začneme u Karstena Hamreho, kterého zasvěcená veřejnost zná především z jiného projektu – Penitent. Tento čínorodý Nor paralelně vede hned několik projektů, namátkou Arcane Art, Defraktor nebo Dense Vision Shrine. Všechny spojuje dohromady chmurná elektronika, tu oděná do gotického, onde do postrockového či industriálního hávu. Páté dlouhohrající album Dense Vision Shrine s názvem *A Voyage Of Imagination* se nese ve znamení ponurému ambientu s bohatými neoklasickými vsuvkami. Více než hodinová suita hovoří k posluchačům severským, „mordorským“ jazykem: podzemní továrny v dáli temně hučí. Tu a tam se kolem nás prožene nějaké prapodivné železné monstrum a do toho všeho občas vpadnou až wagnerovské motivy, které pootočí kolem času mírně kupředu.

Od soumraku do úsvitu

Dvojice Dusk z pákistánského hlavního města Karáčí je zjevením nejen v katalogu Epidemie rec., ale na hudební scéně vůbec. Původně metalový zvuk byl postupně přetvářen tak, aby loňská novinka *Contrary Beliefs* vibrovala pouze synteticky. Metalový chraplák Babara Shaikha sice zůstal na mnoha místech silový až běda, v jiných partiích je však nahrazen řadou deklamujících hostů i zpívanými pasážemi příznávajícími arabský fundament. Samotná hudba pak osciluje od alternativního IDM (Intelligent Dance Music) přes hrubozrnější elektronickou obdobu doom metalu až k tradiční arabské muzice. Žánrový amalgám prožité do morku kostí.

Dalším nosičem, který vyšel v roce 2006 péčí vydavatelství Epidemie rec., je čtvrté dlouhohrající album projektu Aghiatrias s názvem *Ethos*. Za sdružením stojí, stejně jako za projekty Skrol nebo Zygoty, originál mezi českými skladateli vážné hudby Vladimír Hirsch. Specifičnost kompozic, kloubících dohromady slovanské (janáčkovské) symfonické odkazy s industriálními hlukovými plochami a rytmy kotlů a tympán do takzvané integrované hudby, dělá z Hirsche apokalyptického solitéra s nabroušeným brkem v jedné a laptopem v druhé ruce. Aghiatrias netlačí tolik na pilu jako v případě předchozích desek: *Ethos* není tak hlukově agresivní a zjemněním se obnažily mnohé tvary a zákoutí, jež v Hirschově hudbě figurovaly i dříve, ale neměly možnost zazářit v takovém lesku jako tentokrát.

Další disk představuje jiný výjimečný domácí projekt – jihlavský Tábor radosti. Muzikanti kdysi rozbili své ležení na desátém ročníku Pražského industriálního festivalu a přivezli s sebou druhou desku *Hávamál*, která tehdy podpořila úvahy profesionálů i fanoušků o dalším významném objevu české elektronické scény. Nová deska tyto ambice nejen potvrdila, ale i překonala. Její jméno *Lamat* i obal odkazují – na rozdíl od té předchozí, plné inspirací vzešlých ze severských mýtů a poezie – k zaniklé mayské kultuře. Hudebně se od laibachovské pochmurnosti a neohrabanosti obrací k mírně prosvětlené elektronice s rytmičtější spodbídkou. Tábor radosti, to je hutný syntetický proud hudby, podpořený svéráznou deklamací sloganovitých textů s mírně filosofickým přesahem.

Za další z loňských novinek od Epidemie records, projektem Jääportit Tuomase

M. Mäkeläho, se musíme vypravit na sever, konkrétně do Finska. Jääportit funguje téměř deset let, ale teprve v posledních pěti letech na sebe strhl větší pozornost. Pokud předchozí nosiče byly klasifikovány jako elektronicko-ambientní, nová deska přechází z této škatulky nohama ven. Mäkelä zbožňuje analogovou elektroniku, fantasy literaturu a navíc nikam nepospíchá. Na nové desce *Avarrus* je to znát. Pět skladeb o celkové třičtvrtěhodinové stopáži neponechal pouze u vrvnivých statických ploch, nýbrž rozsáhlé stojaté vody čeří postaru sekvencerem a následně je zhodnocuje dubovými nebo etnickými rytmy sotva ve středním tempu. Hudba Jääportit umí člověka povzbudit pozitivní energií i psychedelickým nábojem, který umocňuje Mindy M. Heinonenová svými houslemi. *Avarrus* aneb novodobá psychodelie balená do syntetického kabátku.

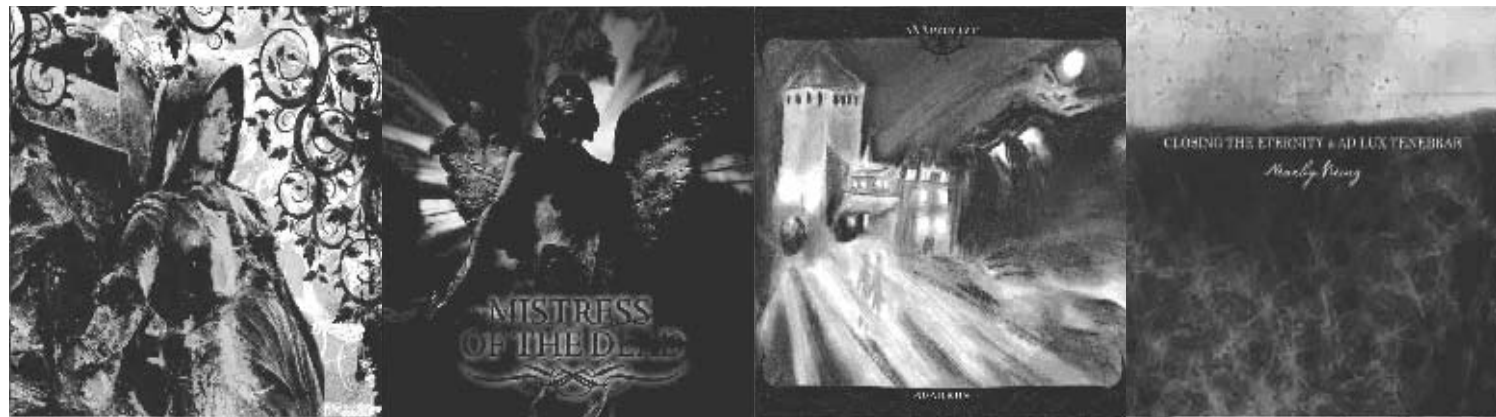
Poslední z tematické várky letošního „epidemicky“ velmi bohatého roku je duo z dalekého Uralu (Jekatěrinburgu) Closing The Eternity a Ad Lux Tenebrae. Na novince *Nearby Being* se oba vydali cestou akustických hlukových stěn, které dolují z tibetských mís, zvonů, cinkátek i dlouhých ozvučených strun. Výsledkem je trojice snivých tracků, pokaždé s délkou kolem patnácti minut. I přes zahlušenost kompozic je jejich sound přístupný díky nesyntetickému původu zvuků. Ambient plný prodiv, určený pro větrná, třesnutě chladná rána.

Havraní srdce

Podobným vývojem jako vydavatelství Epidemie records prochází v dnešní době i jiný český label jménem Ravenheart records. Jeho vznik datujeme do roku 1999 a k dnešnímu dni lze v jeho katalogu registrovat necele padesátku nosičů všemožných formátů: od kazet (sic!) po lisovaná CD. Převažující metal stejně jako u Epidemie rec. nabourávájí různými alternativními (sub)žánry poučené a ovlivněné spolky ze zahraničí. Vedle kasetové reedice legendárního alba *Prospectus I.* od švédských Raison d'Être nebo opusů finských neoklasiků Pimentola tu najdeme především švédsko-tureckou dvojici Dahlia's Tear, jejíž první album s tasemnicovitým titulem *Harmonious Euphonies For Supernatural Traumas Mesmerising Our Existences In Radiant Corpuscule Galaxies* se nese v duchu astrálních témat a misty dosahuje až hypnotických účinků. Anil Emre Dedeoglu a zpěvačka Carline Van Roosová stvořili abstraktní syntetátorové rekviem, působivou atmosférickou lamentaci na téma temnoty a věčnosti. Kapitola samou o sobě je pak dlouhodobější spolupráce Ravenheart records se Švédem Anderssem Petersonem, jenž si nechává říkat Objekt 4. Vyšly mu zde již tři desky a i poslední z nich, nazvaná *Her Face Among The Shadows*, vybrušuje darkambientní model s občasným zatěžkaným rytmem, proplétajícím se melodickým smetím a hlubokými vesmírnými linkami v pozadí.

Jak Epidemie rec., tak Ravenheart rec. jsou důkazem tvrzení, že metalový i elektronický underground má k sobě blíže, než je na první pohled zřejmé. A výhledy do budoucna? U Epidemie je jisté pouze nové album kytarového hlučáře Aidana Bakera a jeho kapely ARC, jež se v dubnu chystá na první koncert v ČR. Ravenheart pro jistotu mlčí: budoucnost je prý nejistá. Nezbyvá než doufat, že tato pozitivní sonická nákaza se bude šířit i nadále.

Autor je šéfredaktor Rádia Akropolis.

Unie supluje Rakousko-Uhersko

Podle některých historiků zažívá Evropa třetí pokus o sjednocení. První probíhal od 12. století a byl postaven na křesťanství a latinských univerzitách, druhý od 17. století a stál na osvícenství. S francouzsko-českým politologem Jacquesem Rupnikem jsme hovořili o tom, co třetímu pokusu stojí v cestě.

KAREL HVÍŽDALA

Co nám dnes ztěžuje pochopit starou Evropu, tedy Evropskou unii a její snahy? Myslím, že jde o vztah k právnímu státu a pak odlišné pojetí demokracie a „provozování demokracie“. Právní stát má kořeny v rakouském státě. Rakousko-Uhersko nebylo ani liberální demokracie, ani autokracie ruského typu. Ve starém Rakousku, řekněme od roku 1780, nevládli lidé, ale zákony, což je velice moderní princip, který se však vyvíjel souběžně s růstem byrokracie. Je to vidět i na rakouské literatuře, která je koncem 19. a začátkem 20. století posedlá myšlenkou práva a právního státu a napětím mezi legalitou a legitimitou. Důležité bylo poukazování na deficit legitimacy, tedy oprávněnosti státní moci odvolávat se na formální zákonnosti.

Rakouský právní řád i se státní správou pak převzala první republika. Byl sice dost moderní, ale nebyl chápán jako náš právní stát. Česká politika vynaložila velké úsilí, aby se vymezovala vůči tomuto státu, aby vyžadovala větší prostor pro specificky české nároky a zájmy, a to je vlastně to, co děláme dodnes. Na to již upozorňovali čeští ustavní právníci, jako František Weyr nebo Karel Engliš, ve dvacátých letech. Šlo jim o změnu vztahu Čechů k vlastnímu právnímu státu.

Na ten bychom ale zřejmě potřebovali sto let. Náš problém je tedy spíš v malé tradici...

Ano. Masaryk hovořil o padesáti letech, jenže nakonec na to bylo sotva patnáct let a v nich, odečteme-li tři miliony sudetských Němců, komunisty a krajní pravičáky, fašisty, zbude úzká mocenská elita a kartel stran... tvořící takzvanou Pětku. Státotvorná pětka se soustředila na budování státu, byla řešením, ale zároveň byla součástí problému, jak na to upozorňoval historik Antonín Klimek.

Nechovala se demokraticky, obcházela parlament...

Ano, byla tím, co tlumilo demokratickou debatu, co politiky nenutilo obhajovat své názory před téměř polovinou občanů. V Čechách se zabydly věty: s vámi se nebavíme, protože jste krajní levice, s vámi se nebavíme, protože jste krajní pravice, a my si to upečeme mezi sebou a prebendy si rozdělíme taky jen mezi sebou. Politici z těchto stran vždy předem věděli, že budou ve vládě, a často i jaká budou mít ministerstva. To má samozřejmě s demokracií málo společného. Sociální demokracie měla tradičně školství, agrárníci zemědělství, lidovci zdravotnictví a tak dále. Takhle se zase zrodila tradice prorůstání stranického a státního aparátu. Politické strany se staly závislé na státu, který začal financovat jejich funkcionáře. Tady začal problém s udržováním právního státu.

To mně vadilo i teď, když v České republice nebyla přes půl roku vláda, která by měla mandát od parlamentu, a přitom se chovala, jako kdyby ho měla, a prováděla zásadní změny skoro ve všech resortech, počínaje Národním divadlem až po čistky na ministerstvech, a nikomu to moc nevadilo. Nikdo se nebouřil.

Jak byste tento neduh přesně nazval?

Jde o porušení nezávislosti státní správy na politickém provozu. Ministr garantuje směr svého resortu, obsazuje si svůj kabinet, ale fungování ministerstva má být na něm nezávislé, on nemá rozhodovat o kariérním postupu svých podřízených, o tom má rozhodovat

kariérní řád a zákon o státní službě. Proto tento zákon Evropská unie na České republice vyžaduje. Evropská unie je stejně jako staré Rakousko postavená na myšlence právního státu. Jde o společenství založené na společném trhu a sdílení společných právních norem, což je jen zmateriálový výraz toho, že sdílíme stejné hodnoty. Také bychom mohli říci, že dnes Evropská unie supluje roli Rakouska-Uherska, v tom smyslu, že navazuje na myšlenku právního státu a vytváří společné přístřeší pro národy střední Evropy.

Takhle to ale cítí málokdo. Spíš se říká, že EU či Brusel navazuje na diktát z Vídne a z Moskvy...

Nadnárodní společenství pod sovětským vlivem znamenalo podřídit se pouze politickému diktátu a vnucování norem. To je bohužel zkušenost, kterou tady lidé prožili, a proto si myslí, že návrat národního státu a suverenity je absolutním základem demokracie.

Myšlenka právního státu byla za sovětské nadvlády totálně poškozená. Většinou tady lidé chápou „sdílenou suverenitu“ jako „omezenou suverenitu“ podle Brežněvovy doktríny neblahé paměti a právo jako právo silnějšího.

Platilo, že nejvyšší normou byly zájmy socialismu a dělnické třídy, a zákony musely tyto potřeby reflektovat. Strana a vláda byly garanty správné interpretace a všichni soudci to brali v potaz. Myšlenka důležitosti dělby moci, právního státu i nezávislosti médií, bez nichž ani svobodná demokratická politika, ani svobodná justice nemůže existovat, zde byla cizí. Současný stav je tedy důsledek dvojího dědictví: Rakouska-Uherska a nadvlády SSSR. To druhé dědictví se tu podepsalo mnohem razantněji, a to ovlivnilo vztah nejen polistopadové politiky k myšlence právního státu, ale i k Evropské unii a k integraci do Evropy.

Jak lze z tohoto modelu, který funguje tak, že vítěz bere vše a rozhoduje o všem, i o médiích a výkladu práva, vykročit?

Na roce 1989 bylo zajímavé vybočení z revoluční kultury, podle níž jen radikální a případně násilná změna dá vzniknout očištěné společnosti. Vznikla myšlenka držet se daného ústavního rámce, který byl ovšem zděděný z minulého režimu. To je další důvod, proč mnozí právní stát považují za pochybný či tuto skutečnost jen účelově využívají. Představitelé starého režimu unikli trestu, protože byla zavržena myšlenka retroaktivity práva, tedy souzení přestupku z minulosti podle dnešního práva. Pohrdání či alespoň frustrace ze vztahu k právnímu státu má i tyto kořeny. Právní stát je dnes tedy zpochybňován v zájmu radikální změny. To se dnes v nejradikálnější formě objevuje v Polsku a třeba v mírnější formě i v Maďarsku. Radikálové čekají od vyrovnávání se s minulostí očistu posttransformační společnosti. Umírnění liberálové mají obavy o politické zneužití tohoto procesu a raději chtějí řešit problémy budoucnosti. A dědici „starých struktur“ hrají na čas.

Odkud by tedy mohly přijít tlaky na nějakou pozitivní změnu?

Změna zákona je většinou snadná, ale očividně nestačí. Navíc právní vědci jsou dnes zděšení z toho, jakým způsobem se v České republice vytváří legislativa. Legislativa je jednak přebujelá a za druhé je naprosto nekvalitní. Příliš často se mění pouze podle lobbistických zájmů. Tady zase selhává senát,

který by tomu měl umět čelit. A podobně často selhávají i soudy. V Česku je stále podle potřeb vysvětlováno i ústavní právo. A to se týká všech – od prezidentova postupu při jmenování premiéra až po výklady běžných zákonů.

Jak si za této situace mohou občané vynutit změnu?

Občanská společnost vzniká pomalu a je tu zatím poměrně slabá. Pak jsou tu ještě média, která jsou buď pod politickým tlakem nebo plní komerční zájmy a podobnými problémy se odmítají zabývat. Jsou prý moc složité a odrazovaly by jim čtenáře. Poslední vliv, který tu zbývá, je Evropská unie, která představuje pojistku pro případ, kdyby určitá interpretace ústavního práva vybočila.

Ale v případě Itálie a Berlusconiho, který se snažil tvrdě prosazovat změny v ústavě a propojovat vliv kapitálu na média, EU moc nezmohla. Spíše zklamala...

Samozřejmě, nejlepší pojistku proti všem vybočením představuje sama demokracie, to znamená skutečnost, že po Berlusconiho přijde Prodi a jiná vláda, která zavede jiný daňový systém, a proti Berlusconiho začne být vedeno soudní řízení. Ukazuje se, že alespoň tam jsou demokratická změna a soudnictví pojistkou proti pokušení politických elit vykládat si právo ve svůj prospěch. Demokracie „zdola“ a Evropa „shora“ jsou naše poslední šance, aby i v České republice vládl zákon, a ne jen určití lidé.

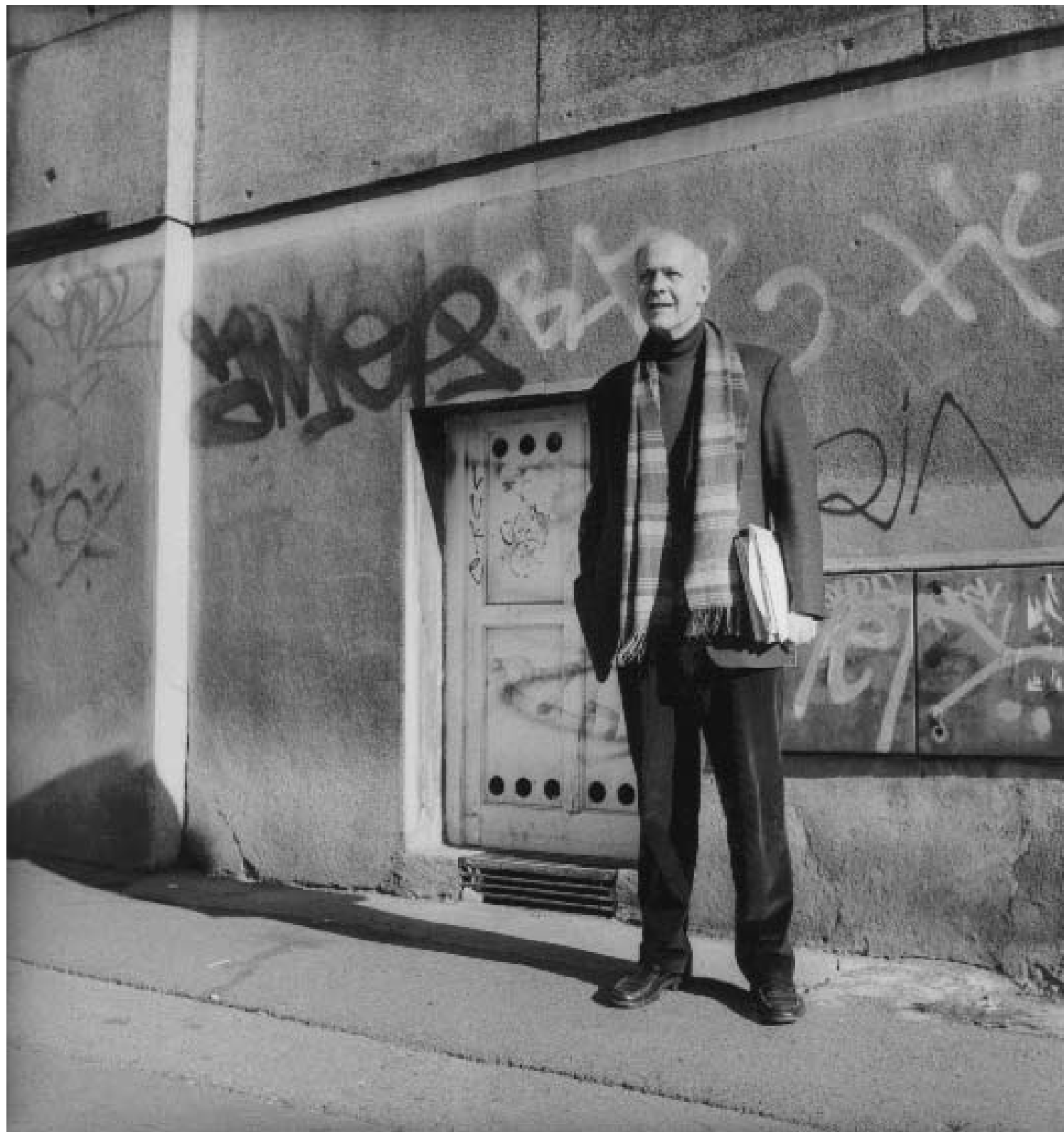
Lze podle vás odpor euroskeptiků vůči Evropské ústavě interpretovat i jako snahu zmrazit náš vývoj od totality k právnímu státu někde v půli cesty?

Ano, přesně tak. Evropská ústava není jen společným odvoláním k určitým hodnotám a principům, ale také na možný ústavní rámec, který je propojen s tím domácím a který ho v něčem zastřešuje a dává mu jisté pevnější mantinely. Navíc je ještě nutnější teď, v době, kdy se EU rozšířila a potřebujeme rozhodovací systém pro Unii 27 států. I proto, že jde o země, které nemají stejnou právní a politickou kulturu. Proto má velký symbolický význam i existence evropského soudního dvora. Každý občan má v případě selhání státního soudnictví teoretickou možnost odvolat se k nadnárodní instituci. To je důležité po přístupu Bulharska a Rumunska a pokud se má EU dále rozšiřovat do prostoru bývalé Osmanšské říše, kde právní stát nikdy neexistoval. Původní Evropské hospodářské společenství byla založeno na území Říše římské národa německého a společný jmenovatel se rychle našel. Dnes – po rozšíření – se ústava stává nezbytností, už proto, že v řadě nových zemí ani pojmy, v kterých my teď hovoříme, nemají žádnou tradici a ústava by je měla kodifikovat.

Původně se očekávalo, že společný trh v rozšířené EU přeneseme tamní právní a politickou kulturu do střední Evropy. Nemáte ale po dosavadních zkušenostech spíše obavy, že balkánské způsoby proniknou do staré Evropy? Nemáte strach z toho, že oddalování ústavy by mohlo způsobit i rozklad EU?

To je velké dilema. Buď se evropský systém postupně rozšíří směrem na jih a na východ, což by byl proces na padesát let, který by bez ústavy asi nemohl pokračovat. Nebo

Rozhovor s Jacquesem Rupnikem

Jacques Rupnik. Foto Jan Malý

bude naopak evropská integrace zadržávat, až do chvíle, kdy může být oslabena, nebo i ohrožena.

Zatím to fungovalo jednoduše: EU se rozšiřovala ne proto, že by chtěla expandovat, ale proto, že periferie se chtěla přidat k centru. Do doby vzniku EU to bylo opačně, říše vždy expandovaly a periferii vnucovaly svůj řád. Evropská unie členství nikomu nevnučuje; kdo se chce připojit ke klubu, musí sám přistoupit na její pravidla. Je to nutná podmínka a ta se stává katalyzátorem vnitřní změny v nových demokraciích. Úspěch procesu je tedy založen na přitažlivosti evropského modelu a zájemců je už teď dvakrát tolik, než může EU strávit.

Když v létě 1997 přišel na Slovensko verdikt z EU, že Slovensko nepatří do pěti zemí, které byly vybrány pro zahájení jednání, byl to začátek obratu ve slovenské politice, která přinesla změnu v roce 1998 a nástup proevropské koalice. Podobně tomu bylo v Rumunsku

a Bulharsku, kde k reformám došlo až po roce 2000, a jsou lidé, kteří říkají, že období příprav mělo být delší. A mají asi pravdu.

Jaké prostředky má vlastně unie k tomu, aby mohla vymáhat dodržování kritérií, na kterých se všichni dohodli?

Tak v první řadě se musí nejprve vyčerpát všechny domácí prostředky, které existují pro případ nedodržení litery, ale i ducha ústavy, jak tomu bylo v případě České republiky po posledních volbách. Tady je důležitá role Ústavního soudu, ale také univerzitních profesorů s mezinárodní zkušeností, jako jsou Jiří Příbáš či Vojtěch Cepl, kteří tyto nedostatky umějí pojmenovat v evropském kontextu. Teprve když selžou domácí pojistky, může přijít v úvahu evropská dimenze.

I ta je ale složitá, jak jsme to viděli v případě Rakouska, kdy se dostal k moci xenofobní populist Haidler. Evropa zprvu udělala vůči Rakousku jakousi karanténu a po necelém

roce od toho odstoupila, protože to k ničemu nevedlo. Nakonec se Haidler znemožnil sám. Mnozí z toho učinili závěr, že EU se už nemá vměšovat do vnitřních záležitostí, že stačí, když nebezpečí jen artikuluje.

Myslím si, že tento závěr je dost nešťastný, a ukazuje to dnes situace v Polsku. Do jisté míry brzdí rakouská zkušenost jakékoliv evropské snahy situaci v Polsku ovlivňovat. Kdyby Francie a Holandsko nepotopily Evropskou ústavu, byla by situace politicky příznivější.

Zatím se všichni na Polsko dívají s obavami a doufají, že bratři Kaczyňští a jejich ultranacionalističtí koaliční partneři, než přijdou volby, neudělají velké škody. V Polsku je dnes zpochybněn právní stát víc než kdekoli jinde. Tam se dokonce hovoří o nutnosti čtvrté republiky: zpochybňuje se vznik demokratické republiky po konci totalitarismu, protože toho bylo dosaženo dohodou mezi bývalými disidenty a bývalými komunisty. Chtějí

důkladné lustrace ve státní správě, na univerzitách a ve veřejnoprávních i soukromých médiích a uplatnit princip retroaktivní justice. Právo je tam dnes chápáno jako vyprazdňování politiky, jako ohrožení a oslabení moci politiků. Proto přicházejí tak razantní útoky na instituce nezávislé na politické moci, jako jsou ústavní soud nebo rada národní banky.

Domníváte se, že by teď referendum o evropské ústavě ve Francii a v Holandsku dopadlo jinak, nebo se naopak euroskepticismus šíří i ve staré Evropě?

Není vyloučeno, že by dnes volby dopadly jinak. Nedalo by se sice hlasovat dvakrát o tomtéž, musel by být předložen jiný, asi kratší a jednodušší text. Poslední průzkum z Holandska z konce roku 2006 ukazuje, že i starou ústavu by většina přijala. A ve Francii je to trochu podobné, i když důvody k nesouhlasu byly různé a většinou nesouvisely s navrženou ústavou. Je třeba počkat na francouzské prezidentské volby, které by měly umožnit hledat nové řešení. Ne tedy hlasovat o stejném textu, ale schválit novou verzi.

Připomíná mi to Polsko po pádu komunismu. Chtěli novou ústavu v roce 1991 na dvousté výročí slavné polské ústavy. Nedomohli se, a proto vymysleli kompromisní řešení: „malou ústavu“, která jasně vymezila pravomoci prezidenta, vlády a parlamentu a umožnila počkat na vhodnější moment na konci devadesátých let. Evropa má tedy sice obavy z dnešního polského euroskeptického populismu, ale asi potřebuje „polský model“ na řešení ústavní krize. Hledání Evropské ústavy je proces, který nás za posledních patnáct let vedl od Maastrichtské smlouvy k Amsterdamské, odtud do Nice a později ke Konventu, na který bude třeba, dříve nebo později navázat. Nejde tedy o čekání na zázračný den, kdy odhalíme novou Ústavu coby umělecké dílo nebo pamětní desku, ale o proces, ve kterém nejen politické elity, ale i širší veřejnost má možnost seznámit se s hlavními pojmy ve hře. Tento proces, který nazýváme konstitucionalismus, je vlastně důležitější než Ústava samotná, právě proto, že se během něj evropští političtí aktéři i občané směřují s myšlenkou společného rámce a společných mezí svého politického jednání a tím transformují politickou kulturu, bez níž i nejlepší Ústava zůstane jen na papíře.

Jacques Rupnik (1950) studoval na Sorbonně v Paříži a na Harvardově univerzitě. Od roku 1982 je profesorem na Institutu politických studií v Paříži. V letech 1974–1975 působil jako pracovník Ruského výzkumného centra na Harvardově univerzitě a v letech 1977–1982 pracoval jako odborník na východní Evropu pro BBC World Service. V letech 1990–1992 byl poradcem prezidenta Václava Havla. V letech 1999–2000 byl členem Nezávislé mezinárodní komise pro Kosovo. Je autorem několika knih o východní Evropě a evropské integraci.

Leguáni a dinosauři

Mexický spisovatel a novinář se rozčiluje nad kolonialismem nového ražení, kdy Evropa, „svět, který vynalezl uspokojující formy jdoucí od gregoriánského zpěvu až po jedlé dámské kalhotky“, spotřebně chápe Jižní Ameriku coby pikantně folklorní, utopický prostor. A mnozí jihoameričtí tvůrci jí vycházejí vstříc.

JUAN VILLORO

Ve čtyřech letech jsem se ocitl před volbou, která rozhodla o mém životě. V Německé škole v hlavním městě Mexika jsem byl podroben zkoušce, na kterou si už nevzpomínám, která však způsobila, že jsem zůstal ve skupině A, to znamená ve skupině Němců. V průběhu dalších devíti let jsem měl jenom jeden předmět ve španělštině: národní jazyk. V hodinách matematiky bylo třeba řešit takové problémy: „Udova babička má doma ve sklepě pět nádob s jablky, která vypěstovala na zahrádce. Chce z nich udělat *apfelstrudel*. Jestliže je na každý moučník potřeba jedno a půl jablka a v každé nádobě je patnáct jablek, kolik moučníků může Udova babička upécti?“ Kromě nemožné matematiky mi nedaly spát i jiné záhady: domy v Mexiku nemají sklepy a babičky nepěstují jablka ani nepečou *apfelstrudel*. Škole se povedlo, že poznání se mi zdálo jako nepřekonatelná obtíž. Protože mým prvním jazykem, v němž jsem četl a psal, byla němčina, něco vědět znamenalo vědět to v cizím jazyce. Toto podivné vzdělání mělo dva následky: nic se mi nelíbí víc než španělština a ošklivím si jakoukoli zjednodušující myšlenku týkající se národní identity.

Folklorní delegáti

Za původ mého školního utrpení může zaměření školy, možná zavedené naším ministerstvem školství: zabránit ve třídách rasismu a segregaci.

Do auly hostění jsem vstoupil v roce 1960, v době, kdy druhá světová válka ještě byla námětem akčních filmů. Německou školu zavřeli během sporů o její příslušnost k národním socialismu a hovořilo se také o mytickém sklepě, v němž se uchovával archiv Třetí říše. Jako všechny bilingvní školy, i naše mívala skupinu cizinců. Strach z pangermanismu a snaha zachovat po válce dekorum měly za následek, že v každé německé třídě byli dva nebo tři Mexičané, kteří měli být schopni zaručit mísení kultur. Učitelé moje špatné známky po dobu devíti let tolerovali, protože jsem koneckonců představoval ubohou domorodou rasu, která nejenže neumí změnit své city ke štrůdlu, ale neumí ani skloňovat a používat sloveso na konci věty. Někdy se učitelé se mnou radili, jako bych byl nějaké orákulum lidových tradic: Tvoje babička si vtírá marihuanu mezi nohy? Je pravda, že když bdíte u zesnulého, tak se smějete? Máš strýce, který při oslavách vytahuje pistoli a z radosti střílí? Proč služby odcházejí bez upozornění? Proč policisté žebrají? Proč instalatéri zasáhnou sice na den přesně, kdy byli zavoláni do vytopeného domu, ale v úplně jiný měsíc? Bouřlivý, nepochopitelný a mexický život, který obklopoval školu, pronikal prostřednictvím těchto otázek k folklorním delegátům v každé třídě. S postupem času témata nabývala na komplexnosti: v jedenácti letech jsem cítil povinnost nejen vysvětlit, ale dokonce i obhajovat lidské oběti Aztéků. Protože jsem představoval jinakost, nic mě nemohlo zušlechtit víc než zvláštnosti. Čím víc pálily naše chilli papričky, tím lépe zněly mé informace. Učitelé si tak užívali krutosti své adoptivní země. Jejich dychtivost po exotice mě nutila popisovat vlast přehnaně, moji bratrance v ní snídali tequilu se střelným prachem, tety si vpichovaly do těla trny agáve, aby se potrestaly za hříšné myšlenky, a zanechávaly krvavou stopu po domě, jako by pózovaly Fridě Kahlo, dědeček byl zastřelen za revoluce a jako odkaz zanechal skleněné oko, s nímž jsem hrával kuličky.

„Ach sol!“ zvolal profesor, když se dověděl, že jsem neudělal úkol, protože jsem se na Dušičky věnoval pojídání obrovské cukrové lebky, která nesla nápis s mým jménem. Něco výstředního vždycky zapůsobilo přesvědčivě.

Příběhy jinakosti

Roky, během nichž jsem plnil školní očekávání, mě změnily v autora magického realismu. Když jsem však začal psát povídky, nemyslel jsem si, že mám povinnost být typicky mexický. Byl to opět evropský pohled, který mi připomněl existenci literárních patriotismů.

Mezinárodní setkání spisovatelů obvykle bývají hrou kulturních nedorozumění. Kdysi jsem se v Německu zúčastnil nějakého kongresu a poznal jsem jednoho z mnoha Helmutů, kteří si myslí, že Latinská Amerika je vhodnou příležitostí k radostné nezodpovědnosti. První, co jsme se od něj dověděli, bylo, že se osvobodil od evropských pout dochvilnosti. Hodinu nás nechal čekat na letišti, kdy už jsme skoro omdlévali kvůli zpoždění letadla. V následujících čtyřech dnech nás Helmut pozdě v noci zval na skleničku japonské tequily, kterou přinesli v lahvi ve tvaru pyramidy, a na závěr každého setkání nás nutil zpívat *Cielito lindo*. Zbývá dodat, že jsme se zesměšnili. Všude jsme chodili pozdě, ale Helmut nás drze a s vyzývavostí představoval tak, jako by nám Evropa měla být vděčná za vynález čokolády. Náš hostitel byl plný soucitu s křivdami, jimiž trpí Latinská Amerika, onen sluncem ozářený prales, a které je hlava schopna unést pouze díky aspirinům dováženým z Německa. Když jsme mu řekli, že máme nejasný dojem, že jsme dost neseriózní, pohlédl na nás nacvičeným gestem Che Guevary a připomněl, že nemáme zapotřebí vzdávat hold koloniálnímu racionalismu. Publikum od nás očekávalo kouzla. S tím nejlepším úmyslem na světě proměnil Helmut náš pobyt v opravdové peklo, v němž jsme se chovali jako osoby neznající míru, podobné těm, které jsem si vymýšlel v Německé škole.

Exotika existuje pro uspokojení cizího pohledu. Jedním z nejzávažnějších a nejdůvtipnějších projevů eurocentrismu je, že při hledání toho „autentického“ upřednostňuje to pitoreskní. Nestojíme před osobnostmi jako Kipling nebo Conrad, kde to bílé a to západní převyšuje to domorodé, ale před něčím mnohem komplexnějším. Ve prospěch respektu k různorodosti upadají určité evropské postkoloniální úvahy do podivného folklorního fundamentalismu. Romány, filmy, grafiky a výstavy třetího světa se stávají pouhým zprostředkovatelem národní identity. V této perspektivě jsou příběhy jinakosti typickými dokumenty: Argentinec přistižený ve výtahu nebo Bolivijec ponížený v Kentucky Fried Chicken si zaslouží mít dějiny jen tehdy, pokud má, ať už přímo nebo symbolicky, souvislost s bohatou zásobárnou „toho latinskoamerického“, to znamená s předběžnými evropskými představami.

„Rétorika o vině“, jak to nazývá Edward Said, způsobila ojedinělý obrat eurocentrismu, v němž respekt k jinému prochází novými a komplexnějšími deformacemi. Pátek se nepodrobuje Robinsonovi, ale prodává mu korálky a učí ho meditovat jako nějaký šaman. Je však nucen se jednoznačně odlišovat jako hlídač a ručitel jinakosti. Neočekává se, že Pátek bude počítat a odčítat s větší přesností než Robinson, ale že mu vštěpí neznámé, transcendentní vědomosti svůdně před-

logické. Mýtus o Pátkovi tak projde antropologickou změnou: jeho převaha se zakládá na zvláštnosti.

Mnozí dobře smýšlející duchové přitahováni tím, co je jedinečné, neberou v úvahu osvědčenou cestu Alexandra Humboldta a odmítají pojímat rozumem území, jež má podle jejich tužeb zůstat nepochopeno. Ve jménu různorodosti je Latinská Amerika viděna jako zdroj místního koloritu. V Latinské Americe naopak málo záleží na tom, zda se v každém tahu švédského malíře odráží jeho skandinávský původ. Od počátku jsme zvyklí na umění, které cestuje a mísí se; geografie naší imaginace počítá přinejmenším s dvěma břehy: domorodou kulturou a mnoha věcmi, které přišly zdaleka.

Pera tutti-fruti

V průběhu tří let jsem pracoval ve východním Berlíně jako kulturní přidělenec své země a při jedné příležitosti jsem byl pověřen zorganizováním ukázky serigrafí od Sebastiána, který se hlásil k dědictví Josefa Alberse a školy Bauhausu. Ředitel galerie prohlížel konstruktivistické obrazy s obrovskou nedůvěřivostí: „Mně se líbí, ale co je na nich mexického?“ zeptal se. V záchvatu beznaděje jsem řekl, že trojúhelníky odkazují k vrcholům mayských pyramid; obdélníky k aztéckým ornamentům a barvy k vrstvám nebe předhispánské kosmogonie. Kurátor změnil názor: Sebastián byl génius.

Za folklor, který vychází z Latinské Ameriky, však není odpovědný jen eurocentrismus. Při poptávce po umění s legitimním latinskoamerickým rodokmenem se i někteří umělci záměrně snaží být autochtonní. Gabriel García Márquez a Alejo Carpentier nesešli žádnou strategii, aby oslnili zahraniční kritiku; jejich díla jsou přirozeným výsledkem jejich literární sázky. *Sto roků samoty* a *Ztracené kroky* představují vrcholný jazyk a působivé vynalézání nové reality. Nic by nebylo tak ubohé jako jim upírat zásluhy. Je však nepopíratelné, že ve stínu těchto seib vyprávění rozkvetla „pera tutti-fruti“ – abych použil výrazu Cabrery Infanta –, která touží opakovat tyto úspěšné recepty, přehnaně vybarvovat už tak přehnanou americkou krajinu. Situace se propůjčuje frašce pomýlené autenticity. V mém románu *Materia dispuesta* pozvou jednu mexickou divadelní společnost na zájezd po Evropě. Než odjedou, tak jejich zástupce doporučuje: abychom měli v zámoří úspěch, musíme vypadat *víc mexicky*. Herci dostanou z identity závrať: jak mohou maskovat sami sebe? Ředitel najme karibské hráče na perkuse, kteří z Mexičanů nemají nic, ale kteří v Evropě budou vypadat divošsky původně, herci se podrobí opalovacímu sezení, aby byli hodni reprezentovat „bronzové plémě“. V kulturním transvestismu herci v románu vytvoří nový kmen s infračervenou kůží, pigmentovanou proto, aby nerozčarovali cizince. Stojíme před nejobsurdnější *umělou autenticitou*.

Každé publikum má právo na své vášně a nic by nebylo tak zlovolné jako vnucovat tyranii dobrého vkusu. Ve světě, který vynalezl uspokojující formy jdoucí od gregoriánského zpěvu až po jedlé dámské kalhotky, nevyznívá tak neomalené, že evropští čtenáři žádají po Latinské Americe generály žijící 168 let, jaguáry s jadeitovými očima nebo nymfy levitující nad mangrovníky. Závažné je, že představa o společenství Latinské Ameriky je podrobená těmto premisám: magický realismus jako vysvětlení světa, který nezná jinou logiku.

Latinská Amerika jako utopie zaostalosti

Julio Galán: Ano a ne, detail, 1990

Impérium času

Kontakt s Latinskou Amerikou neznamená pro evropskou tvrz žádné přímé nebezpečí. Nebezpečí spojené s migrací je jinde: Rusové, kteří ve své nespokojenosti mohou v zimě lyžovat od Moskvy po Berlín, Arabové, kteří hledají útočiště a práci, prosperující Číňané, chtíví poznat Paříž a rezervovat si půl milionu pokojů. Latinská Amerika zůstává vzdálená a přichází v podobě proměnlivých a barevných obalů na svá kávová zrna a desek s hudbou salsy. Tato vzdálenost způsobuje, že na kulturním poli uspokojuje zvědavou potřebu evropské představivosti: utopii zaostalosti. Nic pod-

nětnějšího v globalizovaném světě než rezervace, kde přetrvávají dávné zvyky. Zatímco Severoameričané cestují do hotelů, které jim dovolují cítit se v Chichém Itzá jako v Houstonu, ale s pyramidami, Evropané obvykle bývají požitkáři, vychutnávající si autenticitu. Je to zvláštní, ale tato záliba po původním může vést k archeologickému hedonismu, kde bída a nespravedlnost se stávají malebnými formami. Prales, který je domovem leguánů, je viděn jako fascinující výskyt dinosaurů, jakýsi Jurský park, umožňující výlet do minulosti.

Jak v turistických průvodcích, které doporučují, aby se nepila voda z kohoutků, tak v hollywood-

ské nadprodukci, kde „Mexičan“ je někdo s příkladným knírem, kdo se směje, když zabíjí svého nejlepšího přítele, bývá Mexiko připodobňováno k zábavnímu parku mimo čas, vroucímu *melting pot*, již zapomenutému národu, které znají etnika a rasy pouze z reklam Benettonu.

Jedním z momentálně nejistějších obchodů by byla výstavba Disneylandu latinskoamerické zaostalosti, kde by návštěvníci poznali dik-tátory, guerillové bojovníky, obchodníky s narkotiky, politiky jediné strany, která byla u moci 64 let, ženy, které dostanou infarkt, když se milují, a obživnou pomocí santalového aroma, toreadory, kteří jedí sklo, děti, které spí v kaná-

lech, věstkyně, které se dostávají do transu, aby objevily švýcarské konto svého prezidenta.

Stojíme před kolonialismem nového ražení, který nespočívá v ovládnutí prostoru, ale času. V latinskoamerickém zábavním parku minulost není historickou komponentou, ale vymezením současnosti. Naše země svým zakotvením a upřením se na vlastní identitu zásobují starožitnostmi kontinent, který si pro sebe vyhrazuje výdobytky modernity a budoucnosti.

Bylo by vhodné zdůraznit, že požadavek, aby se nějaká kultura rozloučila se znepokojující vůní kvajávy, se nezakládá na evropském egoismu, nýbrž na zvláštní deformaci „těch druhých“, v potřebě začlenit kontrolované barbarství do svých představ. V knize *Dívoch v zrcadle* studuje Roger Bartra funkci, kterou ve středověké Evropě plnil mýtus divocha, chlupatého homunkula ovládaného nízkými pudry, který oživoval rytířské romány a trubadúřský repertoár, byl námětem gobelínů, kde se objevovaly ohrožené princezny, a kvůli přísnému kontrastu potvrzoval převahu civilizovaného člověka. Souhlasím s Bartrou, že objevení Ameriky znamenalo vliv narušující tuto tradici. Při existenci „reálných divochů“ se nežádala legendární postava, která by přivazovala panny ke stromům. Evropan se mohl poměřovat s Inky nebo Aztéky. To je linie, do níž patří, se všemi odstíny tohoto případu, kulturní přecitlivě-
ňování latinskoamerické zaostalosti.

Po dobu devíti let jsem se uvolňoval ze sevření Německé školy tím, že jsem z obyčejných leguánů dělal pouťové dinosaury. Moje dětství, to byla exotická země, protože jsem hrál dvojí hru. Byl jsem znepokojen štrůdlem, který jsem jedl jen ve své představě, a folklorem, který jsem musel ve třídě zaručovat. Nebylo to příkladné vzdělání, ale zanechalo ve mně jistotu, že jedinou skutečnou vlast získá člověk tehdy, když nepózuje před cizím pohledem.

Přeložila Anna Tkáčová.

Esej pochází z knihy **Efectos personales** (Osobní dojmy), Anagrama, Barcelona 2000. Mezititulky redakce.

Mexický novinář, spisovatel a překladatel z němčiny do španělštiny Juan Villoro (1956 v Ciudad de México) je autorem několika románů; píše i literaturu pro děti. Knižně vyšly jeho články, reportáže, zpravodajské komentáře a eseje, které původně publikoval v nejrušnějších mexických novinách. Původně vystudoval sociologii na mexické Metropolitní autonomní univerzitě. Pracoval v rozhlase, kde se věnoval vzdělávacím pořadům. V letech 1981–1984 byl kulturním přidělcem na mexickém velvyslanectví v bývalé NDR. V současnosti spolupracuje s různými novinami (La Jornada), přispívá většinou do kulturních rubrik a týdenních příloh. Při Národním institutu Bellas Artes v hlavním městě Mexika a na Mexické národní autonomní univerzitě tamtéž vede kursy a dílny tvůrčího psaní. Je držitelem překladatelské ceny Cuahtémoc (1988) a významné mexické literární ceny pojmenované po básníkovi Xavieru Villaurrutiovi (1999). V roce 2004 obdržel cenu Herralde de Novela nakladatelství Anagrama za román Svědek (Testigo). Mezinárodní cenou Board on Books for the Young byl oceněn jeho román pro dvanáctileté děti Profesor Zíper a pohádková elektrická kytara (Profesor Zíper y la fabulosa guitarra eléctrica). V polovině září 2005 navštívil Prahu u příležitosti slavnostního otevření Cervantesova institutu, španělského kulturního a vzdělávacího střediska.

–atk–

O strachu

Vzhledem k velkému množství médií a kanálů velkou část informací prostě odsouváme stranou. To je jistý problém jak pro ty, které šíření informací živí, tak pro ty, kteří mají své vlastní důvody, proč konkrétní informaci dostat k co největšímu počtu lidí. Těm prvním jde o udržení zájmu, druhým o vytváření určitého požadovaného postoje.

MARTIN BASTL

Zaručený způsob, jak upoutat zájem, je vyvolání emocí. Čtenáře, posluchače či diváka lze pobavit, rozesmát, vzбудit u něj soucit, hněv anebo ho postrašit. Strach je silná emoce a práce s ním má svoji tradici. Možná je to historický fakt, kulturní konstanta, že se lidé navzájem k smrti rádi straší. Od strašidelných příběhů vyprávěných po setmění, jejichž potomky jsou městské legendy, až po vážně míněné výstrahy a varování předcházející fyzickým útokům na nepřátele, se vzbuzování strachu nevyhnulo žádné mezilidské komunikaci. Ať již díky zkušenostem všech předchozích generací, anebo proto, že je to snad opravdu snazší než práce s jinými emocemi, se strach stal i nepostradatelnou součástí repertoáru všech současných médií. Jsou strachy různé, blízké i vzdálené, větší a menší. Nejlepší pro upoutání pozornosti a vyvolání odezvy, jak všichni vědí, jsou ty blízké a velké. Ale ať vzdálené a malé, nebo monstrózní a přímo se sousedství, všechny strachy se objevují v médiích pravidelně a často.

Lze začít hned s prvním z aktuálních témat, o kterých se vede a v příštích týdnech či měsících ještě povede v médiích rozprava. S americkou základnou či radarem na našem území. Odpůrci její výstavby už naznačili, jak nebezpečný podnik by to mohl být. Zatímco dnes si podle jejich soudu málokterý z nepřátel České republiky všimá, se základ-

Ilustrace David Böhm

nou se vše změní. Staneme se cílem prvního útoku, jehož smyslem bude oslepení radaru. Američtí vojáci, kteří nebudou spadat pod českou jurisdikci, budou znásilňovat a vraždit – i to se objevilo v některých článcích. A nakonec, výstavba základny, jak píše třeba Karel Dolejší v noticce v Britských listech, přiměje Rusko k intenzivní výstavbě ozbrojených sil. Aby to Rusové měli čím zaplatit, zdraží ropu a zemní plyn. A na to doplatíme my. Je lhostejné, zda tato tvrzení jsou pravdivá či nikoliv. Podstatné je to, že by mohla vyvolat strach.

Na druhé straně zastánci upozorní na fakt, že základna nás chrání. Bez ní bychom měli mít větší strach. Pomáhá k vítězství nad nebezpečnými státy, které by na nás mohly pálit rakety, například Írán nebo Severní Korea. Co na tom, že tyto státy rakety s takovým doletem nemají? Důležitý je neurčitý pocit znepokojení, které takové tvrzení může vyvolat. A pak, Američané jsou spojenci. Co kdyby nás opustili? Představme si absurdní argument, který se jistě objeví, pokud už dokonce někde nezazněl – co kdyby odmítnutí základny ze strany ČR posílilo vliv komunistů? Antikomunisté s oblibou tvrdí, že komunisté všechno znárodní a kdo ví, jestli nepostaví znovu gulagy. Zní to nesmyslně, ale – nemůže to alespoň u některých lidí vyvolat neurčitý strach? Pokud ano, tak se to počítá. A druhá strana může argumentovat proti antikomunistům poukazem na pravicové autoritativní režimy, což probudí vzpomínku na Pinocheta a spolehlivě zajistí nepříjemné mrazení.

Čím silnější emoce debata vyvolá, tím větší zájem čtenářů a diváků. Má to své nenápadné kouzlo a minimální logiku. Namísto prezentace problému a možných řešení média před zájemci rozprostrou přepestrou nabídku strachů. Ptačí chřipka? Kdo si na ni dnes vzpomene. Meningokok. Encefalitida. Každý týden a měsíc hrozba staré či nové choroby a – jak například televize ráda dodává – je třeba za lékařem s prvními příznaky. A kdyby toho strachu nebylo dost, v rámci vyváženosti je nutné dodat, že nám podle všech zpráv kolabuje zdravotnictví, a když budeme chodit k lékařům s každou hloupostí, tak nám nejen zatne tipec nový ministr zdravotnictví se svou koncepcí neplacené nemocenské, ale nakonec nás

možná ani neošetří. Anebo za to budeme platit. U sociálně slabších důvod ke strachu, není-liž pravda?

Každý den a každý týden nás deníky i televizní stanice zásobují informacemi o přehrších krádežích, loupežích a vraždách. Na mou věru, vraždy jsou obvykle bestiální a krádeže drzé. Člověk by řekl, že vycházení z vlastního bytu je dost sebedestruktivní sport. Jistě, je tu otázka, zda nezvýšit pravomoci policie, jiné řešení média obvykle nenabízejí – například to nejjednodušší, povzbudit občany, aby se bránili sami. V rámci vyváženosti se ovšem čtenář z novin dozví, že mezi policisty bují korupce a někteří z policistů jsou přímo zločinci, jako například ti z Berdychova gangu. Strašidelné, že? Pokud to někomu nestačí, může se večer podívat na Nově na reportáž, jak je odsouzen i nevinný, protože koneckonců – to se může stát každému.

Strachy se pronásledují, násobí a vyvažují, každý krok náhle provází tušení rizika. Rizika efemérního, proti kterému se nedá bojovat. Jistě, člověk může mít strach z něčeho konkrétního a třeba i velmi dlouho. Nicméně pokud jde o konkrétní nebezpečí či problém, obvykle se také najdou lidé, kteří se mu postaví. Co však dělat s příznaky, prchavými elektronickými duchy, tiskařskou černí na jedno použití?

Před lety jsem shodou okolností navštívil přednášku jednoho ze současných vysoce postavených politiků. Mluvil o předvolební kampani. Aby byli voliči mobilizováni, měla by mít každá kampaň dvě složky, vysvětloval. Měla by slibovat a strašit. My tentokrát budeme víc strašit, tajuplně tehdy naznačil. Tak tedy – s tou mobilizací to bude stále horší. Příště to těžko vyjde. A jestli, tak ne na dlouho.

Strachy jsou různé. Po čase, v určitém množství, bez naděje je porazit a bez možnosti se jim vyhnout jsou ovšem skoro všechny stejně únavné. Zůstává po nich jen stísněná atmosféra a apatie. Možná – a to je jen hypotéza – že stačí už jen trocha času. Ještě víc snahy prorazit ochranný krunýř diváka, čtenáře, konzumenta médií a naservírovat mu ještě alespoň jednu porci strachu. A pak přijde doba, kdy se již jednat nebude. Nebude žádná akce, žádné rozhodnutí, ani nadšení. Protože nejlepší bude se uklidit někam do relativního bezpečí a nedělat nic.

Autor je politolog.

přešlap

Plyšový vlkodlak

O krátkém účinkování Heleny Třeštíkové v roli ministryně kultury už bylo napsáno mnohé. Nehodlám tu spoustu komentářů rozmnožovat, spíš si chci všimnout právě onoho psaní. V zásadě vycházelo ze dvou verzí, jež výstižně shrnul Martin Komárek ve čtvrté MF Dnes: podle jedné „Topolánek je pletichář, který donutil nezpochybnitelnou dámu a uznávanou umělkyni buď se ušpinit, nebo jít“, podle druhé „paní Třeštíková vzala práci, pro kterou se příliš nehodí“. K této verzi se autor přiklání, protože „politika je specifická práce, jejíž náplní je mluvení, přesvědčování, zastrašování, lísání se, rozhodování, přijímání rizik, odměňování, trestání a zejména sebe prezentace. O rozvoj zlaté kapličky nebo dokumentárního filmu jde až ve druhé řadě.“ Komárek Třeštíkovou alespoň chválí, že dokázala odejít „vcelku vkusně“, Petr Fischer v pátečních Hospodářských novinách jí ale vyčítá nedostatek pokory a zodpovědnosti. Zjistila prý nečekaně, že „politika není plyšový medvídek“. Tato hodnocení jsou vlastně v souladu s prohlášeními premiéra Topolánka o režisérčině přecitlivělosti a nedostatku zkušenosti. Vraťme se ale ještě k verzi první, „pletichářské“. Shrnul ji například Miroslav Korecký v Týdnu č. 4. Šlo zřejmě o součást politického obchodu s tolerováním Topolánkovy vlády poslanci Pohankou a Melčákem. Zda se při něm platilo třeba „amnestií“ pro Pohanku, propojeného prý s případem bývalého starosty Budišova Ladislava Péti, jak spekuluje Korecký, není jisté. Nepochybné se ale zdá být, že v celé transakci hrál důležitou roli bývalý náměstek Vítězslava Jandáka František Formánek, jenž měl být odměněn návratem do některé z funkcí na ministerstvu. Páteční vydání Práva a MF Dnes pak doplnila, že právě to ministryni Třeštíkové přišla oznámit krátce před její rezignací exposlankyň ODS a poradkyně premiéra pro kulturu Kateřina Dostálová.

Jenže i Jan Macháček, jeden z nejlepších českých politických komentátorů, napsal v souvislosti s hlasováním o vládní důvěře v Hospodářských novinách: „Nabídnout funkci není korupční jednání. Funkce předpokládá nějakou práci.“ (Jsou přeběhlíci také korupčníci? HN 19. 1.) Asi jen velmi prostoduchý občan namítne – ale nejsou snad funkce také peníze a znamená to, že když něco není trestné, že je to správné? Nejsou snad znepokojující slova jiného premiérova poradce Marka Dalíka, který v televizním dokumentu Cesta k moci řekl: „ČSSD je kriminální organizace a my s Mirkem Topolánkem uděláme cokoli pro to, aby se nedostala k moci. Opravdu cokoli. A nepotím se kvůli tomu.“? V poslední době se zdá, že média podobné otázky za prostoduché zjevně považují a soustavně nás vzdělávají k náležitému uvědomění, že politika není plyšový medvídek, ale jedovatá hydra, která si žádá otrlé a bezskrupulózní. Poctivci do ní nepatří, a jestliže to nevědí, hanba jim. Tomáš Tichák

Dětství u nás a postaru

Nová kritika o výchově

V posledních letech se u nás objevily různé dílčí studie i rozsáhlé syntetizující práce, které věnovaly pozornost problematice dětského věku v dobách minulých. Šlo však především o pohledy historicko-demografické. V knize Radostné dětství? se čtenáři dostává do rukou první pokus o soustavné pojednání tohoto fenoménu v jeho rozmanitých rovinách: v rovině demografické, medicínské, psychologické, sociální i v rovině materiálního a kulturního rámce života dítěte.

MARKÉTA SELIGOVÁ

Autoři knihy *Radostné dětství?* nejsou v mnoha ohledech žádnými novátory a programově se opírají o osvědčené metodické postupy a strukturní členění stejně zaměřených prací západoevropského dějepisectví. Západoevropská pojednání nabídla Mileně Lenderové a Karlu Rýdlovi základní tematické okruhy, jichž se do určité míry drží i česká monografie: postavení dítěte v rodině a ve společnosti, postoj dospělých k dětem a dětství jako takovému, vztahy mezi rodiči a dětmi, vztahy mezi sourozenci, výchova v rodině a mimo ni, genderové rozdíly ve výchově, dětský svět, traumata dětství.

Výjimečné svědectví

Z textu zřetelně vysvítá, že doménou autorů je především zdravotnická, osvětová a pedagogická literatura 18.–20. století, a že se suverénně orientují také v dobových lékařských a porodnických záznamech (zejména ve vzácně dochovaných denících porodníků a porodních babiček) a v pramenech osobní povahy: bohatě čerpají ze vzpomínek a deníků žen z 19. století, bez výjimky žen vynikajících, veřejně či literárně činných, které měly potřebu písemné reflexe vlastních prožitků. To samozřejmě omezuje výpovědní hodnotu shromážděných svědectví právě na vyšší a střední vzdělané vrstvy a jakékoliv obecné soudy o celé české společnosti lze vyslovovat jen s krajní opatrností, čehož jsou si autoři dobře vědomi.

Na základě uvedených pramenů Lenderová a Rýdl podrobně referují o postojích dobové literatury k dětství a jevům s ním souvisejícím; v osobních vzpomínkách pak hledají odpověď na to, jak se zdravotnické, vzdělávací a právní normy a nařízení vztahující se k dětem odrazily v praxi, jak byly přijímány i to, jakého ohlasu docházely nové tendence ve vztahu k dítěti, které přinesl osvícensko-racionalistický proud, prosazující například kojení dítěte matkou. Dnešní historická věda pokládá kojení dítěte vlastní matkou za symptom mateřské lásky a praxe odkládání dětí do péče kojných, rozšířená u vyšších a středních vrstev ještě v první polovině 19. století, je chápána jako určitá netečnost k osudu dítěte.

Právě na problematice výživy nejmenších dětí kniha modelově představuje, jak se v průběhu 19. století změnil vztah k dítěti: od důrazu osvětské zdravotníky na kojení dítěte matkou jakožto prostředek snížení rizika úmrtí kojence, který nalézal ohlas zpočátku jen u vzdělaných elit, přes prosazení nové-

Trakářek pro dvojčata, 1910

ho přístupu i u středních vrstev, kde dlouho přetrvával zvyk najímat k dítěti kojnou, až po opětovný ústup kojení v souvislosti s rozšířením umělé kojenecké výživy. Nejruznější náhražky mateřského mléka původně využívaly jen tovární dělnice a nejhudší ženy, jež musely poměrně krátce po porodu dítě odstavit a začít obstarávat živobyті. Důsledkem byla hrozivá úmrtnost kojenců v nejnižších sociálních vrstvách, motivující na druhé straně všechny ženy, které si to mohly jen trochu dovolit, aby krmily děti vlastním prsem dostatečně dlouhou dobu anebo aby alespoň vybíraly kojnou podle nejpřísnějších kritérií. Ale s rostoucí zdravotní a hygienickou nezávadností umělé výživy se užívání náhražek mateřského mléka ujalo i ve vyšších vrstvách.

Pár výhrad

Je patrné, že historicko-demografické údaje mají autoři z druhé ruky a užívají je místy nepřesně. Například termíny *porodnost* a *plodnost* nelze volně zaměňovat (s. 136) a vědomé bránění početí není totéž co všeobecné rozšíření antikoncepčních metod, jak by se mohlo zdát na základě textu na straně 139 (znalost a příležitostné užití technik bránících početí jsou v rovině individuální či na úrovni určitých sociálních skupin doloženy již pro počátek novověku, zatímco k všeobecnému rozšíření antikoncepčních metod či jinak též plánovaného rodičovství dochází ve většině evropských zemí až po polovině 19. století). V nepřesném významu hovoří autoři rovněž o „dětské“ úmrtnosti: na některých místech knihy tím mají evidentně na mysli úmrtnost všech nedospělých jedinců, jinde však užívají pojmu „dětský“ zástupně za výraz „kojenecký“ (s. 271). Lze se rovněž ohradit i proti tvrzení, že celkový počet dětí v rodině regulovala v podmínkách starého demografického režimu také zdrženlivost během pústu a adventu (s. 135). Námítky by bylo možné vznést i proti představě, že „s ekonomickými, sociálními a demografickými změnami se vytváří intimní prostor rodiny,

redukovaný na rodiče a děti, *nukleární rodina*“ a že „teprve pak se mohl změnit vztah dospělých k dětem“ (s. 12). Autoři zde zaměňují dvě věci: na jedné straně existenci nukleární rodiny a na druhé straně intimizaci užšího rodinného okruhu, k níž skutečně dochází v souvislosti s výše zmíněnými změnami v 19. století a kterou anglický historik Peter Laslett spojuje s procesem „disociace rodiny a podniku“. Diskutabilní je v této souvislosti i tvrzení, že změna vztahu k dětem byla důsledkem vědomého omezení počtu dětí v rodině a vytvoření intimního rodinného prostředí: nebyla proměna postoje k dětem spíše předpokladem těchto změn?

Výše uvedené výhrady mají však spíše povahu připomínek k některým dílčím výroky či k drobným terminologickým nedůslednostem, kterých si snad povšimne demograf, nikoliv už běžný čtenář.

Z koncepčního hlediska bych ráda upozornila pouze na dvě záležitosti. Za poněkud nedůsledný mám na jedné straně předpoklad kompaktnosti a jednoduše „dlouhého“ 19. století, na něž se autoři odvolávají, když předkládají pramenné stopy jistého postoje, názoru či praktiky z různých fází sledovaného období, a na druhé straně vědomí, že právě v 19. století docházelo k razantním změnám v hodnotách a životní praxi lidí. Onu dynamiku doby porůznu deklarují a demonstrují ji při podrobném líčení změn v porodnictví a zdravotnictví vůbec, ve školství, v odívání apod. Ale řada jevů je pojednána tak, jako by měla během celého 19. století setrvalý ráz. Například při charakteristice vztahů uvnitř rodiny se hledisko proměny dostává do pozadí: autorita otce a respekt vůči němu, spojený často s bázní či dokonce strachem ze strany dětí, jsou nahlíženy jako konstanta (s. 149). Lze však poukázat na tendenci ke stále nápadnější nepřítomnosti otců v rodině, která se v měšťanském prostředí projevovala od sklonku 19. století. Jednalo se o důsledek oddělení pracovní a sou-

kromé sféry, kdy muži stále častěji nacházeli pracovní uplatnění mimo domov a opouštěli rodinu na podstatnou část dne kvůli výdělku. Děti pak vyrůstaly převážně pod dohledem matky, protože jejich otcové brzy ráno odcházeli do práce a vraceli se často až večer, když drobtina uléhala k spánku. Tento „syndrom nepřítomného otce“ vedl k citelnému oslabení otcovské autority a předznamenal komplikovanější vztahy mezi rodiči a dětmi ve 20. století.

Z hlediska intelektuálně laděného čtenáře, který za jednotlivými zajímavými a pečlivě shromážděnými fakty, týkajícími se například péče o rodičku, průběhu porodu, poporodní péče nebo silického důrazu na odborné vzdělání porodních bab a jejich institucionální kontrolu, sleduje i určité dobové tendence, je jistě pozoruhodná rostoucí role státu a státních institucí v péči o matku a dítě a s ní související medikalizace mateřství. Pro autory knihy je tento rys 19. století jednoznačným pozitivem, neboť vstup medicíny a státního dohledu do této sféry měl vést v konečném důsledku k poklesu ženské i dětské úmrtnosti. Postupný přesun porodů do nově zřizovaných porodnic, hofné zakládání sirotčinců, fondů na podporu svobodných či chudých matek nebo ústavů pro nemanželské a opuštěné děti, to vše je prezentováno jako symptom pokroku. Ovšem takové hodnocení není jediné možné a pozorný čtenář si snadno povšimne jistého rozporu mezi kladným hodnocením tendencí tohoto druhu a údaji o nadprůměrně vysoké úmrtnosti v zařízeních, která pečovala o rodičky a jejich ratolesti nebo o děti odrostlejší. Nízká úroveň hygieny a bezmocnost vůči řadě infekčních chorob měly tam, kde docházelo k větší kumulaci osob, za následek snadné šíření nakažlivých onemocnění a vyšší pravděpodobnost úmrtí než v prostředí rodinném. V každém případě to, co je spatřováno jako zásadní klad na profesionalizaci a medializaci porodnictví, tedy ochrana života a zdraví matky a dítěte, vedlo v první fázi naopak k nárůstu úmrtnosti. Ilustrativní je, že typickým problémem porodnic v 19. století byla smrtící horečka omladnic, která byla důsledkem infekce rodiček ze strany lékařů. Navíc profesionální porodnice ani při nejlepší vůli nikdy nedokázaly vytvořit u rodiček pocit klidu a bezpečí, kterou sugerovalo domácí prostředí, a to i prostřednictvím rituálního zajištění zdárného průběhu slehnutí a příchodu nového tvora na svět. Optika dnešních žen je možná už převážně jiná: právě tým lékařů a sester a pro všechny alternativy vybavené porodnické oddělení posiluje u průměrné rodičky počátku 21. století přesvědčení, že je v nejlepších rukou. Pionýrská práce Mileny Lenderové a Karla Rýdla rozhodně stojí za přečtení. Autoři otevřeně deklarují ambici zaujmout nejen odborné publikum, ale vzdělanou čtenářskou veřejnost vůbec, a dlužno říci, že atraktivita námětu samotného, tematizace zajímavých aspektů dětství i zaměření na dobu, kdy se v evropských dějinách vytvářel nový přístup k dítěti a jeho světu, vytváří spolu se čtivým a sdělným stylem pro takový záměr ty nejlepší předpoklady.

Autorka přednáší na Fakultě humanitních studií UK.

Milena Lenderová – Karel Rýdl: Radostné dětství?

Dítě v Čechách devatenáctého století.

Paseka, Praha – Litomyšl 2006, 400 stran.

Česko-německá deklarace

Dokument, který má osm poměrně stručných kapitol, se stal jakýmsi středobodem či přímo zaklínadlem vztahů mezi Čechy a Němci – extremisté na obou stranách hranice se jím ohánějí a vzájemně se obviňují z porušování zásad této pracně vyjednané listiny, od jejíhož slavnostního podpisu na Pražském hradě uplynulo minulý týden deset let.

BLAHOŠLAV HRUŠKA

Co vlastně česko-německá deklarace za poslední dekádu ovlivnila a vytvořila? Je to jen mrtvý a nepotřebný cár papíru, který nikomu neposlouží, jak se již krátce po pražské návštěvě tehdejšího německého kancléře Helmuta Kohla domnívala řada politiků? Nebo se deklaraci podařilo stát něčím důležitějším než pouhou archivní položkou? Odpověď je dvojediná – zatímco idea tlusté čáry za minulostí, která je leitmotivem dokumentu, byla od počátku spíše nerealizovatelnou touhou po zapomenutí na temné stránky minulosti v českých i německých dějinách, realizace projektů vzniklých z deklarace přinesla možná až překvapivě mnoho.

Tečka za minulostí

Když byly těsně po válce z českého příhraničí nuceně vysídleny statisíce Němců, přišla do Sudet podivná sorta lidí. Novodobí zlatokopové ve jménu historického zadostiučinění rabovali opuštěné vily a ještě hluboko do padesátých let věřili, že to, co v příbytcích vyhnanců nezbylo, je někde pečlivě ukryto, zakopáno a utajeno. Strach z navrátilců byl všudypřítomný.

Něco podobného se v českém parlamentu odehrávalo i padesát let po válce, tedy v únoru 1997, když se schvaloval nedlouhý text česko-německé deklarace, která byla parafována ministry zahraničí obou zemí Klausem Kinkelem a Josefem Zieleniecem v prosinci roku 2006. Také tehdy měli zejména komunisté a republikáni pocit, že deklarace je především dílem revanšistů z řad sudetských Němců, předstupněm k porobě Čechů a jakýmsi trojským koněm sudetoněmeckých zájmů. Asi největší nechutnosti tehdy na parlamentní půdě pronášel republikánský poslanec Josef Krejsa, kterého naštěstí voličský nezájem poslal i s jeho kumpány do ztracena. Vypjaté polohy spojené s přehnaným očekáváním ovšem zaznívaly i v demokratickém táboře. Daniel Kroupa z Občanské demokratické aliance prohlašoval, že deklarace je „zkouška, zda jsme schopni stát se národem, který bude v Evropě schopen soužití s ostatními národy“. V podstatě tak jen přizívoval mýtus o českém šplhounství, který by se dal shrnout do jediné věty: celý svět se na nás dívá, a my ho tedy nesmíme zklamat. Kroupova slova ostatně až nápadně kopírují stať Milana Kundery *Český úděl* z roku 1968. Evropu pochopitelně bilaterální debaty mezi Čechy a Němci nezajímaly.

Také dnešní spokojený důchodce z Vysočiny, totiž Miloš Zeman, tehdy prorokoval, že „deklarace startuje duchovní a morální proces“. Sluší se ovšem připomenout, že před deseti lety výrazně napomohl přijetí dokumentu. Tehdejšímu premiérovi Václavu Klausovi to ale nedal zadarmo: poslanecká sněmovna k textu připojila větu, která přitvrdila asi vůbec nejvýraznější myšlenku deklarace – ideu tlusté čáry za minulostí. Zatímco v původním znění Česko a Německo prohlašují, že v historii nebudou hledat střelivo pro politické útoky, podle parlamentu takové činnosti musí přímo cíleně zabránit.

Myšlenka tečky za minulostí, která by uzavřela spory o minulost a narýsovala jakousi startovní čáru pro další etapu česko-německých vztahů, byla od počátku z české strany vnímána jako příslovečné zabítí dvou much jednou ranou. Jednak se tím berlínská vláda měla distancovat od nároků vyhnaneckých aktivistů, kteří operovali s podporou bavorské státní kanceláře v zádech, současně šlo

ale také o „malou domů“ – o nespravedlnostech a omylech kolektivní viny a excesech nuceného odsunu více než dvou a půl milionů Němců se totiž tehdy diskutovalo i v Česku a Klausův kabinet cítil potřebu vymezit, co je z pohledu českých národních zájmů ještě přípustné a co je naopak rušivým elementem.

Vyhánění není vyhnání

Proto se v deklaraci objevuje nejen věta, v níž „obě strany prohlašují, že nebudou zatěžovat své vztahy politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti“, ale i taxativní výčet křivd na českých Němcích. Ti jsou v textu ovšem důsledně označováni za sudetské, a to přesto, že odsun postihl také Němce z Prahy, Brna, Jihlavy, Slezska a jiných oblastí, kteří s historickým územím Sudet neměli co do činění. Velká část Němců, na něž by se označení hodilo, zase s ideologií „sudetoněmeckví“ nechtěla mít nic společného.

„Česká strana lituje, že poválečným vyháněním, jakož i nuceným vysídlením sudetských Němců z tehdejšího Československa, vyvlastňováním a odnímáním občanství bylo způsobeno mnoho utrpení a křivd nevinným lidem, a to i s ohledem na kolektivní charakter přisuzování viny,“ stojí v deklaraci. Z lingvistického hlediska je zajímavá hrátka se slovesným videm – zatímco vyhánění (v německém originále die Vertreibung), vyvlastňování a odnímání je v nedokonavém tvaru, který vsugerovává představu dlouhodobého procesu, tedy nikoliv rázného činu, vysídlení bylo pro vyjednavče deklarace již pozvolným plánovaným aktem, a proto může být ve tvaru dokonavém. Lingvistické nuance jsou však z historického hlediska nepodstatné – ze vzpomínek mnoha českých Němců je totiž zřejmé, že o nějakém strukturovaném procesu nemůže být ani řeči. Vyhnance často od sbalení zavazadel dělilo k překročení hranic jen pár hodin.

Sluší se však připomenout, že vyjádření české lítosti obsažené v deklaraci je poměrně otevřené a v mnohém navázalo na projev Václava Havla v Karolinu v roce 1995, později všeobecně interpretovaný jako omluva sudetským Němcům. Havlovy snahy tím byly ale paradoxně přeceněny, protože jako prezident na vyhnancecké téma z pohledu česko-německého usmíření nikdy žádný ucelený názor nezveřejnil.

Zcela stranou v deklaraci zůstala otázka nouzového zákonodárství, tedy takzvaných Benešových dekretů. Na české politické scéně v té době s výjimkou iniciativy Smíření 95 nebylo uskupení, které by prezidentské dekrety kritizovalo a chtělo jejich dopady prozkoumávat. Nikdo se ani nezabýval čistě teoretickou právní úvahou, podle níž by zrušení dekretů nenastolilo stav před jejich přijetím, tedy nevrátilo situaci českých Němců na sklonek druhé světové války. Dnes už debata o dekrettech dávno utichla, před deseti lety byla ale brána jako útok na samu podstatu české státnosti.

Nakonec se tedy vyjednavči deklarace shodli na tom, že dorozumění a shoda mají sice přednost, ale zároveň „každá strana zůstává vázána svým právním řádem a respektuje, že druhá strana má jiný právní názor“. Překlad do nediplomatické řeči byl zřejmý – dekrety jsou integrální součástí českého práva, a bylo by tedy proti duchu deklarace, kdyby se je někdo pokoušel vykládat nebo přímo navrho-

val jejich zrušení (což ostatně před vstupem Česka do Evropské unie žádal nejen Evropský parlament, ale také saský zemský sněm).

Strnulost v jinakosti právních názorů se ale projevila jen pár minut poté, co Klaus a Kohl deklaraci na Pražském hradě podepsali. Na dotaz agentury DPA totiž Kohl prohlásil, že text nijak neřeší majetkové otázky, které tak zůstávají otevřeny. S rázným ujištěním Čechů, ale především Poláků o tom, že německý kabinet žádné majetkové nároky nepodpoří, přišel až Kohlův nástupce Gerhard Schröder a po něm kancléřka Angela Merkelová.

Majetkové restituce a neprolomitelnost hranice února 1948, které česká diplomacie odhodila při podpisu deklarace mocně pryč, se tehdy jako bumerang vrátili zpět. Řečeno slovy připisovanými Zielenieci: z tečky za minulostí se stala dvojtečka.

Za dvojtečku se přitom od té doby doplňuje leccos, a to na obou stranách hranice. Sudetoněmecký landsmannschaft se na svých sněmech obrací pouze do minulosti, která je zcela v duchu historické amnézie prezentována jako nikým a ničím nezaviněné strádání a ponižování, a volí si k tomu i příslušně provokativní hesla (naposledy „vyhnání je genocida“). V Česku zase jakákoliv zmínka o restitučních žalobách a německé poválečné problematice vůbec vyvolá spolehlivé až hysterické reakce z tábora obhájců národních zájmů i těch, kteří by česko-německou problematiku nejraději zúžili výhradně na česko-sudetoněmeckou.

Pravda o Němcích na křídovém papíře

Kompromis tlusté čáry za minulostí však neznamenal, že by se o problematických etapách historie mělo mlčet. Naopak, deklarace ve svém prvním odstavci přímo předpokládala, že „společná cesta do budoucnosti vyžaduje jasné slovo o minulosti“.

Signatáři dále měli za to, že „historický vývoj vztahů mezi Čechy a Němci... vyžaduje společné zkoumání“, a zavázali se k pokračování česko-německé komise historiků, která vznikla již roku 1990. Nápad to byl samozřejmě chvályhodný – kdo jiný než historici a jak jinak než společně by se měli dobrat otevřeného pohledu na dějiny, který se pokusí překonat tradiční národovecký pohled na historii.

Ono jasné slovo zmíněné v deklaraci ale zůstalo bohužel dosti zastřené. Příkladem může být prohlášení Komise z jara 2002, kdy se v souvislosti s pátým výročím deklarace a projednáváním vstupu Česka do Evropské unie opět rozvířily debaty o Benešových dekrettech. Ve snaze ukázat politikům, jak se věci mají, historici v krátkém textu autoritativně vylíčili, že příčinou dekretů je rok 1938, bez Mnichova by nebylo odsunu a všichni, kdo to tak nechápou, jen dějiny instrumentalizují ke svému prospěchu. Vrcholem českého národního vzepětí na poli historiografie pak byla kniha *Rozumět dějinám*, kterou Dostálovo ministerstvo kultury za podpory bývalých či tehdejších členů Komise (Zdeněk Beneš, Jiří Pešek, Václav Kural) vydalo jen několik týdnů poté. Narychlo spíchnutá publikace, vydaná nakladatelstvím Gallery v otřesné grafické úpravě, zato na křídovém papíře (!), poslepovala dohromady starší příspěvky od zaangažovaných autorů a byla narychlo distribuována do škol. V poslední kapitole brožury pak byli všichni, kdo nesouhlasili s tezí, že za ztrátu domova si v podstatě Němci mohou sami, protože to

Deset let dvojtečky za minulostí

„patřilo k následkům války“, kterou hitlerovské Německo vyvolalo, označení za „esejisty“, s nimiž není možné vést odbornou debatu. Jinými slovy – elitní státní historici si přivlastnili klíč k dějinám a občanský a morální pohled na německou problematiku odsoudili jako ahistorický a nepřipustný.

Vlivem vleklých debat o tom, kdo vlastně historii zneužívá, tak došlo v Česku k zajímavému paradoxu. Zatímco čeští dějepisci se přeli o to, kdo a jakým způsobem smí dějiny vykládat, a přešlapovali v úzkém tematickém i metodologickém kruhu, bílá místa v českých dějinách museli odkrývat jiní. Dosud jedinou monografii na téma Sudet v nacistickém Německu tak napsal Němec Volker Zimmermann a klíčovou knížku o ideologii sudetoněmectví ve vztahu k Česku zase emigrantka Eva Hahnová se svým německým manželem.

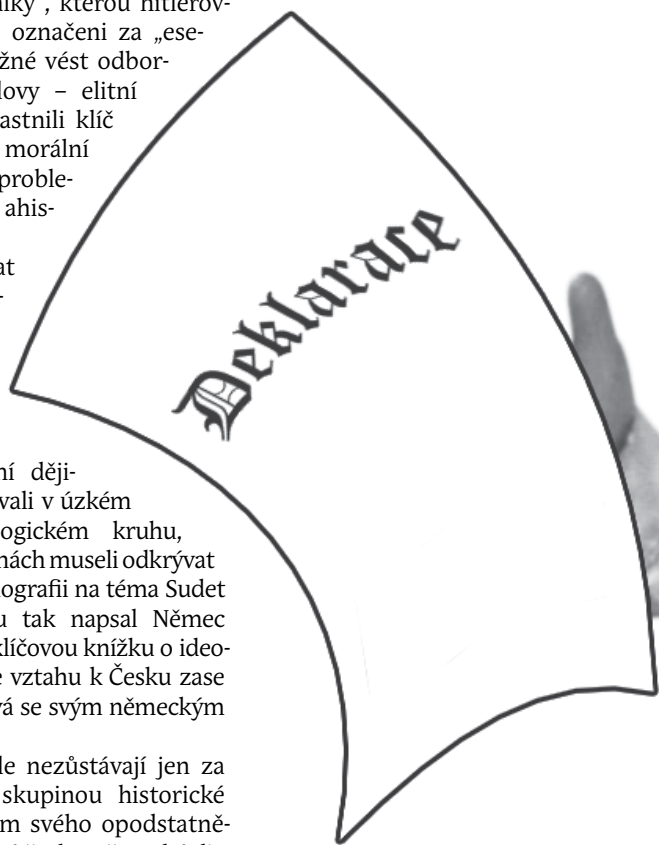
Rozpačité výsledky ale nezůstávají jen za úzce specializovanou skupinou historické obce. Potíže s nalezením svého opodstatnění má v dnešní době také česko-německé diskusní fórum, zřízené deklarací k „pěstování dialogu“. Zatímco zpočátku se probírala také historická témata (lépe řečeno je nebylo z příspěvků na výročních konferencích možné odpreparovat), s postupem doby byly okruhy debat stále jalovější. Nad jednáními fóra se tak vznáší otázka, proč je nutné nad evropskou bezpečností nebo výzvami globalizace debatovat v úzce vymezené česko-německé linii.

Hurvínek i výuka plavání

Kde tedy můžeme nalézt příklady „trvalého a do budoucnosti zaměřeného usmíření“, které deklarace hned ve své preambuli předpokládá? Odpověď nenalezneme v archívech, na konferencích ani v obskurních sbornících, ale v mnoha zapadlých vesničkách, a také v rockových klubech, dětských táborech a na cyklistických stezkách. Tam všude totiž doputovaly peníze z Česko-německého fondu budoucnosti, který letos již desátým rokem zcela v duchu deklarace významně napomáhá procesu smířování a porozumění. Bilaterální fond, na jehož zřízení se česká a německá strana v deklaraci dohodly, se přitom zaměřuje především na projekty menších rozsahů.

Mezi akcemi, na něž fond ze svého rozpočtu, financovaného českou a německou vládou, na svém posledním zasedání v prosinci loňského roku přispěl, tak patří nejen opravy kostelů a výstavy či zájmové kroužky, ale vedle sebe tu najdeme také zájezd Spejbla a Hurvínka do Augsburgu nebo společnou výuku plavání žáků ze základních škol v českém Rumburku a nedalekého německého Ebersbachu.

Celkových více než 800 milionů korun, které ve formě menších částek doputovaly do mnohdy zapadlých koutů republiky, nemají ale jen efekt v rovině česko-německé každodennosti. Často také napomáhají nápravě vykořeněného vztahu Čechů k malebné pohraniční krajině, kterou po válce a odsunu tamějšího německého obyvatelstva postihl sociodemografický experiment zvaný znovuosidlování pohraničí.

Příkladem může být znovuopravená (či spíše znovuvystavěná) synagoga v Hartmanicích na Šumavě, která se od loňského května stala vyhledávaným turistickým cílem v kraji. Z opuštěné horské synagogy, která se dnes pyšní přídomkem nejvýše postavené židovské modlitebny v Čechách, se po vzniku socialistického a etnicky již homogenního Československa stala nejprve malá továrna a posléze armádní sklad pneumatik. Podobně jako nedaleké Prášíly nakonec jen zázrakem přežila demoliční výměř a za přispění Fondu budoucnosti povstala z trosek. Jako židovský svatostánek jde sice jen o mrtvou schránku, ta je ale díky historické expozici, která zde našla místo, příležitostí připomenout si, že zdejší společnost bývala multikulturní a kromě Čechů a Němců tu žily desítky asimilovaných židovských rodin.

Přestože nedávno ministři zahraničí obou zemí činnost Fondu prodloužili, je jasné, že nemůže fungovat donekonečna a jeho činnost zřejmě časem přezvezmou jiné grantové instituce. Unikátní byla nicméně jeho práce na obřím projektu, který má v sobě stále velký potenciál v podobě nezpracovaných vzpomínek tisíců pamětníků a dobových dokumentů – odškodnění nuceně nasazených a obětí otrockých prací.

Přestože mnozí se splátek z německé nadace *Připomínka, odpovědnost, budoucnost*, které nakonec dosáhly 210 milionů eur, již nedočkali, jde v poválečné historii Německa o jedno z nejviditelnějších morálních gest na pomoc obětem nacistického režimu.

Možná ještě důležitější než určitá osobní satisfakce, která byla v mnoha případech spíše finanční injekcí pro lačné příbuzenstvo lidí nasazených na práci do „rajchu“, jsou ale vzpomínky v podobě dopisů, deníků a fotografií, které mohou výraznou mírou přispět k udržování mizející kolektivní paměti národa.

Práci s nimi se věnuje také *Živá paměť*, jedna z nástupnických organizací Fondu budoucnosti, která hodně sází na metodologii, jež je do češtiny poněkud toporně překládána jako orální historie.

Ilustrace Dina Podzimková

Mezi pomníkem a zapomněním

Živá paměť se přitom výsledky svého úsilí snaží propagovat tam, kde je to nejvíce potřeba, tedy ve školních lavicích. Ve čtyřicítce škol uspořádala v rámci projektu *Zmizelí Romové* besedy s pamětníky romského holocaustu, což je počin unikátní i v evropském měřítku. Z téměř tří tisícovek českých Romů, kteří prošli zkušeností obou sběrných lágrů v protektorátním Československu – Hodonína u Kunštátu a Let u Písku, by se ti, co jsou ochotní a duševně i fyzicky ještě schopní vyprávět o svém utrpení, dali spočítat na prstech jedné ruky.

Ve věku internetu a téměř stoprocentní počítačové gramotnosti mezi studenty by se mohlo zdát, že učitelům stačí, když zadají téma

holocaustu jako domácí úkol vhodný pro „vygooglování“. Výzkumy ale potvrzují, že historická témata, události druhé světové války nevýmaje, jsou doménou především školy, teprve pak následuje televize a vyprávění prarodičů a jindy hojně využívaný internet je zcela marginálním zdrojem poznání.

Zatímco příběhy přeživších z vyhlazovacích táborů na území dnešního Polska tak na děti mohou působit jako historky z jiné planety, právě očitá svědectví z „českých koncentráků“ jsou jedinečnou šancí, jak školákům nabídnout ještě živou, více než půl století starou historii, a to z první ruky. Dnešní čeští školáci toho o holocaustu vědí relativně dost, i když to vyjadřují často velmi svébytně. Při jedné ze školních besed, které *Živá paměť* pořádá společně s Muzeem romské kultury, se tak pořadatelé dozvěděli i to, že koncentrák byl „fakt hustej tábor“.

Na první pohled jadrný a provokativní popis koncentračního tábora je ale podstatnější, než by se mohlo zdát. Nevědomky totiž svědčí o tom, co by mělo být praktickým výsledkem česko-německé deklarace vnímané v horizontu každodennosti, totiž otevřeně a nesvázaně slovo o minulosti podpořené názorem generace, pro kterou jsou výsledky druhé světové války určující zhruba stejně jako westfálský mír.

Když před deseti lety historici Zdeněk Hojda a Jiří Pokorný napsali knížku o vztazích Čechů ke své zhmotnělé minulosti a sláve v podobě nejrůznějších soch a památníků, trefně ji nazvali *Pomníky a zapomníky*. Každé symbolické připomenutí velíkána, bitvy nebo události v sobě totiž skrývá nebezpečí zániku.

Z historie víme, že přijde-li „nová doba“ v podobě nového režimu a ideologie, většinou si s sebou přináší také jiný obraz minulosti, a tak jsou pomníky (hmotné i ty metaforické) strhávány a v lepších případech odvázeny do zapomnění depozitářů.

Česko-německé deklaraci naštěstí nic takového nehrozí. I kdyby se jednou stala takovým politickým „zapomněním“, stále tu jsou stovky drobných, ale každodenních výsledků v podobě opravených kostelů, koncertů, setkání, ale také zaznamenaných vzpomínek a svědectví, které přispívají ke kultivaci vzpomínkové kultury. Na dvoustránkový dokument, jemuž před deseti lety mnozí věstili rychlou smrt, to není málo.

Autor je redaktor deníku Právo.

Já soukromé / Já veřejné

Nebezpečné divadlo v chilském metru

**Chladné prostory podzemní
prostory v Santiagu
de Chile vyprovokovaly akci
divadelního protestu.**

ANA HARCHA CORTÉSOVÁ

Tohle je předlouhý název monologu,
který aspiruje na to být dialogem a který by se
také mohl jmenovat
PESIMISMUS ZEMĚ NA KONCI SVĚTA /
VE TŘETÍM SVĚTĚ
ANEB JAK NÁM KRITIČNOST
A SMYSL PRO HUMOR ODEŠLY K ŠÍPKU

Vážené obecnstvo
Vážené příbuzenstvo

Pokusím se vám objasnit několik aspektů
UŽÍVÁNÍ nebo spíš ZNEUŽÍVÁNÍ scénického
prostoru
v Santiagu de Chile.

Z divadelní akce v podzemní dráze Santiagu de Chile. Foto Rodrigo Canales

Říká se, že stát, který dokáže vybudovat železniční systém, zvládl vystoupit na první příčku žebříku vedoucího k moderní civilizaci. Metro by mohlo představovat stupeň druhý, protože kromě složitější technologie bývá spojeno i s určitou estetikou veřejného prostoru vyjadřující „ducha národa“. Pařížské metro je známé svou secesní elegancí a v ní ho napodobuje i starožitná podzemka v chic argentinské metropoli Buenos Aires, kde se komfort vybavení vlaků liší na jednotlivých linkách a kopíruje majetkovou úroveň nadzemních městských částí, pod kterými vede. Oživují ho harmonikáři hrající nostalgické tango a literární vzpomínka na kafkovsky záhadné povídky Julia Cortáзара. Brazílské metro je praktické a poněkud výchovné: v automatech na peronech se prodávají knihy (Bible, červená knihovna, nízkokalorické kuchařky, krimiromány a brazilští klasici) a lidské masy valící se napříč dvacetimilionovými megalopolemi zde organizují hlídači s veselými pišťalkami, takže cestování v něm připomíná spíše spartakiádu. Labyrint nekonečných linií a futuristické vlaky madridského metra plně odpovídají hrdosti a odvaze mořeplavce-kého národa, který objevil Nový svět. Metro v Santiagu de Chile je heroické. V jeho vestibulech se vyjímají gigantické mozaiky s výjevy z národní historie, názvy stanic odkazují k významným okamžikům chilského národa, vše je prodchnuto sterilní čistotou a chladem, řád a disciplínu zde udržuje totální anonymita a početná ostraha. Žádní žebráci, hudebníci, bezdomovci nebo showmani; s výjimkou listopadu 2004 a divadelní trupy režiséřky Any Harchy Cortésové.

—mč—

Nebude to ani přednáška
ani teoreticky podložený esej
spíš se to bude celé podobat přemýšlení nahlas

—
Divadlo, které vidíme ve scénických prostorech
Santiago,
je často
PŘÍLIŠ často
posedlé HŘICHEM
DĚLAT NĚCO
jen proto,
ABY SE
NĚCO DĚLALO

—
ctí diváky KULTIVOVANÉHO DIVADLA
A TAKOVÉ DIVADLO VYČERPÁVÁ TRPĚLIVOST
KTERÉHOKOLI DIVÁKA, KTERÉKOLI DIVAČKY
KULTIVOVANÉ DIVADLO
DOMÁCÍ
DOMESTIKOVANÉ
A DOMESTIKUJÍCÍ ZÁROVEŇ
oficiální nebo alternativní, to je jedno
maskulinní nebo feminní, to je mi jedno
KULTIVOVANÉ OD ZAČÁTKU AŽ DO KONCE
NEURÁŽLIVÉ
FORMÁLNÍ
BEZPEČNÉ
UHLAZENÉ
PŘEDVÍDATELNÉ
„HEZKÉ“
KLIDNÉ

POLITICKY KOREKTNÍ, I KDYŽ SI ZVOLÍ TEXT
OD BRECHTA/SHAKESPEARA/
JARRYHO/SARAH KANE/
PERICY LOS PALOTES NEBO
JUANITY PÉREZOVÉ.

—
Jednou jsem někde slyšela
nebo četla,
někteří to říkali, jiní dělali, další opakovali a hlásají
to ti, kteří svolali toto shromáždění:
Divadlo musí být NEBEZPEČNÉ.
Souhlasím. Když nebude nebezpečné, jestli nebu-
de hrozit změnou, otevřeností, provokací běžných
forem chápání, odhalováním nových pravd mimo
ty, které hlásá mechanika všedního života, ohrožo-
vat naše koncepce
PROSTOROVÉ
SYSTÉMOVÉ/
ETICKÉ
A
ESTETICKÉ
Proč ho dělat? Proč se na něj dívat?

Ptám se sama sebe
a ptám se
všech

—
Jedno je jisté
Diktatura skončila
Otevřely se mnohé prostory pro divadlo v tomto
dlouhém a úzkém pásu země,
když ten pán bez pocitu viny, Augusto, přestal
tolik poroučet.
Ale konec diktatury nebyl synonymem pro konec
lidského idiotství a násilí.
Dnes neexistuje jasný nepřítel, je více rozptýlený,
také globálnější, ale je tu, je tady i jinde, a tahá
za nitky, které námi všemi mávají. A snaží se nás
uspat.
Je to pohodlné, když jsme uspaní.
Už to není ten starý,
tam nahoře,
Ale je to jeho dědictví,
jeho legát
jeho zatracený legát
tenhle ekonomický systém,
tenhle zdravotní a vzdělávací systém,
nerovný systém.
Tahle tendence k fašistickým postojům

(netolerantním, sektářským),
která okupuje území mnohem větší než hranice,
které ho vymezují.
Tohle kulturní „vakuum“, tahle obrovská „díra“, na
kterou neexistuje žádná pořádná záplata. Všech-
no tohle je součástí „sociální stavby“, struktury,
do níž patří i „divadelní kultura“. Všechno tohle ji
dennoodenně živí.

—
K ČERTU
JE MOŽNÉ NĚJAK pochopit a proměnit
v divadelní estetiku

CELÝ TENHLE POTOK SLOV
VYPOŘÁDAT SE
S VEŘEJNÝM V JEDNOTLIVCI
A SE SOUKROMÝM V JEDNOTLIVCI
A S VEŘEJNÝM V SOCIÁLNÍM PROSTORU
A SE SOUKROMÝM V SOCIÁLNÍM PROSTORU,
jsou jako protínající se přímky JEDINÉHO
kreativního procesu
REALIZOVANÉHO SE STUDENTY VÍCE

NEŽ 30 DIVADELNÍCH ŠKOL,
KTERÉ DNES V NAŠEM MĚSTĚ SMOGU
PRODÁVÁJÍ TITUL HEREC?

Tito mladí
energičtí,
nezkušení,
kteří nemají co ztratit,
VYTVOŘILI SVÝMI VEŘEJNÝMI A SOUKROMÝMI
TĚLY SPOLEČNÝ PROSTOR
BEZ PŘEDCHOZÍHO VAROVÁNÍ PUBLIKA.
INVAZE proběhla na jaře roku 2004 v metru
v Santiagu de Chile

Na NÁSTUPIŠTÍCH, na SCHODECH,
ve VAGONECH
a V SÁLE, KTERÝ BYL BĚHEM TÉTO EXPEDICE
OBJEVEN
díky celému tomuto salátu namíchanému z
idejí
konceptů
forem
běsů
úsměvů
výrazů libosti i hrůzy.
A na hranici mezi fikcí / realitou reprezentace /
scénickým prostorem / každodenní rutinou /
bylo vidět permanentní
pobouření
provokaci.
V nich se něco pohnulo
V ŽÁCÍCH
i ve mně,
která řídila tuto záležitost.
VĚČNÉ POUČENÍ ZE ZKUŠENOSTI
v těchto malých ženách
a mladých mužích
anonymních
z konce světa
KTERÍ
procházeli
přesunovali se
něco hledali
nebo nehledali vůbec nic
v tomto prostoru
podzemním,
veřejném
i soukromém
metra v Santiagu de Chile.

A teď už budu mlčet. Nechci už říct nic víc. Mlčím,
protože se zavírám a vracím do okamžiku, v němž
udělám poslední tečku za tímto článkem, který
ukrývá JEDEN FAKT. Totiž že tato slova vypuště-
ná do větru se naplní smyslem, pouze pokud se
promění v akci.

JÁ SOUKROMÉ / JÁ VEŘEJNÉ, divadelní výstupy a kompletní představení byly uvedeny v listopadu a prosinci 2004 v režii Any Harchy Cortésové, za asistence Rodriga Canalese a na základě pedagogické práce realizované se studenty 4. ročníku oboru divadlo Universidad de Desarrollo. Osvětlení, výprava a kostýmy v představení, které bylo uvedeno v sále Pabla Nerudy na stanici metra Quinta Normal, vytvořili Carola Sandovalová a Marcelo Parada. Grafický design Carola Avedaňová, video/ DVD Daniel Reyes. Přednášku o této divadelní akci proslovala Ana Harcha Cortésová rok po jejím konání na Festivalu iberoamerického divadla ve španělském Cádizu.

Vybrala a přeložila Martina Černá.

Jsem proti fridatizaci

Rozhovor s Jesusou Rodríguezovou

MARTINA ČERNÁ

Dokončení ze s. 1

Vaše tvorba vždy vychází ze sociálního gesta a politických obsahů. Co pro vás znamená estetická funkce, která uměleckou tvorbu vždy provází? Estetika je motorem pro tvorbu. Z uměleckého díla dělá to, co je, dává mu smysl. Krásu také považuji za důležitou – je esencí poezie a je podstatná pro harmonii života.

Podle posledních zpráv se situace ve vzbouřené Oaxace zklidnila. Vy sama jste se aktivně zapojila do tamních událostí. Jak vidíte situaci v Oaxace teď, s malým odstupem? Momentální situace v Mexiku je katastrofická, došlo k obrovskému podvodu, přišli jsme o možnost získat demokratickou vládu a žijeme v simulované demokracii řízené mafií, která už před spoustou let unesla naši zemi. Oaxaca se nezklidnila ani trochu, dochází tam k brutálnímu porušování lidských práv a zdá se, že se situace ještě zhoršuje.

V jednom mexickém deníku jste hovořila o událostech v Oaxace a spojila

jste korupci v tomto mexickém regionu s politikou USA. Chcete naznačit, že snad mají USA nějakým způsobem prsty v údajném falšování prezidentských voleb v Mexiku? Spojené státy jsou namočené jak ve volebním podvodu, tak ve všem, co se Mexika týká. A jestli na tom nejsme jako Portoriko, tak jen díky tomu, že nás chrání náš původ zakořeněný v indiánské kultuře.

Natolik je podle vás Mexiko provincií USA? Vláda USA by chtěla, abychom byli jejich provincií. Ale – jak říkám – nepodařilo se jim dobytí naší kulturu. V Mexiku spousta lidí této kolonizaci odolává.

V souvislosti s Oaxakou a ve své one-woman-show Kukuřice se zmiňujete také o dalším mexickém politickém problému: pěstování geneticky modifikované kukuřice... Pěstování transgeneticky modifikované kukuřice se bohužel skutečně prokázalo v Oaxace, Pueble a dalších mexických státech. Porušují se zde normy, které chrání naši zemi.

Jaké důsledky to může mít pro běžného Mexičana?

Největším skandálem v Mexiku je teď zvýšení cen tortill, které jsou základní součástí jídelníčku obyčejných Mexičanů. Je to důsledek bludné mexické ekonomické politiky. Ve státě Oaxaca, stejně jako i ve zbytku naší země, ničí naši kukuřici, podstatu naší kultury, naší identity a základní součást výživy venkovských lidí. Více než jeden milion Oaxačanů žije v USA, kde jsou zneužíváni, jedná se s nimi jako s občany druhé kategorie a jsou zbaveni jakýchkoli práv. Byli donuceni opustit své domovy a komunity, protože byla zničena jejich kukuřice. Začal s tím TLCAN a potom přišly kukuřičné odrůdy Monsanto.

Jak je možné, že po slibných volbách v roce 2000 se Mexiko zkorumpovalo ještě více než za sedmdesát let vlády Revoluční institucionální strany (PRI)? Volby v roce 2000 nikdy nebyly slibné, vždy jsme věděli, že jediné, co je horší než PRI, je pravicová Strana národní akce – a také nám to ukázali právě teď, když se nový šéf mafie Calderón snaží zavést policejní stát a udržet se u moci prostřednictvím armády a zkorumpovaných masmédií.

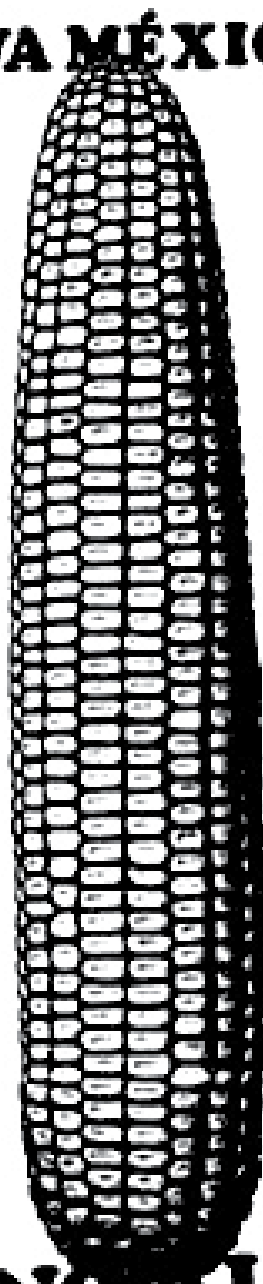
Právě v těchto dnech ze všech zpravodajských stanic slyšíme

projev prezidenta Bushe o jeho nové strategii pro válku v Iráku. Tematika globální politiky a kritika USA se objevuje i ve vašich divadelních produkcích. Co byste udělala, kdybyste se teď stala prezidentkou Spojených států mexických nebo prezidentkou Spojených států amerických? Kdybych se stala mexickou prezidentkou, přerušila bych jakékoli vztahy s USA, a kdybych se stala prezidentkou USA, poprosila bych svět o odpuštění, vrátila bych území uloupené Mexiku, skončila bych válku v Iráku, vynulovala bych dluhy chudých zemí, zavřela bych všechny Disneylandy, zahájila bych národní kampaň za účelem hledání nového jména pro USA a zakázala bych muzikály.

U nás je velmi slavná mexická malířka Frida Kahlo. Vy jste ji však nazvala „Barbie Latinské Ameriky“. Ale kdybych chtěla přiblížit čtenářům váš vzhled – vaše fyzické, styl oblékání, mluvu, gesta – možná bych si na pomoc vzala právě Fridu. Ti, kdo kšeftují s životem Fridy Kahlo, se ji pokusili proměnit v určitý druh latinskoamerické Barbie, jak už jsem řekla. Ne že jí skutečně je. Já Fridino dílo i život hodně obdivuji, ale už ne to, co bychom mohli nazvat fridatizace.

Další, čím je Mexiko v Evropě známé, jsou zapatisté. Když jsem byla v roce 2000 v Mexiku, potkala jsem dámu z hlavního města, evidentně ze střední třídy, která se namísto na dovolenou do luxusního letoviska vypravila hledat subcomandanta

VIVA MÉXICO

Marcose do chiapaských pralesů. Jeho fotografie jí sloužila jako jakýsi fetiš. Souhlasíte se zapatistickou taktikou a cíli? Není Marcos také tak trochu „Kenem Latinské Ameriky“? O zapatistickém hnutí si myslím, že je to jedna z nejlepších věcí, které se v Mexiku za posledních sedmdesát let staly. Myslím, že zapatismus je legitimní hnutí s výjimečnými lidmi a že subcomandante je jen mostem mezi indiánským světem a Západem. Nepřikládám mu moc důležitosti, jeho role je sice obdivuhodná, ale poslední dobou mi připadá trochu dezorientovaný. Je tu ale více hnutí odporu, která v zemi operují: Appo nebo hnutí Lopezobradorista například. V současné krizi doufám, že se všechna tato hnutí spojí, aby svrhla ultrapravici.

NO AL TRANSGÉNICO

Marcos Kurtycz: Kukuřičná bomba. Aktivujte bombu pomocí grafických znaků. Manipulace pouze s extrémní opatrností. Mexiko 1981

Svatební fotografie Jesusy Rodríguezové (vpravo) a Liliany Felipeové

Jesusa Rodríguezová (1955) je v současnosti ústřední postavou občanského hnutí Kreativní odpor (Resistencia Creativa). Sociální aktivismus zaměřený na děti ulice a indiánské ženy je se jménem Jesusa Rodríguezové spjat stejně jako celý trs uměleckých povolání: mexická a mestická režisérka, herečka, dramatická, performerka, scénografka. Její produkce překračují žánrová vymezení. Pohybují se od řecké tragédie ke kabaretu, od předkolumbovských indiánských forem k operě, od revue k performanci a politickým projektům. Společně se svou životní i profesní partnerkou, argentinskou skladatelkou a zpěvačkou Lilianou Felipeovou, založila a provozuje v Mexico City alternativní divadelní prostory El Hábito a Teatro de la Capilla. Mezi práce Jesusy Rodríguezové patří mj. opera Dona Giovanna (1983), pastorála Sor Juana v Almaloye (1992), kabaret Nebe zdola. Prehispánský kabaret (1992), revue Hrabě orgasmu (1996), melodrama Neoliberální hřích (1994) či konvenční divadlo westernového typu Milostný koncil (1995). Mezi nejocenenější patří inscenace A Book of Hours, kterou v roce 1999 vytvořila společně s Ruth Maleczechovou a newyorským souborem Mabou Mines. Je pravidelnou přispěvatelkou mexického feministického časopisu Debate feminista.

Latinskoamerické Švýcarsko

O středoamerické Kostarice se v průvodci píše, že je „stabilní demokracií, kterou mnohé latinskoamerické země obdivují a následují“. Ekonomická liberalizace a korupce však v očích místních obyvatel kazí obraz jejich země.

ALICE DVORSKÁ

Po občanské válce v roce 1948 přijala Kostarika novou demokratickou ústavu a zrušila armádu. Dnes má tato země stále nejvyšší úroveň gramotnosti v regionu a zdravotnictví je zde také na slušné úrovni. Za levnými operacemi nebo ošetřením zubů sem jezdí dokonce i Severoameričané. Od roku 1975 je všem vrstvám v zemi dostupný systém sociálního pojištění. I ochrana životního prostředí je v zemi na mimořádné úrovni. Čtvrťina plochy Kostariky je chráněným územím nebo rezervací. Vůči přírodě i místnímu obyvatelstvu je zde šetrná i turistika. Velká část turistických a ubytovacích zařízení a cestovních kanceláří patří místním obyvatelům a na megalomanské hotelové komplexy zde zatím – na rozdíl například od Dominikánské republiky – narazíme spíše zřídka. Bohužel ale stále častěji.

V roce 2004 došlo k ustavení CAFTA (Central America Free Trade Agreement). V rámci této dohody dochází k otvírání země zahraničním investicím. Jednou z forem investičních pobídek jsou i takzvané zóny volného obchodu. Pro velké firmy je to jistě příjemná záležitost – po dobu prvních osmi let zde nemusí platit téměř žádné daně a poté jen daně snížené. Investovat a obchodovat tu mohou také lépe, příslušné povolenací procedury jsou tu zjednodušené.

Trička místo univerzity

Místní mladík Pedro, s nímž jsem zašla na čaj s mlékem, z toho nadšený není. Složil maturitu a rád by studoval ekonomii, jenže nemůže. Ačkoli je státní školství v Kostarice bezplat-

né, byly pro něj studijní materiály finančně nedostupné a navíc musel podporovat svou jedenáctičlennou rodinu (do níž kromě něj patří jeho přítelkyně, matka, čtyři sestry a čtyři psi). Všichni bydlí v sešlém malém domku v okrajové čtvrti hlavního města San José, do níž jsem se po setmění odvážila pouze taxíkem. Pedro dnes musí místo studia tisknout v jedné z ekonomických zón trička. Jedenáct hodin denně, v sobotu pak „pouze“ osm. Má nárok na jeden týden dovolené ročně a pracuje za méně než státem stanovenou minimální mzdou. I tak může vypadat „investiční pobídka“ po kostaricku. Ovšem s jinými státy v regionu může stejně těžko soupeřit. V nikaragujských zónách lidé pracují i od čtyř od rána do desíti do večera za pouhé dva tisíce korun měsíčně.

V osmdesátých letech minulého století postihla Kostariku ekonomická krize, způsobená poklesem ceny kávy, jednoho z hlavních vývozních artiklů. USA brzy přispěchaly na pomoc s miliardou dolarů a Kostarika se za ni odvděčila liberalizací svého trhu. Došlo také k omezení sociálních výdajů. Sociální nejistota se dnes odráží i v relativně vysoké míře kriminality. Domy ve městech mívají mříže v oknech i na dveřích. Turistům se doporučuje chodit po San José s batohem na břiše a po setmění jezdit raději taxíky. Přesto je zde životní úroveň stále vyšší než v okolních státech, a tak sem jezdí nelegálně pracovat nezaměstnaní z jiných středoamerických zemí. To způsobuje nevoli místních obyvatel a podle Pedra vede někdy až ke xenofobním reakcím.

Ne všichni obyvatelé Kostariky jsou ale tak kritičtí jako Pedro. Například členové rodiny Montoya Roja, kteří bydlí na periferii San José v příjemném domě se zahradou, jsou celkem spokojení. Starý seňor Alberto chodí rád do kostela, seňora Ana výtečně vaří pro celou rodinu. Jedna z dcer pracuje v místním pivovaru, kde se vyrábí zlatavý mok značky Imperial nepříliš imperiální chuti. Vnuk Marco odpoledne sleduje Los Simpson, paní Ana po večerech jednu mexickou telenovelu za druhou a jejich život se vcelku neliší od života české střední vrstvy. S tím rozdílem, že zde tato rodina patří do vrstvy vyšší.

Ještě lépe se v Kostarice mají politici. V celém regionu rozšířený fenomén korupce na podzim roku 2004 postihl hned tři prezidenty. Rafael Ángel Calderón (prezident z let 1990–1994) si přilepšil půl milionem amerických dolarů z půjčky finské vlády na nákup zdravotnického materiálu. Do zorného pole investigativních novinářů se následně dostal i francouzský telekomunikační koncern Alcatel a jeho 2,4 milionu dolarů „odměny“ pro kostarickou vládu za přiklepnutí lukrativní zakázky na zřízení telefonní sítě. Téměř milion putoval do kapes José Marii Figuerese (prezidenta z let 1994–1998) a velkou částku přijal i Miguel Ángel Rodríguez (prezident z let 1998–2002). Utrpěla tím image dvou největších politických stran PLN (Strana národního osvobození) a PUSC (Sociálně-křesťanská unie) i pověst latinskoamerického Švýcarska.

Autorka je doktorandka na Přírodovědecké fakultě MU v Brně.

par avion

人民日报

List Žen-min ž'-pao (Lidový deník) informoval o tom, že ve školách okresu Ťing-je v provincii Šan-si rozjeli „Projekt vajíčko“. Díky této akci si každý z pěti tisíc školáků z chudých rodin denně pochutná na jednom slepičím vajíčku zdarma. Obvyklé menu těchto školáků tvoří převážně brambory a knedlíky z kynutého těsta, zvané man-tchou, tedy potraviny, které obvykle u bohatších vrstev slouží hlavně za přílohu. V Lidových novinách najdeme dále malou zprávičku o dalším rozvoji toho nejvzdálenějšího čínského venkova, provincie Sin-ťiang. K Štědrému dni 2006 mělo dojít k napojení všech „střediskových“ vesnic severozápadní čínské provincie na telefonní linky. Dovršení projektu započatého v roce 2004 je prý příspěvkem k budoucímu rozvoji Sin-ťiang.

Kromě toho deník přináší článek o dalším „stěžejním bodu“ v přípravě Pekingů na letní olympijské hry 2008. Je jím stavba dráhy spojující centrum Pekingů – stanici metra Tung-č'-men – s mezinárodním letištěm na severovýchodě metropole. Dráha bude dlouhá téměř třicet kilometrů a stavební práce by měly začít během následujících tří měsíců, po dokončení přípravných prací. Cestu mezi letištěm a centrem města má zrychlit minimálně o dvacet minut a má nahradit dosavadní systém „letištních autobusů“. O cenách jízdenek však v článku není řeč. Do dubna 2008, kdy se má začít zkoušet provoz dráhy, je však ještě na takové otázky dost času.

新华网

Agentura Sin-chua (Nová Čína) referovala o nařízení, které vydala Technická univerzita v provincii Ťiang-si. Podle něj musí každý student, který chce pozvat někoho do restaurace, žádat o povolení předáka ve škole. Nařízení škola zdůvodňuje výsledky výzkumu, které tvrdí, že studenti nezvládají hospodařit se svými financemi a nevědí, co opravdu potřebují. Na začátku měsíce prý „rozhazují plnými hrstmi“ a v důsledku toho nemohou ke konci měsíce s penězi vyjít. Škola kromě této direktivy organizuje pro studenty lekce šetrného zacházení s penězi. Některým studentům se však podle zprávy tato péče o jejich finance příliš nezamlouvá.

Z agentury obdrželi čínští studenti také varování před rozhodnutím vycestovat na vlastní náklady za studiem do zahraničí. Příběh Siao-dunga, který si po absolvování čínské vysoké školy zaplatil studium v Torontu, se stal odstrašujícím případem neopatrnosti, která se nevyplatí. „Přijel jsem ke škole, a hned jak jsem viděl, že je to jenom jednopatrová budova, bylo mi jasné, že něco není v pořádku,“ vyprávěl Siao-dung novináři. Univerzita, která neměla ani rozměr čínské střední školy, pro něj jistě musela být otřesným zážitkem. Kursy, které student předem zaplatil, se nerealizovaly a na vrácení peněz také nedošlo. Jeli-kož napálených čínských studentů není málo, vydal čínský odbor pro vzdělání sadu doporučení. Studenti se mají podle nich předem informovat o škole a dát přednost univerzitám s dobrým jménem, pečlivě si vyhledat informace na internetu a podobně.

Povzbudivá je ale další zpráva agentury, podle níž se v Číně bude prodávat za pouhých

94 jüanů, to je v přepočtu asi za 300 korun, za jednu 750ml láhev nový druh alkoholu. Má být vyráběn podle 9000 let starého receptu, který získal americký archeolog chemickým rozбором nalezených šestnácti kousků keramických střepů. Recepturu prý předal americké firmě, která se chystá produkt podobný pivu uvolnit letos v červenci na čínský trh. Střepy vědec vykopal na území provincie Che-nan na ruinách Ťia-chu v roce 2004.

京报网

Článek s podivuhodnou reflexí čínské situace přinesl v posledních dnech Pej-ťing ž'-pao (Pekingský deník). Po běžném úvodu, že je třeba pracovat s masami, snažit se o porozumění masám a nechat masy pocítit výsledky hospodářského rozvoje na vlastní kůži následuje neobvyklý výčet problémů, které s sebou nese proces obvykle Číňany chápány jako prospěšný a každopádně nevyhnutelný. „Ať je ekonomický rozvoj bůhvíjaký, pokud nedbá na životní prostředí, vede k vážnému znečištění, k tomu, že se obyčejní lidé nemají možnost nadýchnout čerstvého vzduchu a nemohou napít čisté vody. Ať jsou zahraniční investice sebevyšší, jenom levně drancují zemi a další zdroje, odnášejí si profit a zanechávají za sebou znečištění a zničené prostředí. Takový rozvoj opravdu stojí za zamyšlení.“ Článek dále pokračuje v tom smyslu, že je třeba udělat něco pro to, aby ekonomický rozvoj na sobě pocítily masy lidu v tak elementárních věcech, jako je zaměstnanost, pravidelný příjem, zdravotní péče, bydlení, zajištění ve stáří a podobně.

Z trochu jiného soudku byla veledlouhá série článků ve stejném listu, která polemizovala s prohlášením uveřejněným na internetu,

podle něhož čínské písmo vlastně vynalezli Korejci. Autor článku vzal následnou internetovou diskusi, chat nevalné úrovně, velice vážně a rozpálil se nad tématem a nad korejskou velkohubostí. Prošel dějiny internetových diskusí nad tímto tématem až k roku 2002, aby ukázal, s jakou ignorancí je třeba počítat na druhé straně barikády. Citace korejských přispěvatelů mají dokládat jejich hrubost a Číňanovu uchu musejí znít opravdu skřípavě: „Číňané kvůli svému komplexu méněcennosti říkají, že si sami vymysleli jazyk. Takoví Číňané jsou etnocentristi“, nebo: „Konfucius byl Číňan, ale Lao-‘ asi ne. Korea je zemí, kde vznikl taoismus.“ Obrovský prostor, jaký vyvracení podobných nesmyslů čínský tisk nevaloval, dokazuje, o jak neuralgický bod se jedná.

农民日报

V provincii Che-nan se podle listu Nung-min ž'-pao (Zemědělský deník) staví pětiosmdesát monitorovacích stanic pro sledování všech druhů divokých zvířat. Provincie Che-nan je totiž místem, které zvířata protínají při svých migračních tazích. Na jaře a v létě sem přilétá hnízdit velký počet stěhovavých ptáků a na podzim a v zimě sem za stejným účelem přilétají severské druhy. Zaměstnanci monitorovacích stanic budou pečlivě zaznamenávat dráhy migrace zvířat, místa jejich odpočinku i shromaždiště. Kromě toho byl zprovozněn i informační systém, který má posloužit v případě epidemických chorob. Ze zprávy přímo nevyplývá, že má jít o nějaké opatření související s ptací chřipkou a případným vybíjením možných nosičů choroby, tato motivace je ale pravděpodobná.

Z čínskojazyčného tisku vybírala Anna Dostálová.

Lidé jsou krutí

Rozhovor s Karlem Schwarzenbergem

O vyhnání, emigraci, Havlovi a česko-německých vztazích hovoří český ministr zahraničních věcí.

AURELIUSZ M. PĘDZIOL

Co jste cítil, když jste ve dvanácti letech musel opustit svoji vlast? Pro dítě je to šok, vždy, o tom není pochyb. Když jsme odjížděli, tak mi ještě dvanáct nebylo, chyběl mi týden do jedenáctých narozenin. Dítě v tomto věku však už myslí a všechno vnímá. A válka a poválečné období přirozeně způsobily, že tehdy člověk dospíval výrazně dříve. Byla to hrůza a muselo uplynout hodně času, abych se s tím vyrovnal.

Zažil jste předtím nějaké vojenské akce nebo poválečné vyhánění? Vyhánění jsem neviděl, protože jsme žili v prostředí, kde nebyla německá sídla. Oblast osídlená Němci začínala nějakých padesát kilometrů na jihozápad od nás. Vojenské akce? Ano. Dodnes si živě vybavím den, kdy spojenci bombardovali vlak v naší vsi. A nekonečné zástupy uprchlíků, především ze Slezska. Potom v květnu pětáctýřicátého roku zadrželi Američani oddíl německých vojáků, kteří se jim chtěli vzdát, těsně před vesnicí. Ale podle americko-ruských dohod museli zůstat na území obsazovaném Rusy. Nakonec podepsali kapitulaci, jednu z posledních, ne-li vůbec poslední. To se nestalo 8. května, ale o čtyři dny později. A potom se německý velitel zastřelil spolu se svou přítelkyní.

Jak se jmenuje vesnice, kde se to stalo? Čimelice. Leží osmdesát kilometrů na jihozápad od Prahy.

Jací lidé žili v okolí? Vlastně jenom Češi. Byla tam také jedna paní, která nosila žlutou hvězdu, přesně si na to vzpomínám. I na tu zvláštní zdvořilost mého otce, který ji vždy už zdaleka zdravil. Několik kilometrů od nás, v Letech, byl koncentrační tábor pro Cikány, v němž mnoho dětí i dospělých zemřelo na tyfus. A ty, kteří přežili, odvezli do Auschwitzu.

Věděli lidé, co se děje v Letech? Ano i ne. Myslím, že tušili, že se tam dějí strašné věci. Ale byla to uzavřená oblast. Občas se něco odtamtud proslechlo: zvěsti o táborovém hřbitově a o spoustě mrtvých... Jenže teprve později vyšlo najevo, jak strašné to tam bylo.

Karel Schwarzenberg. Foto Marek Pędziwol

A potom došlo k vaší emigraci. Nebo spíš vyhnání? Jak byste to pojmenoval? Emigrace. Nebyli jsme vyháněni. Bohu díky, podařilo se nám dostat se ven v prosinci 1948. Bylo to na poslední chvíli, protože ohrožení rodičů už bylo obrovské.

A pak nový život v nové zemi... Měl jsem velké štěstí, protože jsme odjeli k mé babičce z matčiny strany do Stroblu u jezera Wolfgangsee. To byl tehdy ráj. Nej dřív jsem se ale musel přizpůsobit a naučit se německy. Samozřejmě to nějakou chvíli trvalo, než jsem se integroval do vesnické komunity.

Kdy jste se poprvé od emigrace zase dostal do Československa? V červnu osmašedesátého roku. V době konference v Čierné nad Tisou. Byla to doba největší euforie, jakou jsem kdy v jakékoli zemi zažil. A později adekvátně velkého zklamání. Bylo mi však jasné, že to nevydrží; byl jsem přesvědčen, že s tím Sověti nepochybně něco udělají.

Mohl jste navštívit Československo po invazi Varšavského paktu? Několik let jsem nejezdil, potom jsem začal znovu. Několikrát mi odmítli vízum, párkrát mi ho dali...

...a poznal jste takové lidi jako Václav Havel... ...jako Petr Uhl, Saša Vondra. A mnoho jiných, s nimiž se velice přátelím. A oni se také dál přátelí a udržují spolu dobré vztahy, i když je dělí velmi odlišné politické názory. To člověka potěší.

Kdo koho vyhledával? Vy je, nebo obráceně? Bylo mi celkem jasné, že se svým jménem a s tím, co jsem dělal, bych mohl být na obtíž. Navštěvoval jsem tedy jenom ty, kdo s tím souhlasili. Například s Václavem Havlem jsem se setkal teprve tehdy, když jsem si byl jist, že mě chce poznat. Předtím jsem si myslel: jeho sleduje policie, mě sleduje policie – proč bych měl organizovat policajtům setkání? Ale když jsme se pak potkali, ujistil mě, že mu to vůbec nevádí. Od té doby jsem se vždycky u něho hlásil, když jsem pobýval v Praze.

Potom přišly změny v roce 1989. Bylo to pro vás překvapení? Ano, přišlo to náhle. Rozpad sovětského systému byl už patrný, ale myslel jsem, že to bude trvat déle. A pak nastal opravdový výbuch.

A ocitl jste se v Kanceláři prezidenta republiky. Na první zahraniční cestu se Havel tehdy vydal právě do Berlína, do Mnichova... Byl to moudrý krok prezidenta, který ukázal správný směr. Předcházela tomu dopis, který Václav Havel, ještě jako disident, napsal prezidentovi SRN poté, co obdržel Mírovou cenu německých nakladatelů. Takže ten správný směr byl vyznačen už od počátku. Vzhledem ke všem problémům, které jsou v kontextu tragické minulosti pocho-pitelné, se to celkem povedlo.

Tragickou minulostí myslíte vyhnání Němců...

...a předtím protektorát, heydrichiáda, Mníchov a tak dále.

Přinesla česko-německá deklarace změnu ve vzájemných vztazích? Bylo více takových dohod, nejprve Smlouva o dobrém sousedství a přátelské spolupráci mezi Československem a Německem a potom deklarace, na niž jste se ptal. Byly to postupné kroky na dlouhé cestě k sobě navzájem.

A teď to vypadá, jako by mezi Čechy a Němci byly lepší vztahy než mezi Poláky a Němci... Správně, dneska jsou ty vztahy lepší. A ať už to tak zůstane.

Česko-německým vztahům pomohly jednak smlouvy, jednak skutečnost, že mnoho vyhnanců dnes v České republice podniká a hodně jich navštěvuje svá rodná místa. Přirozeně se objevují také problémy: například když někdo vidí, že se z jeho rodného domu stala zřícenina, anebo když někdo, kdo tam bydlí, nechápe, proč tam jeho předchůdce přijel.

Přesto mám dojem, že velké množství vyhnanců udělalo spoustu mimořádně dobrých věcí. Kolik jen kostelů bylo opraveno díky jejich pomoci! Kolika diskusí se zúčastnili! Když o tom přemýšlím, mám dojem, že ti lidé si stále více navzájem rozumějí.

Nezapomínejme, že u nás stále probíhá diskuse, které se v Německu nepříliš šťastně říká vypořádání se s minulostí. Moje generace to bere velmi vážně. A vyhnanci o tom nakonec také vědí.

Souhlasil byste s názorem, že vyhánění vlastně neskončilo? Nepochybně neskončilo. Vždycky bude, protože lidé jsou krutí, a když můžou souseda vyhnat, okrást ho nebo zabít, tak to udělají, kdykoliv se k tomu objeví příležitost. Může k tomu dojít v každém národě, a už se to mnohokrát stalo, jako třeba v 15. století, když byli Židé vyháněni ze Španělska, nebo během posledních patnácti let na Balkáně. Je nutné na to upozorňovat a připomínat to, protože lidé – jak jsem už říkal – jsou krutí. Ale především je vždycky nutné nejdřív se udeřit do vlastních prsou a říci: „Byla to moje vina.“ Neukazovat na souseda a říkat: „Cos mi to udělal?“, ale zamyslet se nad tím, čeho jsem se sám dopustil.

Byl bych šťastný, kdyby v Praze nebo v Liberici vzniklo místo, které by připomínalo vyhnané.

Přeložil Jan Linka, kráceno.

Rozhovor byl pořízen 7. září 2006 na Ekonomickém fóru v jihopolské Krynici.

Karel Schwarzenberg (1937) je senátorem Parlamentu České republiky za volební obvod č. 6, členem senátního Výboru pro záležitosti Evropské unie, Stálé delegace Parlamentu České republiky do Parlamentního shromáždění Rady Evropy a Stálé delegace Parlamentu ČR do Parlamentního shromáždění NATO, předsedou senátního Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost a ministrem zahraničních věcí ČR.

Zelená láhev

Mexický spisovatel Ricardo Elizondo Elizondo (1950) ve svých knihách realisticky vykresluje zvyky lidí pocházejících z nížin severního Mexika. Postavám nedává jména, za podstatnější pokládá činnost, kterou vykonávají, živelné prostředí, v němž žijí, a jejich vzájemné vztahy. Povídka Zelená láhev (La botella verde) pochází ze sbírky Povídky o moři, poušti a smrti (Relatos de mar, desierto y muerte, 1980), která byla v roce 1981 odměněna státní cenou.

Shluk stavení ukrytý na opuštěném konci obrovské pouště se postupně vyliďňoval. Nej dřív odešli muži s pevnýma nohama a silnými pažemi. Před mnoha lety se rozhodli, že vydali bojovat za půdu. To je pěkné, když tady o půdu nikdo nebojuje, kdo by taky chtěl suché a holé kopce, ledkovité nížiny spalované sluncem silnějším než bolest zubů. Hrstka mužů, která se vrátila, hned za týden znovu odešla se svými věcmi, ženami a dětmi. To bylo za období hrozného hladu. Žádná záda na nošení vápence a kamencových kvádrů, ustaly cesty povozů, které dřív přijížděly naložené potravinami z míst za suchou lagunou a napěchované kamením se vracely stejnou cestou. Nouze byla tehdy taková, že si starší lidé museli vybavit indiánské zvyky, tak dávno a zapomenuté, že je skoro vynalezli. Tak se naučili jíst silné kořeny nízkých keřů nesahajících ani po kolena, nastražili pasť na hady a skalní myši, a jednoho dne, kdy se vyhublé děti dívaly smutněji než jindy, se daly ženy dohromady a zabily krotkou mlu svobodně pobíhající po údolí. Od té doby neprozíravější z nich zasévaly cukety a fazole a vyrobily schrány ze stonků agáve a starého sedla, aby rostliny ukryly před ďábelským sluncem.

Tam se narodila, nevěděla kde ani kdy, ale narodila se tam. Nejvíce se pamatovala na to, že byla sedmá ze sourozenců a druhá dcera, která se matce povedla. Dětství strávila dřinou při mletí kukuřice. Z nošení věder s vodou jí narostla chlupatá ramena, velká chodidla a pevné nohy. Byla silná jako kůň, mohla chodit celé hodiny se zahalenou hlavou a zakrytými ústy. Když bylo zapotřebí, jako jedna z nejstatečnějších se vydávala až na poslední kopec, tak vzdálený, že nebyl vidět, ale byl tam. Jako malá si zvykla na smrt a ticho, viděla uschnout mnoho životů, hlavně dětských. Osleplá sluncem ve žhavém poledni občas uvažovala, co se asi nachází za tím prokletým zrcadlem písčité půdy. Taky se někdy ptala vozků. Vždycky jí říkali totéž, že za písčinami jsou porosty keře kreozotu a pak zas další písčiny. Znali jenom cestu k vlaku, ale z vyprávění věděli, že po mnoha žíznivých hodinách chůze tam existuje místo, kde se všechno zelená a prší každý den. Nemohla tomu uvěřit. Jeden z těch mužů jí dal láhev ze zeleného skla, nejúžasnější dárek jejího dětství. Měla ji zabalenou v čistém hadříku a každý den si ji přikládala k očím, aby oslnivou pustinu viděla celou zeleně.

Rychle vyrostla, pořád čekala na déšť, pořád tvrdě dřela. Ve dvanácti letech už věděla, jak

Mark Ther: I like this sound, 2006

se starat o dítě a co dělat, aby nebyla pro rodinu přítěží. Ve čtrnácti si uvědomila, že existují muži, a v patnácti začala žít na hromádce. Její muž byl hloupý, hloupější než potrhá slepice, ale milovala ho, měla ho ráda.

Jednoho větrného rána, nedlouho po narození syna, dorazily povozy a hned nastalo pozdvižení. Muži zpoza vyprahliny přinášeli zprávy o válce, noži, řevu a koních. Prý se to tam mele, chlapi se shromažďují a jízdenky na vlak jsou zadarmo, prý se to vyplácí, dostávají dost jídla a žold, navíc odměny a taky se drancuje, protože platí, že kdo získá kozu, patří mu i kůzle. Vápeníkům se z těch slibů slabě zablýskly oči.

Abych ti mohl koupit pěknou látku, proto chci jít. Žena se neústupně a tvrdě jako kámen dívala do země. Pak se všichni sešli, navzájem se podpořili a příští den první z nich vyrazili spolu s povozy, v podvečer další a třetí den i ti zbývající. Za dvě noci zůstala vesnice bez manželů a bratrů. Říkali, že se vrátí brzy, dřív než v pytlích dojde kukuřice, ale nedodrželi to. Uplynuly týdny a nastala úzkost. Hlad svévolně obcházel hřebeny kopců, ten zrádce po nocích lezl do chatrčí a způsoboval, že děti víc žadonily a méně si hrály, a dokonce se podepisoval i na neklidných pohledech starých lidí a na povadlých a utrápených ženských tvářích. Ty přízračná sušinko, zkroucený kořene gumovníku, klid se odsud. Jenže hlad se smál a jako protřelý světák po celý den tančil svůj tanec smrti. Jedinou nadějí byly povozy, které by přijely pro kamenec a přivezly potraviny. Silné

ruce začaly sbírat kamení a oči se zatím rozhlížely po obzoru. Dál shromažďovali blyštivé krystaly a bílý kámen, dokud starého hladovce nenašli, jak si zpívá uvelebený na dně prázdného košíku od fazolí. Potom vyměnili ledková skaliska za porosty plevelu a keře kreozotu. S mačetou v ruce a samotou svírající žaludek rozhodlaně začali rozdírat všechno, co se dalo jíst. Zkusili všechno, co šlo, starší lidé dostali přednost. Celé měsíce je držely při životě krysy, uzly provazů a samotná pustina, zatímco se úplně zesláblí proměňovali v zemědělce.

Povozy se už nikdy nevrátily a stejně tak ani mnoho jejich mužů. Ti, kdo přicházeli, vyprávnili mnoho věcí, které jí od té doby, co věděla o svém muži, připadaly pořád stejné. Začínala pracovat před východem slunce, prohloubila studnu. Malý syn seshora vytahoval mokrý pískovec pomocí vlastnoručně spleteného provazu a mísy z železného krunýře. Když jednou hledala včelí plástve, narazila na králičí samici s mláďaty. Místo aby je zabila, pustila se do chovu. Jako zázrakem se jí vyvedli. Pak to bylo snazší, psím a králíčkem trusem pohnojila políčko vhodné k obdělávání a obehnila ho pichlavými odolnými keři, aby ho ochránila před úmorně horkým větrem. Tam zasela kukuřici, cukety a fazole, a králíky krmila plevellem a opuncemi považenými ve slané vodě. Za pár let měla dost na to, aby mohla věci dávat a směňovat. Chtěla slepici, ale jediný člověk, který je měl, nejevil

zájem žádnou vyměnit a měl je dokonce uvnitř chatrče, aby si je lépe ohlídal. Nakonec jí po dlouhém naléhání vyměnil dvě kuřata, samečka a samičku, za čtyři králíky, dvě cukety a menší košík očištěných fazolí. Přišla ji tak draho, že pár měsíců zanedbávala pole, aby je mohla hlídat, posílala synka do porostů kreozotu pro bílé červy a šedivé motýly, a vodu na pití jim nepřestala převařovat, dokud nebyla dost velká a silná.

Jak přežívala neustále zabraná do práce, vesnice se postupně vyliďňovala. Nej dřív jí to nevadilo a moc si toho nevšímala. Že někdo přišel a zítra si s sebou vezme ženu a věci, že babičce se nechce jít pryč, protože třeba umře na cestě, že spolu odejdou sestry, které žijí samy. Co nám je do druhých, nikde nikoho nemáme, a dokud zůstaneme silní, o jídlo mít nouzi nebudeme. Jenže si všimla, že syn má zvláštní ohníčky v očích a také její odvážnou zvědavost, se kterou jako malá holka pozorovala vozky nebo drtila hlavu zmije velkým kamenem. Bála se, moc se bála a na Boha se obrátit nemohla, protože ji k tomu nikdy nevedli. Její syn byl po otci zamlklý, ale nebyl hloupý, ne, nebyl vůbec hloupý. Jak by také mohl být, když pouhým přemýšlením vynalezl stružky na zavlažování půdy a díky němu měli i vlastní včely, které jim dávaly med po celý rok. Proto měla strach, strach, aby se nenechal zburcovat a neodešel, byl to jediný, co měla, ale nebudu ho držet, jestli chce, ať si třeba uletí daleko, i kdybych se tu měla sama strhat, vždyť za tím posledním vyprahlým kopcem musí být věci.

Ricardo Elizondo Elizondo

— Když se pak v jednu chvíli přiblížila k plotu, zády k chatrči, a ucítila, jak ji synovy paže silně tisknou a jak jí potichu brečí na zátylku, už to nevydržela a vzbouřila se proti svému vnitřnímu pocitu, pocitu sobeckého špinavého psa prolezlého červy. Nitro se jí znovu otevřelo, aby se pročistilo hrstmi dobrosrdečnosti, kterou v sobě nosila, a na přímém, protivném slunci, představujícím pošetilou dohodu s její žalostně zpustlou zemí, mu velkoryse projevila pochopení.

Ještě jednou zahlédla, jak se muži vydávají směrem ke kolejím. Odevzdala mu sáček plný krásných pouštních kamínků a vůbec s ním nepromluvila, protože se jí všechna krev srazila v ústech.

Celý udivený nesměle nastoupil do vlaku. Kromě toho, co měl na sobě, což bylo všechno dárek od strýčka, kterého doprovázel, si s sebou nesl ještě plátno ve tvaru měšce a uvnitř: vařenou, sušenou a mletou kukuřici, medové sušenky z fazolové mouky, velké kusy minerální soli, kousky kaktusu biznagly proti bolesti a onen sáček s hezkými kamínky. Jelikož neznal jiný pohyb než chůzi, dva dny si prožil peklo, když se mu neustále točila hlava. Poradili mu, ať se dívá do dálky, nejdál, co to jde, ale jeho oči, zvyklé hledět do země – jenom tak je nepálil vítr a slunce – se zarputile vracely k závrtně ubíhajícím opuncím a balvanům, což mu obracelo oči v sloup a zvedalo žaludek. Nakonec drkotání prken a želez přivykl natolik, že jeho žaludek byl s to přijímat potravu i za neustálého kodrcání. Jednou k ránu pocítil, jak ta hromada plechu skřípe, trochu dozadu, trochu dopředu, zase dozadu a zase dopředu, a vystrašený tím, že zastavují, probudil strýčka. Byli na místě.

— Pila byla v porovnání s okolním širokým lesem maličká. Sotva dorazil, ani se ho o to nikdo neprosil a sám od sebe, místo aby seděl a čekal jako mnozí další, posbíral hobliny a kusy kůry roztroušené po prostranství před dílnou, potom na kraji srovnal pár sudů, a zatímco pracoval, takhle se mi líbíš, hochu, my si budeme rozumět. Moc nerozuměl, ale z tónu hlasu a úsměvu poznal, že je vítán. Získal pánovu důvěru a ten ho za měsíc nechal přivézt tři krajany. Za rok už byl nadřizený těm, kdo mluvili jeho řečí.

Mark Ther: 80's ?, 2007

Mistr ho zavedl do banky a co nejlépe mu vysvětlil, že tady mu platí za to, že mají jeho peníze, on to pochopil a před nedůvěřivými zraky vedoucího si roztrhl opasek napěchovaný čtyřmi roky práce, pěkná sumička, hochu. Jako příjemce platby bylo uvedeno jméno jeho matky, žijící ve vápenité, kamenkové, poklidné vesnici daleko za velkou řekou, v záhybu útrpné prosluněné pouště, kde se mluví jeho řečí a kde na něj ona čeká.

Strávil tam další tři podzimy a jeho bankovní účet zatím rostl. Jednoho slunečného odpoledne si bílí muži stěžovali na vedro, světlovlasý majitel pily pojídal vyloupaný kukuřičný klas, bramborovou kaši a smažené maso; pane, pane, ve skladu se skutálely klády. Rozruch a křik a kovový zvuk gongu. Nemohli už nic dělat. Předák zpoza velké řeky, který byl ztělesněním práce, důvěry a vlídnosti, proléval svou krev rozdrčený mezi kládami čišícími laskavostí a mocí.

Částku uloženou v bance mrtvým chlapcem zvýšil mistr na dvanáctinásobek. Jména chlapce a jeho matky byla připsána na spoustu seznamů, které visely na jihu v pohraničních kancelářích. Vydržela tam hodně let. Ve skutečnosti ty pruhy jmen stejně nikdo nečetl.

V polovině století se banka u pily stala součástí mocného bankovního řetězce. Příchozí auditoři našli dvacet let starý vklad, nyní ztrojnásobený. Uvedený příjemce se ničeho nedožadoval, k úrokům z původní částky se přidávaly další. A tak to šlo rok za rokem. Jestliže částka byla na počátku úctyhodná, teď už představovala značné jmění. Obrátili se na starého obchodníka s dřevem, ten jim pověděl o vyšetřováních provedených během prvních let, všechna bez výsledku, a dal svolení k tomu, aby se z nahromaděných úroků zaplatilo solidní pátrání po majitelce jmění. Bankovní řetězec si najal vyšetřovací agenturu specializovanou na hledání zboží a osob. Vyšetřovatel, který přijel na pilu, našel velice málo údajů, v podstatě jen řádky darovací smlouvy sepsané před čtyřadvaceti lety. Paní ta a ta z vápencové vesnice za velkou řekou. Nebyla jiná možnost než se držet dotyčné pouště a odtamtud pátrání nějak blížeji nasměrovat.

Najali si ho z ciziny, aby prošel vesnice v poušti, je jedno, jak dlouho to bude trvat, a aby našel ženu, která už ani možná nežije. Jestli je naživu nebo ne, to je pro mě to

nejmenší, já potřebuju důkaz, zaplatí mi stejně, hrozně rád bych ji našel, jsem vyschlý na prach i zevnitř, ještě aby tak ze mě začaly vycházet chuchvalce pění a hadi.

— Deset let zůstaly díry ve žluté zemi nepoužité, otevřené horku. Potom šla jedna smrt za druhou a v jednom roce pohřbili tři. Od té doby smutné oči zapadlé v chatrčích vesnice nepohnutě vyhlížely pochmurnou návštěvu, očekávanou již léta. Jenom ona se vzepřela úmyslu a osudu zřetelnému na tvářích a pohybech svých sousedů. Hrob si vykopala, protože to udělali všichni, ale jak vytahovala balvany, přísahala sama na sebe a na svá léta samoty, že ho nikdy nepoužije. Protože bude silná a počká na syna, i kdyby měla vyvádět hlouposti, bylo jí to jedno, jen aby se ho dočkala. Když byla malá, řekli jí, že indiáni si prodlužují život tím, že pojdají ještě teplé břicho oplodněné samice nějakého zvířete, tak udělám třeba i to, až vytuším, že zubatá jde kolem, sním břicha svých králičích samic, ať třeba cítím, jak mě uvnitř párou, ať cítím jejich mladé, jak se mi hýbou v puse, a přitom v nitru nařikám, musím žít a vidět ho přicházet, směrem od vlaku, přijde spolu s dětmi a mě vezme s sebou, protože nechci umřít sama...

Životní síla se v ní držela ještě hodně dlouho, až zbyli jenom dva a ten druhý ji tajně pozoroval, aby viděl, který z nich už nevstane. Utvrzená v přesvědčení a čekání si byla jistá, že jednou bude muset svého celoživotního souseda dotáhnout až na kopec. A bylo tomu tak. Jednou pozdě odpoledne postrádala rozechvělé světýlko prozrazující přítomnost toho druhého, pak si uvědomila, že celé odpoledne bylo slyšet povyk hladových slepic, najednou nemohla popadnout dech, ucítila slabé řinčení studené smrti a nohy měla jako přikované vprostřed svého trápení. Našla ho ztuhlého, pramínek zkažené krve mu vytékal z pusy a ještěrka mu vysrkávala oči.

Vyrobila hadrové lehátko a ráno jej odvedla až na kopec zapomnění. Vrátila se celá od kamení, s pískem mezi zuby a iluzemi téměř spálenými na popel.

Byla posedlá tokem času, odměřovala ho podle pelichání slepic a rozkvétání opuncí. Každou noc sedávala na dvorku s náručí nacpanou různými hadříky, silně je k sobě tiskla a nahlas promlouvala. Spánek ji svou návštěvou uctíval čím dál méně, přestože hodně pracovala, po nocích tedy pozorovala hvězdy nebo si představovala synovy děti.

Zahlédla ho už z dálky, téměř nezatelný bod v jednotvárné poušti. Právě vytahovala vodu, dlouhé stíny začínaly olizovat zemi a vzduch rozpálené trouby zahajoval své každodenní toulky. Hrudí jí projelo vzrušení a bušení srdce jí tříštilo žlábek mezi řadry. Rozechvělá dojetím mu běžela vstříc bez pokrývky hlavy, ohluchlá rozrušením se ztřeštěně smála. Cestou brečela, oči jí hořely, šlapala mezi balvany a množství drásavých trnů ani necítila. Jde můj chlapeček, jde můj chlapeček, její vlasy a kůže, nesnesitelné houští v hrdle, noha zanechávající ve křoví mezeru a boky, které odíraly dlouhé blyštivé hroty agáve, vše měla jako vyplašené mraveniště.

Oči zvyklé dívat se do dálky ho zaměřily, ještě než návštěvník zmožený sluncem mohl vůbec vidět něco určitého na obzoru s plouživými stíny, připomněla si ho ve vzpomínkách a křeč s příchutí železa ji vznešeně vymrštila proti kobaltové dálavě, kde začíná

noc. Vrátila se stejnou cestou zpátky, pomalu, velmi pomalu, vynesla z domu uhlíky a u dvorku rozdělala hranici z roští voskového keře, aby se pocestný měl čeho zachytit a konečně si ulevil od koloběhu žízně.

Tak se nejmenuju, ani ji neznám. Tady nikdo není, už dlouhá léta žiju sama s králíky a slepicemi, kdyby tu někdo byl, vyřídila bych mu to, ale tady nikdo nežije... Ve tváři pocestného se zračil údiv a mrzutost. Přišel s úpalem, koutky úst měl úplně bílé, čelo rudé a ruce rozpraskané jako zem v období sucha. Znalá útrap žízně a strastí všech, kdo se pochodem v takovém žáru zalkli sluncem, mu co chvíli podávala džbánky se slanou vodou, aby mu pozvolna uhasila oheň v útrokách. Namočila staré čisté hadříky a položila mu je na předloktí, čelo a chodidla. Nenechala ho promluvit ani pohnout. Podávala mu vodu tak dlouho, dokud jí muž neřekl, že už nemůže, jestli se nejdřív nezbaví vody v těle, nechala ho, aby jí pak pověděl, že se už může hýbat a mluvit, protože z počáteční hranice zbyl jen popel.

Poprvé za spoustu let uvařila teplou večeři, když byla sama, jídlo v kastrolu by ji otráвило, jak v tom zničujícím vedru kvasilo. Muž jí pověděl o zaměstnanci, který zemřel ve čtyřadvaceti letech, o jmění, které asi před dvaceti lety zanechal matce, proto ji musí najít. Jestli kdy žila, už bude po ní, musí být mrtvá a vyschlá, s kostmi jako z ledku. Tady nikdo není, všichni zemřeli už dávno, nikdo tady nezůstal...

Po večeři muž usnul, ona ho pozorovala a její nitro zelo prázdnotou. Pustila králíky, slepice roznesla po popelavých pobořených obrysech opuštěné vápencové vesnice. Připravila sáček s rozemletou vařenou kukuřicí, medovými sušenkami z fazolové mouky, dřevěný soudek s vodou a hrst kamenné soli. Když ranní slunce poklidně svítilo, muž odešel, ona mu dala ranec s jídlem, prastaré brýle s tmavými skly a starou zelenou láhev, pečlivě zabalenou do čistého hadříku.

S bolestí prožitých let, svazujících každický kloub, se pozvolna svezla k zemi, až zůstala sedět. Takových let tam prožila, dýchala oheň, přitisknutá k zemi sála vodu, pečovala o svou neúrodnou půdu...

U kolejí se smaragdově zelená láhev rozbila na tisíce kousků a v nicotném jádérku běloby a vápence, schovaném v pouštním záhybu, se čelem k oslnivému zrcadlu slunečných píscin, čelem k vedru, jež jí zkrabatělo kůži a zeskleňovalo oči, jedna žena odevzdala smrti, vyschlá zevnitř i zvenku.

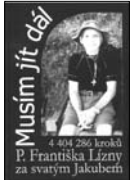
Přeložila Denisa Kantnerová. Redakčně kráceno.

Z antologie mexické prózy 20. století **Paisajes de limbo**, Tusquets Editores, México 2001.

galerie

Mark Ther

Nebojácné zkoumání lidské sexuality, přesahy do transgenderismu, explicitní pojetí Queer Theory. Sofistikované experimenty s narativitou. Fascinující dlouhé záběry, významové repetice, tenze mezi přirozeností záměru a umělostí stylu. Fascinace osmdesátkami, metamorfózy v Madonnu i Marii Callasovou. Symbióza hudby a tance. Absurdita přenesená do digitální éry. EGO ART. Jestliže v dobré básni se prý nikdy nic nestane, lze říci, že krátká a svůdně matoucí videa absolventa AVU Marka Thera (1979) jsou důkladným druhem poezie: „nic“ se v nich děje tím nejneobyčejnějším způsobem. Aleš Stuchlý

František Lízna
Musím jít dál – 4 404 286 kroků P. Františka Lízny za Svatým Jakubem
Cesta 2006, 207 s.

Kdybych vyplňoval dotazník Marcela Prousta, jmenoval bych pátera Líznu jako svého hrdinu v současnosti. Po celý život se nebál vzdorovat světské ani církevní moci a v 63 letech věku se vydal pěšky ze Svaté Hory do Compostely. Na cestě si vedl deník, který nyní předkládá čtenářům. Poznáváme z něho zvláštní rozpětí autorovy osobnosti – až obsedantně sečítá ušlé kilometry a cestovní výdaje, zaznamenává kohoutí zakokrhání, každý večer losuje z rozsáhlého seznamu duchovně spřízněnou osobu a posílá jí pozdrav (je to pestrá galerie od Václava Havla až po odsouzené na doživotí), přitom ale každou chvíli zabloudí, něco zapomene či ztratí. Jeho málomluvné, nehledané zápisy vystihují proměnlivé krajiny, jimiž prochází, i proměny v duši poutníka bojujícího s únavou a posilovaného modlitbou. Hlavně si však všímá lidí, kteří mu přijdou do cesty nebo ji s ním mají na chvíli společnou. Dramatický náboj vnáší do Líznova putování každovečerní starost o nocleh: kdo se poutníka bratrsky ujme a kdo ho od svého prahu odežene? Ani „mezi svými“, na farách a v klášteřích, nebývá vždy vlídně přijat a musí občas vzít zavděk kůlnou či lesním zátiším. Kniha až nebezpečně svádí k cestě – třeba ne nutně do Compostely.

Jan Novotný

Báseň mého srdce
Host 2005, 236 s.

Projekt s názvem Báseň mého srdce si kladl za cíl netradičně prezentovat současnou domácí básnickou scénu. Stálo za ním občanské sdružení Litterula, fungující v Praze od roku 2000. Dvě stě oslovených básníků, sto zaslaných básní, výstava rukopisů, série autorských čtení – završením je pak reprezentativní kniha Báseň mého srdce. V ní se objevuje pestrá společnost devadesáti osmi básníků – zavedené básnické firmy (Šiktanc, Kuběna, Bondy) střídají autoři vstupující do povědomí až po roce 1989 (Slíva, Palla, Hruška), často se pak doslova zjevují málo známá, nefrekventovaná jména (Lebl, Štuka). Každý medailon je vybaven fotografií, slovníkovým údajem o životě a tvorbě básníka, autorskou glosou a především faksimilovaným rukopisným textem básně. Tyto rukopisy jsou jádrem celého projektu a kromě nesporné výtvarné hodnoty otvírají často nové interpretační pole pro vnímání textu. Jiří Kolář zaslal rok před smrtí kratičkou báseň napsanou roztřeseným dětským (stařeckým) rukopisem – čtení originálu obohacuje bilancující téma textu o novou rovinu melancholie. Netradiční zážitek přináší i příspěvky Ivana Slavíka, Ivana Wernische a řady dalších. Kondenzovanou studií Vladimíra Křivánka se pak uzavírá nejen působivá kniha, ale i celý projekt, jehož hlavním přínosem bylo poodkrytí intimní sféry mnoha našich básníků.

Jan Jílek

Imre Kertész, Péter Esterházy
Příběh
Přeložila Dana Gálová
Academia 2006, 64 s.

Povídky předních současných spisovatelů z Maďarska, zastupujících dvě generace. Nositel Nobelovy ceny za literaturu Imre Kertész napsal v roce 1991 autobiografickou povídku Protokol. Zobrazuje v ní svou cestu vlakem do Vídně dva roky po pádu komunistické totality, kdy se domnívá, že jede navštívit svobodnou zemi z již stejně svobodného Maďarska. Leč ve vlaku se setká s celní kontrolou, která odhalí, že vyvází víc cizí měny, než může, musí vystoupit na hranicích a vrátit se zpět do Budapešti. Nic se nezměnilo, připadá si bezmocný, ztracený, ponížený a slabý jako kdysi. O dva roky později napsal Péter Esterházy povídku Život a literatura, která je jakousi variací na Kertészovu povídku v duchu jedné věty z Protokolu: „Hle, život napodobuje umění, ovšem výhradně jen takové umění, jež napodobuje život neboli zákon.“ Také Esterházy jede vlakem, také on uvažuje o cestování, o životě a o umění, také on narazí na celní kontrolu, která mu není příjemná. Ale jeho příběh končí jinak, zdá se, že se doba přece jen změnila. Nebo měl jenom štěstí na celníka? Obě povídky kladou mnoho otázek. Je to chytrá postmoderní intertextuální hra na život a na literaturu (Esterházy přebírá z Kertésze věty i obrazy), na prolínání skutečnosti a umění, zamyšlení se nad tím, jak se mnohé v životě i v literatuře opakuje, jak jedno napodobuje druhé, jedno čerpá z druhého, jedno se z druhého může – ale nemusí – poučit.

Milan Valden

Vratislav Křivák
Andělských šípů terčem jsme, má lásko
Pavel Mervart 2006, 79 s.

Kojetínské něhy Vratislava Křiváka neznají mezi – anebo znají, kdo ví? Rýmované stloukání rakví Poezii v rozběsněném Erótu, řekl by hnidopich. Je to však jinak: Křivákova sbírka je přelomová – básně propracované do mistrovského kusu, tématem je láska erotická a smrt v lyrice i tragice. Vratislav Křivák navazuje na poezii barokní v její košatosti básnických forem a bezohlednosti vyjádření, seznání lidské existence ve dvojakosti časné přítomnosti a směřování k zániku v budoucím čase. Jeho Poezie je strašná – půvab se mění v škleb a grimasa v krásu, vážnost kráčí po hraně ironie mezi prostotou a rafinovaností – ne, ironické se Křivákovy verše zdají pouze při letmém pohledu, vážnost lásky z nich číší a zní opravdu ryzím tónem. Přimísena je notná dávka drastické exprese – ale když člověk umění poezie dává srdce i skladatelský um, žasne z mohutného dílu konejšivé poetické upřímnosti básníkůvy. Čtenáři však náhle zmizí lehký úsměv z lící, když nalistuje Křivákovy básně hřbitovní – v nich vystavěl prostými slovy pomníčky svým blízkým, mamince, tatínkovi a prarodičům; znějí tragikou, žalem smrti v lidském údělu naplno ve verších písňových i klasicky madrigalových, v poetice současné hovorové řeči a v ozvucích moravské baladické lidové písně. Tragické básně Vratislava Křiváka se vrývají do srdce.

Vít Kremlíčka

Jana Štroblová
Bylo nebylo-j jsme nejsme – výběr z díla
BB art 2006, 171 s.

K sedmdesátinám básnířky a překladatelky, jejíž debut Protěž (1958) předznamenal nástup mladé poezie v šedesátých letech, vychází výběr z autorčiných dosavadních dvanácti sbírek. I když byla tvorba Štroblové zařazována k poezii „všedního dne“, působí její dosavadní básnický vývoj soliterně. Máme před sebou kontinuální, téměř půlstoletou básnickou tvorbu, při jejíž četbě zaujme myšlenková jednodlost básnického sdělení. Od počátku se Jana Štroblová projevuje jako přírodní lyrička, již není lhostejný osud Země a jejích obyvatel. Verše se proměňují s autorčíným postupujícím lidským zráním; od romantických milostných rozpolezení s dychtivým očekáváním budoucích životních rolí spějí k plnosti prožitku v metafyzickém smyslu. Častými motivy jsou krajina, les, řeka, kmen, listí, kůra, nejroztodivnější býlí, láska, vesmír... Pokud se obrací k Bohu, rozjímá o víře, zakotvené v křesťanském humanismu. Autorka osamostatňuje slova, vrací jim původní význam a vytváří zajímavé neologismy, které tak podtrhují apelativní charakter veršů. S její poezií vstupujeme do „ekologické“ hloubky, která je účastna na osudu všech tvorů na naší planetě („Není už Převozník. Nám jeden břeh zůstal jen. Na něm se tráví život i umírá.“). Není divu, že básnický hlas Jany Štroblové v posledních sbírkách nabývá na dramatictosti.

Jana Čeňková

David Štáhlavský
Německo mezi řády
Radioservis 2006, 152 s.

Po několikaletém působení v Německu napsal zpravodaj Českého rozhlasu David Štáhlavský cestopis. Jeho kniha představuje bývalou východní část dnešního Německa, tedy oblast, která prošla od sjednocení v roce 1990 velkou proměnou. K nejzajímavějším kapitolám patří asi ta o hlavním městě Berlíně. Jeho architektonické symboly, jako například Braniborská brána, náměstí Alexanderplatz, Říšský sněm či nové Hlavní nádraží, které po mnoha letech spojilo západní a východní železniční systém tratí, se v knize nepředstavují v podrobnostech, spíše v souvislostech. Nedozvíme se sice nic o architektu Normanu Fosterovi, podle jehož plánů se Říšský sněm v 90. letech rekonstruoval, zato však Štáhlavský potvrdí informaci, že fotografie ruského vojáka, vbodávajícího do trosek sněmu ruskou vlajku, byla pořízena jen pro účel dokumentace. Přiznal to sám voják: jeho spoluvojovník, který za tímto činem stál, byl totiž zastřelen. Kniha je naplněna mnoha postřehy a nezáleží na tom, zda její autor píše o tradičním německém pojidání chřestu, jíždě na kole, pštrosí farmě na největším německém ostrově Rujána, či o fotbalovém mistrovství světa. Čtenář se rozhodně nenudí. Až budete spolu s Davidem Štáhlavským cestovat po východě Německa, nezapomeňte si do kapsy zasunout nějakou mapu této země. Jistě se vám bude hodit při přemýšlení nad tím, kde přesně se nachází Erfurt, Halle nebo Warnemünde.

Radka Bzonková

Richard K. Morgan
Zlomení andělé
Přeložila Eva Brožová
Triton 2006, 576 s.

Poté, co byla autorova prvotina Půjčovna masa z roku 2002 (u nás 2005) přes mnohé výtky přijata poměrně kladně, čekalo se, zda Morgan svým dalším dílem potvrdí pověst nadějného autora, nebo zmizí v suterénu literární nádeničiny. Ve Zlomených andělech se Morgan vrací k (anti)hrdinovi Půjčovny masa Takeshi Kovacsovi. Z deštivé a nepřívětivé Země přesouvá své hrdiny na planetu Sanction IV a do kosmu. Ke kyberpunku, akční sci-fi a noirové detektivce tak přimíchal space operu, aby se ve výsledku dokázal odpoutat od škatulek a klíše těchto žánrů a postavit na vlastní literární nohy. Přesto jeho druhý román občas postrádá spád debutu. Takeshi Kovacs je opět nemilosrdný, tvrdý a téměř výhradně egoistický. Děj je akční, s nejednou detektivní záhadou, a stejně jako dříve odhaluje mnohé autorovy názory na dnešní společnost. Jsou tu bohaté korporace, zbyrokratizované vlády, ideologický fanatismus, zbytečné války a úmrtí. Přitom ale jako by Morgan dával příliš ostentativně najevo, že jeho kniha má i hlubší rovinu, již si musí čtenář všimnout, a mnohokrát na to upozorňuje. Lehkost rozjímání nad důsledky nesmrtnosti, klíč k úspěchu jeho prvotiny, zde chybí. Paradoxně se sice z Morgana stal vyzrálejší spisovatel, potřebuje však také vyzrálejšího čtenáře, který by tento posun ocenil. A protože si není vždy jistý buď čtenářem nebo sám sebou, některé pasáže jeho románu zůstaly na půli cesty.

Vladimír P. Polách

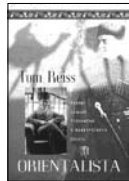

Jana Paulová
Jak běžet do kopce
Carpe diem 2006, 152 s.

Autobiografické vyprávění herečky a zpěvačky o její „cestě za sebou“ (autorka se hledala nejprve v nepálské části Himálaje a poté dvakrát v Indii) je knihou nepochybně čtivou. K pozitivním atributům textu lze dále přičíst zejména poctivost a (snad) pravdivost celé výpovědi, její otevřenost, která však nepřechází – jak je v takových případech časté – do poloh senzačních. Ocenit je možné také fakt, že ačkoli knihu napsala herečka-komička, jen velice zřídka se v ní objevuje jednoduchý, povrchní (například situační) humor (tedy kromě úvodní kapitoly). Náročnějšího čtenáře však kniha těžko uspokojí: vyprávění je nejen příliš jednoduché – to by nemuselo být na závadu –, ale také zcela explicitní, což oslabuje přesvědčivost popisovaných prožitků, především těch niterných. Pečlivější jazyková redakce by byla na místě – nesprávné tvary zájmena já, přechodníků, chybné, patrně nikoli z uměleckého záměru plynoucí užívání čarek působí rušivě.

Blanka Kostřicová

Tom Reiss
Orientalista – řešení záhady podivného
a nebezpečného života
 Přeložil Milan Dvořák
 BB art 2006, 422 s.

Americký bestseller z roku 2005, který má dokonce svou vlastní internetovou stránku www.theorientalist.info, se koncem loňského roku dostal také k českým čtenářům. Je to kniha multizánrová, v níž najdeme prvky reportáže nebo dobrodružného i milostného románu. Namísto odhalování spiknutí či tajných šifer v ní autor pátrá po identitě Lva Nussimbaum (1905–1942), Žida konvertujícího k islamu, který svou druhou identitu vytvářel z velké části i prostřednictvím svých knih a jehož životní příběh je opravdu neuvěřitelný. Autor knihy nás provází nejrůznějšími prostředími, s nimiž byl život jeho hrdiny spojený (předválečným Baku nebo Istanbulem a Berlínem po první světové válce), jeho schopnost krátce vystihnout danou dobu a prostředí (a s ním spojenou mentalitu) je přitom obdivuhodná. Zvláště pak kapitola o židovském orientalismu byla pro mne překvapivá a strhující: Nussimbaumův osud je lépe pochopitelný na pozadí myšlenkového směru, jehož průkopníky byli Disraeli a později Buber a J. Wassermann. Ti hledali v muslimském Orientu únik před „dotírajícími hrozbami brutální modernity“, Arabové chtěli vnímat jako „Židy na koních“ a Orient jako místo zbavené národnostních a sektářských hranic (a především antisemitismu); zdůrazňovali, že „uvnitř Židů žije celá síla asijského génia sjednocení duše“. Při vši čtivosti je tak Reissova kniha také v nejlepším slova smyslu populárně-naučná.

Jan Lukavec

Pavel Helan
Duce a kacír – literární mládí
Benita Mussoliniho a jeho kniha Jan Hus,
muž pravdy
 L. Marek 2006, 399 s.

V přemluvě k této knize píše Jiří Kejř, že Mussoliniho spis je „spíše kuriozita než vážná vědecká práce“. Přesto právě Helanem zvolená metoda činí z tohoto zdánlivě zanedbatelného tématu zajímavou knihu. Biografie z mládí Benita Mussoliniho by byla nezajímavá, pokud by byla v češtině dostupná diktátorova monografie, pro další výklad je však nutná proto, že ukazuje kořeny silně proticírkevního smýšlení ducho. Bohužel Helan nechal nevyužitou možnost více se věnovat vlivům, jimž byl Mussolini vystaven. Pro téma česko-italských vztahů tohoto období je jistě přínosná recepce českých dějin u Mussoliniho. Zejména v období první světové války, kdy ještě o vyčlenění či setrvání českých zemí v rámci habsburské monarchie nebylo rozhodnuto. V tomto smyslu stojí za zmínku ducho návrhy na federativní útvar sestávající z Rakouska, Čech a Uherska. Pavel Helan sestavuje k Mussoliniho publicistickému spisku nevalné hodnoty podrobný rodokmen. Recepce husitství v italském prostředí patří k nejcnějším pasážím Helanova díla. Podrobným rozbořem nás autor knihy dovádí až pramenům a ukazuje diletantství italského diktátora. Uvádění historických souvislostí Husova osudu tu neslouží faktografické korektnosti jako spíše demaskování Mussoliniho laxního nakládání se zdroji. Samotný Mussoliniho spisek včetně Husových listů v překlada Bohumila Ryby uzavírá téma „ducho a kacíř“.

Michal Janata

odjinud

Hermetické prvky v pohádkách **Karla Jaromíra Erbena** jsou tématem studie Milana Šedivého v Plži č. 1/2007.

Článek z pozůstalosti Josefa Poláka o posledních letech **Jana Nerudy**, jeho fyzickém strádání a hospodyně Anně Haralíkové otiskl v čísle 50/2006 Obrys-Kmen.

Předmluvu k 2. vydání *Vzpomínek na Šumavu Karla Klostermanna* (Strakonice, Hrad Strakonice 2006) napsal Ondřej Fibich. (Poprvé vyšly Klostermannovy vzpomínky v roce 1926 u J. R. Vilímka pod názvem *Červánky mého mládí*.)

Českého vydání *Dějiny německé literatury v Čechách 1900–1939* od Josefa Mühlberga (Ústí nad Labem, Albis International 2006) si povšimli kromě Víta Kremeníčky (viz A2 č. 4/2006) už jen Pavel Kosatík (ve vánoční anketě Lidových novin 28. 12. 2006) a v Baby-lonu č. 4/2006 recenzent Lukáš Lexa.

Medailon česko-amerického historika **Tomáše Čapka** (6. 12. 1861, Chrášťovice u Strakonice – 28. 3. 1950 New York), autora knih *Padesát let českého knihtisku v Americe* (1911) a *Naše Amerika* (1926), knihy vysoce ceněné Karlem Čapkem, napsal do Českých listů č. 12/2006 Josef Kolínský.

Sté výročí narození olomouckého češtináře a autora mnoha muzeologických a vlastivědných pojednání i beletristických knih **Jaroslava Kanyzy** (1906–1982), otce známého herce, připomněl medailon v 23. svazku vlastivědné revue Střední Morava (2006).

Rozhovor s nakladatelskou redaktorkou a překladatelkou Hanou Pražákovou, dcerou prozaika Františka Křeliny, připravil do Proglasu č. 6/2006 Josef Mlejnek.

Na webovou stránku *jankamenik.wz.cz* patřící **Janu Kameníkovi**, tedy básnířce Ludmle Maceškové (1898–1974), upozornil Jakub Šofar v Salonu č. 501 z 11. 1. 2007. – Nad periodicitou a kvalitou hesel „populárního lexikografického seriálu“ Salonu Les se v Tvaru č. 1/2007 zamýšlel Vladimír Novotný.

Výbor z básní **Josefa Javory** (1934–2002) *Výběr z hroznů* (Olomouc, Maticе cyrilometodějská 2006) recenzoval v 1. letošním čísle Katolického týdeníku Mojmir Trávníček.

Do rozměrné obrazové publikace *Koudelka* (Torst 2006) přispěli postřehy o díle fotografa Josefa Koudelky z českých autorů **Anna Fárová, Otomar Krejča a Petr Král.**

V Týdeníku Rozhlas č. 4/2006 se rozhovorem s Radimem Kopáčem představil v Paříži žijící **Prokop Voskovec**, který v minulých dnech navštívil Prahu, vydal básnickou prvotinu *Hřbet knihy* (doslov Stanislav Dvorský, Červený Kostelec 2006) a 21. 1. t. r. oslavil 65. narozeniny.

Naší rodině poskytl rozhovor do čísla 1/2007
Svatopluk Karásek.

František Knopp

Polsko

Midraš označuje „rabínské studium, především studium Bible“, ale také „biblický komentář, který text aktualizuje, vykládá pro přítomnost“ (Tomáš Pěkný). Varšavský měsíčník **Midrasz** sám sebe charakterizuje jako „Pismo żydowskie“. Jinak to ani nejde: v zemi, kde před válkou žily víc než tři miliony Židů, nemůže dnes žádný z nepočetných titulů židovského tisku být určen pro jednu skupinku podle orientace náboženské, politické, nebo dokonce třeba umělecké. Jen čtrnáctideník *Słowo Żydowskie* (náklad 1500 výtisků) vychází napůl polsky a napůl v jidiš, převládajícím jazyku předválečného polského Židovstva; jistě je to důležité pro hrstečku těch, pro které to je jazyk mateřský, a pak pro ty, kteří dnes žijí po světě, ale cítí se s Polskem spjati; a ještě jako gesto vzdoru proti hrůzným dějinám. Časopis *Midrasz* v dubnu oslaví desetiletí existence. Každé číslo je zajímavé, třebaže list není členěn na mnoho klasických rubrik; jistě je to dáno také omezeným počtem autorů či omezeným rozpočtem na

redakční práci. Snad i proto bývají čísla věnována převážně jednomu tématu. Například loňského září to byly Sartrový Úvahy o židovské otázce u příležitosti šedesáti let od prvního vydání. Letošní lednové číslo se vrací k okruhu otázek souvisejících se „spravedlivými mezi národy“ – nositeli vyznamenání za zachraňování Židů před vyhlazovací masinérií, udelovaného ústavem Jad Vašem, ale také s těmi, kteří vyznamenání nedostali, ač by si je zasloužili. Komplex otázek, které se kladou, je nesmírný. Jak bylo před nacistickou okupací? Jaká byla úloha katolických publikací? Vlastně všechna konfesní periodika, pokud se ujímala slova v 'židovské otázce' (a činila to většina z nich a dosti často), používala antisemitských a rasistických schémat, přestože je Vatikán odsuzoval," tvrdí Alina Čała a pokračuje: „Právě ona bezpochyby formovala veřejné mínění chudších vrstev stejně jako inteligence, a nikoliv časopisy národovědecké, jejichž celkový náklad ve třicátých letech nepřesahoval 100 tisíc výtisků.“ Odolnější vůči antisemitismu byla velkoměstská inteligence a také levice včetně komunistů. Autorka i další, kdo přispěli do tohoto čísla, píší o paradoxu, patrně jen zdánlivém: ti, kteří za německé okupace pomáhali Židům, nebyli po válce většinou oceněni. „Ti, kteří Židům pomáhali, začali být podezřelí. Lidová kultura k nim měla ambivalentní vztah, ostatně stejně jako k donašečům. Svědčí o tom legendy, které se začaly rodit: o nadpřirozené záři nad masovými hroby, o neštěstích, jaká postihla donašeče, o tom, že se dobře nevede těm, kteří zabrali židovské domy nebo majetky. Na druhé straně si lidé vyprávěli o pokladech, jaké Židé ukryli, a jakási psychóza „zlata po Židech“ některé nutila, aby překopávali místa vyražďování a území vyhlazovacích táborů. O těch, kteří Židům za války pomáhali, se říkalo, že se jim zachránění později hojně odvděčili," píše Čała. Mnozí tedy nechtěli, aby byla jejich zásluha připomínána – nejen antisemitům mohli vadit. Vadit mohla i nepřijemná vzpomínka na něčí statečnost a vlastní nestatečnost. V komunistickém Polsku sice vypukl „boj proti sionismu“ později než v ČSSR, ale vypukl také; platit za přítele Židů nebylo příjemné tím spíš, že stateční zachránci už byli mnohdy staří. Midrasz jednoznačný závěr nenabízí. Je pravda, že předválečný polský katolicismus byl převážně antisemitský, ale je také pravda, že několik tisíc Židů, zejména dětí, se zachránilo díky církevním institucím, zřejmě především v ženských klášterech. Za pomoc Židům hrozila smrt a existovalo zločinecké podzemí, které Poláky ukrývající Židy vydíralo, a když nemohli či nechtěli platit, udávalo. „Arijské papíry“, falešné dokumenty, mohly pomoci Židům asimilovaným, mluvícím polsky a orientujícím se v polském prostředí a kultuře; užitečný byl taky „dobrý vzhled“ (rozumí se „nežidovský“). Daleko menší šanci měli Židé ortodoxní, mluvící jidiš, a pokud polsky, pak s výrazným akcentem, tedy velmi nápadní. Výborné číslo, hrozná četba.

Václav Burian

soutěž

Tajemství hedvábného vějíře

Napište nám, k jaké opěře napsala
Lisa See libreto. Jeden ze soutěžících,
kteří správně odpovědí, získá její
román. Uzávěrka soutěže je 7. 2.
Pište na adresu redakce, nebo
na e-mail soutez@tydenikA2.cz.

knihy v redakci

Boris Dočekal: Jindřichův Hradec na starých pohlednicích / Listen 2006, 119 s. **Vlasta Libotovská, Barbora Literová: Krása podle Vlasty Libotovské – šťastná ve své kůži /** Smart Press 2006, 148 s. **Vladimír Kubíček: Penis – rádcе nejen pro muže /** Smart Press 2006, 152 s. **Pavel Zatloukal: Brněnská architektura 1815–1915 – průvodce /** Obecní úřad Brno 2006, 248 s. **Charles A. Coulombe: Rum /** BB art 2006, 288 s. **Linda Francis Lee: Prostě sexy /** BB art 2006, 270 s. **Claire Cromptonová: Bible pletení /** BB art 2006, 160 s. **Josef Formánek: Prsatý muž a zloděj příběhů /** Smart Press 2006, 380 s. **Oliver Meckes, Nicole Ottawa: Fantastický neviditelný svět – objevy v mikrokosmu /** Knížní klub, Universum 2006, 208 s.

únor 2007 ...prodává knihu včas smyslně

LISOVÁNÍ.cz
klub milovníků knih

Michal Hvorecký: Plyš
román o měkkých věcech v tvrdém světě

5. 2.	Brno, Skleněná louka, Kounicova 23 za účasti M. Hvoreckého	20:00
6. 2.	Bratislava, Štúdio12, Jakubovo námestie 12 vstup volný	20:00
7. 2.	České Budějovice, divadlo SUD, Hroznová 8	19:00
8. 2.	Praha, Obrátník, Jindřicha Plachty 28	19:00

www.lisovani.cz

Podnikněte s námi VÝLETY MEZI STRÁNKY!

Časopis přináší články o lidských právech a problémech uprchlíků v ČR i ve světě, informuje o aktivitách na pomoc uprchlíkům i o situaci v jednotlivých zemích, odkud k nám přicházejí. Obsahuje také rozhovory se zajímavými lidmi, statistiky a informace o aktivitách na pomoc běžencům, do kterých je možné se zapojit.

Časopis si můžete objednat:

- 1) v tištěné podobě (cena pro předplatitele 10 Kč + 15 Kč poštovné za číslo) – 100 Kč/rok;
- 2) v elektronické podobě (formát PDF) e-mailem zdarma na adrese:

NESEHNUTÍ, s.r.o. Kpt. Jaroše 31, Brno 602 00,
tel./fax: +420 – 543 345 342,
e-mail: pres@nesehnuti.cz
či prostřednictvím webové stránky
<http://uprchlik.ecn.cz/cz/navratka.html>

Prodejní cena: 15 Kč

Temný obraz
A Scanner Darkly
Režie Richard Linklater, 2006, 96 min.

Filmový svět se pomalu, ale jistě začíná probírat literárními díly klasika sci-fi literatury Philipa K. Dicka, která se svou mnohohrstevnatostí a vysokou mírou introspektivní psychologizace dlouhou dobu bránila adaptaci. Richard Linklater při zpracování románu Temný obraz zvolil techniku, jež sehrála jistou roli ve filmových dějinách a vychází vstříc těkavé a nestabilní esenci literární předlohy. Původně kamerou nasnímaný filmový materiál s poměrně nadstandardním hereckým obsazením (Keanu Reeves, Woody Harrelson, Winona Ryder) je totiž postprodukčně vykreslován do podoby komiksové stylizace. Dochází k mírnému zjednodušení obrysu, jednotlivé čáry se rozechvívají, barvy odhalují pestrost odstínů. To vše v odpovídající míře koresponduje s předváděným dějem, který na pozadí drogového ovlivnění psychiky ukazuje postupný rozklad lidské osobnosti v područí inertních společenských mechanismů. Pokud sledujete obraz sebe sama, jedná se ještě o paranoiu? Anebo zacyklenost sebezpozorujícího pohledu v symbolické zkratce vyjevuje bolestné odosobňování lidského života, k němuž postupně dochází? DVD Temný obraz obsahuje kromě filmu rozhovor s Richardem Linklaterem či Isou Dick Hackettovou, dcerou zesnulého autora filmového námětu.

Petr Pláteník

Řím – 1. série
Rome – 1. season
Režie Michael Apted a další, 2005, 572 min.

Televizní společnost HBO je známá produkcí kvalitních seriálů a ani Řím není výjimkou, třebaže divákovi může občas připadat, že nesleduje seriál o starověku, ale ze současnosti. Bohatí římsští občané tu například pořádají večírky, na nichž si jejich ženy vzájemně pomlouvají své šaty, a není tu nouze ani o poněkud nevybíravější mluvu, než na jakou jsme zvyklí z učebnic historie. První ze dvou ohlášených sérií (ta druhá právě v USA začíná) pojednává o Juliu Caesarovi, který po vítězném návratu z Galie zaútočí na Řím a původní republiku promění v totalitní systém. Na konci série pak Caesar umírá poté, co je napaden v senátu. Tyto historické události jsou však spíše kulisami k fabulaci autorů seriálu – ti si za hlavní hrdiny vybrali prefekta jedné z Caesarových legií, Lucia Vorena, a jeho věrného přítele, vojáka Tituse Pullu. Zatímco poctivý Vorens se postupně stává Caesarovou politickou figurkou, Pulla zůstává trochu nevypočitatelným, brutálním, ale přece jen „dobrosrdečným“ mužem. Kulturní vyspělost starověkého Říma se tu mísí s podlým chováním některých jeho občanů – především vysoce postavených žen – nebo jejich vztahem k otrokům. Šestidisková edice nabízí navíc možnost sledovat seriál s informacemi, historicky upřesňujícími jednotlivé události ve filmu, bohužel však jen v anglickém jazyce. O to více překvapí kvalitní český dabing. Na šestém disku se pak nacházejí dva filmy o filmu.

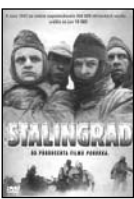
Jiří G. Růžička

Žiji ve strachu
Ikimono no kiroku
Režie Akira Kurosawa, 1955, 153 min.

V období studené války se řada tvůrců k obavám o osud světa vyjádřila významným uměleckým dílem. Hodně z nich ale časem zestárlo v okamžiku, kdy zmizela studená válka a byla nahrazena jiným problémem. To však rozhodně neplatí o Kurosawově psychologickém dramatu Žiji ve strachu, které přináší příběh staršího zámožného muže, jenž se v posedlosti svou představou jaderné katastrofy hodlá s celou rodinou přestěhovat do Brazílie. Jeho rodina i nejbližší okolí to ale odmítnou, z velké části otce považují za blázna hodného psychiatrického vyšetření a dokonce ho nechají prohlásit za nesvéprávného. Právě v tomto bodě tkví tajemství trvajících přitažlivosti díla. Nejde totiž pouze o film vyjadřující obavy z celosvětové katastrofy, ale také o dílo, jež je průlomem do tradiční představy japonské rodiny, vyznačující se úctou k otcovské autoritě. Ta zde nejen mizí, ale je dokonce nahrazena touhou potomků po zachování osobního pohodlí a výhod plynoucích z otcova majetku. Silný účinek má film i díky herci Toširo Mifunemu, který, ač pětáctiletý, v něm odvedl výkon hodný starých mistrů.

Petr Gajdošík

Stalingrad
Stalingrad
Režie Joseph Vilsmaier, 1993, 142 min.

Film pojmenovaný po místě, v němž se odehrávala jedna z nejdelších bitev druhé světové války, nabízí pohled na prolitou krev z německé strany. Právě to je hlavním důvodem, proč stojí za to snímek vidět. Německý režisér Joseph Vilsmaier nás totiž zavede mezi ty, co jsou ve válečných snímcích ukazováni povětšinou jako křičící zlé figurky, ne jako obyčejní vojáci, bojující jen za jiný cíl. Vilsmaier se s historií vypořádává se ctí, neboť hrůzné činy svého národa nepochybnuje, ale na straně druhé se dívá na jednotlivé střípky – na ty, kteří ve Stalingradu bojovali (a zemřeli) – s lidským pochopením. Jeho film sice již mnohokrát navštívil českého diváka prostřednictvím televize, vydání na DVD si však rozhodně zasloužil již dříve – ne pro svůj bonusový materiál (trailer, záběry z natáčení, něco málo o režisérovi a dnešním Stalingradu), ale pro svoji výpovědní hodnotu a také kvalitu, které z něj vytvořily jedno z děl, jež se v žánru válečného filmu mohou pyšnit označením nadprůměrný. Civilní herecké výkony a práce kamery dokážou výtečně zprostředkovat mrazivé utrpení. Bez jakéhokoliv patosu, heroizace toho či onoho národa, bez historických pouček. Více než co jiného je Vilsmaierův film drásavý výkřik do nekonečné zasněžené pláně, je pokusem o záchranu (= vyrovnání se).

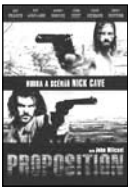
Lukáš Gregor

Kapitan Binarny
Twin Bottles 2006
PC

Kapitan Binarny je komiksová 2D střilečka od studentů moderního umění z Polska a nabízí naprosto unikátní adrenalinový zážitek, který tu alespoň pět let nebyl. Pamětníci mohou Binarneho pamatovat třeba ze starší hry Abuse. Se svým hrdinou pochodujete zleva doprava, sbíráte zbraně a střelíte – což je alfou a omegou akčních her. Sejmout vesmířany, když se rozhodnou kolonizovat naši planetu, je vlasteneckou povinností. Výborná komiksová grafika a skvělá hudba vás pohltní natolik, že budete hrát a hrát, dokud neuzavřete všechny tři úrovně. Každá úroveň se odehrává v jiném prostředí a je zatraceně náročná na postřeh. Hordy mimozemšťanů ve skafandrech se valí ze všech stran v až absurdním množství a po zastřelení s vykulenými výrazy odpadávají mimo obrazovku. Je to nádherná podívaná. Po dlouhém dni nebo na začátku pracovního dne není nic lepšího než rozsekat na kusy pár stovek zelených, odporných a dobyvačných Marťanů. Zdarma si hru můžete stáhnout na binarny.pjwstk.edu.pl.

Pavel Dobrovský

Proposition
The Proposition
Režie John Hillcoat, 2005, 104 min.

Osobnost hudebníka Nicka Cavea je takřka renesanční. Svůj talent mimo hudbu dokázal uplatnit i coby herec či třeba jako autor básní, textů, povídek. A nyní i filmového scénáře. Pochmurnost, potemnělost, na druhé straně také lyrčnost a svým způsobem romantičnost, to vše ze svých písní vnesl i do westernového příběhu o bratřech, z nichž jeden musel pro záchranu druhého zabít toho třetího. Hlavní (a prostá) myšlenka děje je nám po úvodní brutální expozici předložena, dále se s ní pracuje už jen velmi zlehka, takřka bez komentářů, zvratů. Proposition je a není westernem. Rozhodně není v té klasické podobě – v podstatě zde nenalezneme kladnou postavu. Současně lze jen stěží někoho zcela odsoudit, neboť i temná duše zabijáka má v sobě něco, co nám to nedovoluje. Na film by šel dokonce vztáhnout vzorec antické tragédie, neboť spíše než souboj strany zákona a strany, která stojí proti němu, je to střet jednotlivce s předurčeností. Vyprahlá a nehostinná australská poušť uzavírá hrdiny do bludného kruhu, z něhož se nemohou od počátku do konce vymanit. Naděje (byť na obloze krásně svítí slunce) zde neexistuje, o pocitu klidu a harmonie nelze ani hovořit. Proposition je drsný film jak fyzicky, tak především duševně, jde o totální ztrátu iluzí z radosti žití. Za podařené bych označil i bonusy – především film o filmu a komentář tvůrců.

–lg–

AUDIOVISUAL
každý čtvrtek v kině Světozor uvádíme to nejlepší z videoklipů, animace, video-artu, speciálních efektů, netartu, reflexe médií a dalších současných trendů.
www.kinosvetozor.cz

MEXICKÉ STUDENTSKÉ FILMY
to nejlepší z Fresh Film Festu
1. února 2007, 20.30h. čtvrtek
uvádí: Jan Stehlík

OD AFEKTŮ K EFEKTŮM
aneb od Cesty na měšec až k Matixu
8. února 2007, 20.30h. čtvrtek
uvádí: Kamil Fila

ANIMOVANÉ FILMY PAVLA RYŠKY
ementál a hrachová polévka
15. února 2007, 20.30h. čtvrtek
uvádí: Pavel Ryška

PODVOD, NEBO CHYBA?
výběr z machinima animků
22. února 2007, 20.30h. čtvrtek
uvádí: Isabelle Arvers

INZERCE

HANDA GOTE all in one

5. - 10.2.
v divadle ALFRED VE DVORE
www.handagote.com
www.alfredvedvore.cz

přehledka dosavadních projektů

PO 5 / 20:00 / EKRRAN
projekce nalezených fotomateriálů
/ performance of banalities and new found truths

ÚT 6 / 20:00 / NOISE + PŘEKVAPENÍ
jevištní Lo-Fi.
tanec mezi zvukovými a optickými senzory
/ dialogue between sound and optical sensors

ST 7 / 20:00 / SILENCE no technology
představení s vlastním výběrem hudby do sluchátek
/ performance with no sound music - in the headphones

ČT 8 / 20:00 / RED GREEN BLUE
tanec a interaktivní video
/ dance with red green and blue video

PÁ 9 / 20:00 / COMPUTER MUSIC
jevištní chill-out, hudba na nczapojené počítače
/ dialogue with music on connected computers

SO 10 / 20:00 / Koncert
04.
Birds build nests underground.
Karsokie Tundra
Klub Matix (Konevova 13, PČ)

ALFREDVEDVOŘE
ALFREDVEDVOŘE

Třetí odboj v exilu

Nad knihou vzpomínek Ivana Gad'ourka

Historici a zájemci o historii, kteří se věnují období komunistické diktatury v Československu, stojí i sedmnáct let po listopadu 1989 před těžkou úlohou. Při každodenním bádání se neustále vyrovnávají s nedostatečně zpracovanou pramennou základnou. Bádání o protikomunistickém odboji – jeho rozsahu, aktivitách a možnostech na území tehdejší ČSR – doposud nepřineslo systematické výsledky.

TOMÁŠ BURSÍK

Vydavatelé exilového časopisu Doba Jiří Horák a František Bregha

Mýlí se ti, kdo hovoří o naprosté pasivitě československého obyvatelstva tvářív tvář komunistickému totalitnímu režimu. A nejedná se jen o známý případ bratří Mašinů a jejich přátel. Obdobně účinnými prostředky odpověděli na komunistický teror mnozí další. Na rozdíl od prvního protirakouského a druhého protinacistického odboje se odboj třetí musel postavit proti příslušníkům vlastního národa. Komunisté hnaní ambicí mocensky ovládnout českou a slovenskou společnost využívali postupy, jež si co do hrůznosti nezadaly s metodami stalinskými či nacistickými. Masové zatýkání, mučení při výsleších, násilné vystěhovávání celých rodin, existence koncentračních táborů, justiční vraždy – historik Karel Kaplan ve svých pracích uvádí, že perzekuci v letech 1948–1989 pocítilo na vlastní kůži „okolo dvou milionů občanů či půl milionu rodin“.

Časově se pojem třetího odboje zpravidla vztahuje na počáteční období existence komunistického totalitního státu, tj. na konec čtyřicátých a padesátá léta 20. století. Mezi jeho příslušníky ovšem patří i generace lidí, kteří v pohnuté době konce třicátých let teprve dospívali. Právě k ní patří také Ivan Gaďourek – světově uznávaný profesor sociologie a autor knihy *Cestou Komenského. Vzpomínky z mládí účastníka třetího odboje*. Jeho chronologické a s jistou dávkou nobilesy podané vyprávění se vyhýbá zbytečným odbočkám, příliš obecným úvahám i detailním analýzám.

Z odboje do odboje

Ivan Gaďourek se narodil do rodiny čs. legionáře a dětství prožil na různých místech Moravy, kam jeho otce zavály pracovní povinnosti projektanta vodních staveb. Podobně jako další účastníci třetího odboje – členové nekomunistických politických stran, různých církevních, společenských, sportovních a kulturních organizací, byl i Ivan Gaďourek formován atmosférou meziválečné Československé republiky, masarykovskými humanitními ideály, Sokolem a skautingem. Jeho dospívání výrazným způsobem ovlivnila druhá světová válka. Už na gymnáziu se zapojil do odbojové činnosti, po maturitě byl

potom totálně nasazen do zbrojovky v Zábrdovicích, kde se snažil škodit válečnému průmyslu nacistické říše.

Konec války Ivan Gaďourek líčí realisticky, bez emocí. Negativní zkušenosti s Rudou armádou, které provázely osvobození Brna, jej přivedly k názoru, že budoucnost Československa spojená se SSSR není tou nejlepší volbou. Tento názor sdílel již od konce války mimo jiné s Mojmírem Povolným, později jedním z nejvýznamnějších představitelů československého poúnorového exilu, či s Jaromírem Bohanesem, Dušanem Novákem a dalšími zakladateli brněnského politického klubu Knihovna, jejímž vůdčím představitelem se stal později nechvalně proslulý Vlastislav Chalupa alias mjr. Král. Právě jeho odhad a rozhled tehdy podle Gaďourka umožňovaly lidem kolem Knihovny předvídat kroky komunistů a bleskurychle na ně reagovat.

I je však únorový převrat zastihl nepřipravené. Třetí odboj neměl od počátku žádné domácí ani zahraniční centrum schopné koordinovat vlastní aktivity. Proto ta živelnost, impulzivnost a rozmanitost forem odporu, na druhé straně provázená naivitou a objektivní nemožností odhadnout reálný stav věcí. Členové skupiny Knihovna si rozdělili role: část z nich dostala za úkol organizovat odboj a zpravodajskou činnost v Československu, ostatní měli odejít za hranice, vyhodnocovat zasílané zprávy a dále je šířit v politických kruzích demokratických států. Ivanu Gadourkovi se v dubnu roku 1948 podařilo úspěšně přejít hranice. Následovala několikaměsíční anabáze po uprchlických táborech v Německu. V červenci se za vydatného přispění své budoucí ženy Joke ocitl v Holandsku.

Zpravodaj na příjmu

Při líčení poválečného života v Holandsku uplatňuje Ivan Gađourek svůj pozorovací talent. Popisuje mentalitu Holanďanů, jejich zvyky a tradice, vyzdvihuje jejich smysl pro společenskou solidaritu, ale přitom nepřehlédne, že si potrpí na byrokracií. Zároveň se v něm nezapře sociolog: zajímá se o světónázorové a konfesijní uspořádání holandské

společnosti, ale také o problémy exulantů, které se ho osobně týkají. Stejně jako oni si musel zvyknout na jiný způsob života. Založil rodinu a zároveň se rozhodl pokračovat ve studiu sociologie. V roce 1953 se habilitoval prací *The political control of Czechoslovakia. A study in social control of a Soviet satellite state*, v červnu roku 1958 byl jmenován řádným profesorem na univerzitě v Groningenu. To vše šlo ruku v ruce s neutuchajícím zájmem o dění v jeho bývalé vlasti. Aktivně se podílel na činnosti krajanských spolků, přes holandskou ambasádu přijímal od bývalých „knihovníků“ zprávy o politické a hospodářské situaci i o náladách československého obyvatelstva, které dále rozšiřoval v rámci „Pracovní skupiny Holandsko“. Mezi jeho informátory v Československu patřili mj. Jaromír Bohanes, Zdeněk Kessler, Dušan Novák a Luboš Kostrhun, kteří za svou odbojovou činnost druze zaplatili mnoha lety v komunistickém vězení.

Konfident mezi mukly

Jejich tragické osudy mají přímou souvislost s případem, kterému Gaďourek ve své knize věnuje zvláštní pozornost. Na odhalení konfidenta Vlastislava Chalupy alias mjr. Krále si veřejnost musela počkat až na počátek devadesátých let minulého století. Na Chalupově případu autor ilustruje metody, s jejichž pomocí StB po únoru 1948 infiltrovala odbojové skupiny a de facto umrtvovala jejich činnost. Důsledky práce konfidentů byly drastické: desítky lidí skončily na popravišti a tisíce si odseděly řadu let v komunistických lágrech.

Gaďourek připouští, že pro něj i mnoho jeho přátel byl Chalupa zpočátku vzorem. Po únorovém převratu sám sebe pověřil řízením podzemních organizací v Československu, které měly pracovat zcela anonymně a nezávisle na sobě. Chalupa byl svými spolupracovníky obdivován pro neutuchající aktivitu a nápady, které byl navíc schopen realizovat. Gaďourek přiznává, že ho k němu vázalo silné přátelské pouto, a nedokázal si připustit myšlenku na jeho zradu. Po zinscenovaném ilegálním přechodu hranic se Chalupa zapojil do činnosti politického exilu ve Francii. Ani tehdy však na něj nepadl stín podezření, a to přesto, že se k němu již tehdy objevily možné indicie.

S obviněním proti Vlastislavu Chalupovi, který se do té doby bezskrupulózně pohyboval mezi těmi, jež poslal do vězení, vystoupil až v roce 1991 bývalý mukl Jiří Málek. Chalupa v reakci na obvinění založil Centrum pro československá exilová studia, kde vydal silně tendenční knihu *Prameny k dějinám třetího odboje*, jež měla posloužit k jeho obhajobě. Poté, co prohrál soudní při s Jiřím Málkem a co se od něj distancovali jeho bývalí přátelé, se již v České republice neobjevil. Zemřel v roce 2002.

Vzpomínková kniha Ivana Gadourka přináší řadu doposud nepublikovaných informací z organizování protikomunistické činnosti v Brně před rokem 1948 a v prvních letech strávených v exilu. Autor sám v úvodu omlouvá svou archaickou češtinu, která však není na překážku, ba naopak. Cenné svědectví o době nedávno minulé je tak o poznání osobitější.

Autor je historik.

**Ivan Gaďourek: Cestou Komenského.
Vzpomínky z mládí účastníka třetího odboje.**
Barrister and Principal, Brno 2006, 215 stran.

INZERCE

1.7. 2. 2077

ROXY.NOD

Nezastavte! zastavte, protože s vámi zastavujeme naše
rozvojové úsilí! zastavujeme se zastavíme zastavujeme
naše rozvojové úsilí! zastavujeme zastavujeme zastavujeme.
Přesvědčte se sami! **TOS (RUDE)**, **The Enemy (RUDE)**,
TVracer (DZFR), **Nasty (RUDE)**.

GALERIJE INSTALACE:

TOS (instalace) - instalace zastavujeme
THE ENEMY (instalace) - zastavujeme zastavujeme,
zastavujeme zastavujeme **SOUND WEB** (instalace) zastavujeme,
zastavujeme zastavujeme **POINT-IN** (instalace) zastavujeme,
instalujeme instalujeme zastavujeme zastavujeme a zastavujeme **GUIDO**
TUTE (RUDE) - zastavujeme zastavujeme **ADD**
SOUNDSYSTEM 1.1 (instalace) zastavujeme a zastavujeme zastavujeme
zastavujeme **CYPER** (instalace) - zastavujeme zastavujeme

**EXPERIMENTÁLNÍ PROSTOR ROXY / NOD,
DLUHÁ 33, PRAHA 1, OTEVŘENO DENNĚ
11:00 - 01:00 WWW.ROXY.CZ**

ROXY NOD je
instalace zastavujeme
naše rozvojové úsilí,
zastavujeme zastavujeme
zastavujeme zastavujeme
zastavujeme zastavujeme
zastavujeme zastavujeme

ROXY NOD je
instalace zastavujeme
naše rozvojové úsilí,
zastavujeme zastavujeme
zastavujeme zastavujeme
zastavujeme zastavujeme
zastavujeme zastavujeme

**PRAHA
PRAHA
PRAHA
PRAHA**

VYŠEHRAĐ

NABÍDKA DĚTIŠTĚ • PUBLISHERS LTD.

SADIL
5300

Christopher Hroznka

Vzrůpa středověku v letech 922-1154

Željárnice a mělnice české vlády v období vzrůpy středověku v letech 922-1154

Knihovna a mělnice české vlády v období vzrůpy středověku v letech 922-1154. Knihovna a mělnice české vlády v období vzrůpy středověku v letech 922-1154. Knihovna a mělnice české vlády v období vzrůpy středověku v letech 922-1154.

Wb. 4500, 995 Kč

Nákup v obchodu Bellova 352, Praha 10 - SLEVA 20% Na www.ivysehrad.cz - SLEVA 15 %

objednávka předplatného **A2** kulturní týdeník

předplatné	roční do schránky	roční v elektronické podobě a přístup k archivu	čtrletý TS 304	půlroční 26 304	roční 52 304
☐ TIŠTĚNÉ	X		280 Kč	520 Kč	988 Kč
☐ ELEKTRONICKÉ		X	195 Kč	364 Kč	650 Kč
☐ STUDENTSKÉ	X	X	221 Kč	429 Kč	832 Kč
☐ KOMPLET	X	X	312 Kč	611 Kč	1196 Kč

☐ SPONZORSKÉ PŘEDPLATNÉ (pro-án) ☐ SPONZOR STŘEDNÍ V 2 400 Kč / ☐ SPONZOR ŽLATÝ V 6 200 Kč / ☐ SPONZOR PLATINOVÝ V 10 400 Kč

Fakturační adresa
Titul..... Jméno..... Příjmení..... Organizace.....
Ulice..... PSČ..... Město.....
Telefon..... e-mail.....

Adresa pro zaslání (pokud se liší od fakturační, např. adresa obdarovaného)
Titul..... Jméno..... Příjmení..... Organizace.....
Ulice..... PSČ..... Město.....
Telefon..... e-mail.....

Platbu provádí
☐ Srovnávkou A (na základě údajů ze složenky, kterou od nás obdržíte, lze platit převodem)
☐ Fakturou uvedenou prostředím IC
☐ prostřednictvím SPO, uvedeným prostředím spojující číslo.....

Pro uplatnění studentské slevy prostředím zaslát potvrzení o studiu (fax nebo e-mail v jazyce)
Objednávky přijímá jménem vydavatele firma SEND Předplatná, P. O. Box 141, 140 21 Praha 4
tel. 225 985 225, fax 225 341 425, SMS 605 202 115, e-mail send@send.cz, www.send.cz

jsem A2sexuál

**literatura/hudba/společnost/film/politika/divadlo
výtvarné umění/recenze/rozhovory/esej/nové knihy
cd a dvd / komentáře / beletrie zkratka / kulturní
tipy / glosy / reportáž / par avion / komiks / galerie**

ovšem

Dvaadvacátého ledna zemřel abbé Pierre. Ve Francii, která je katolickou zemí spíš formálně, byla jeho postava spojena zejména s pomocí bezdomovcům. Problémy lidí „bez trvalého bydliště“ (*sans-domicile-fixe*, SDF) jsou poté, co udeřila skutečná zima, více než viditelné. Minulý týden jsem strávil v Paříži, kde jsou ošuntělá a vláčně se pohybující SDF v kontrastu s místními „chic“ a „speed“ top manažery obzvláště nápadní. Při nastupování do metra je očividný kontrast mezi vagony přeplněnými k prasknutí a těmi poloprázdnými, v nichž se usadil některý z vandráků a „čistí“ občané s trvalým bydlištěm je s kapsničky před obličejem raději opustili. Můj kamarád Fathi mi napůl vyčítavě sdělil, že počet pařížských SDF údajně narostl po rozšíření EU v roce 2004. Je pravda, že v žádostech o mince a cigarety lze často vystopovat přízvuky „nové Evropy“, na druhé straně však o dně Paříže už psali literáti třicátých let minulého století (George Orwell, Henry Miller ad.) a mám pocit, že SDF by zde existovali i bez bratranců z Białystoku či Liberce. Ale zpátky k abbé Pierrovi. Nevím, jak dalece bral svoji starost o bezdomovce jako pomoc bližnímu a jak dalece jako misi. Je to nakonec jedno, důležité je, že jim pomáhal.

Totéž nakonec prý činí i jistá organizace, která mezi ně distribuuje vepřový vývar, čímž podle některých diskriminuje bezdomovce s košer a halal stravovacími zvyklostmi. V úterý jsem viděl, jak s montpeliérskými SDF diskutuje dominikánský fráter. Katolická církev se ve Francii očividně snaží zvrátit svůj úpadek, jak to jen jde. Jeden farář si stěžoval, že místní děti nevědí, co to je půst. Aby jim to vysvětlil, musel použít příměru „katolický ramadán“. I to je prý Francie.

Felix Xaver

Srbsku přineslo deset let různých mezinárodních sankcí a katastrofální hospodářská politika Slobodana Miloševiče největší zaznamenanou míru inflace v dějinách a pozici jedné z nejkorumpovanějších zemí ve výročních statistikách Transparency International. Od roku 2001 však vykazuje největší stabilní míru růstu na Balkáně a právní ovzduší se vylepšilo natolik, že země loni přitáhla kolem 700 miliónů zahraničních investic.

Ve volbách 21. ledna učinilo Srbsko další drobné, ale znatelné pokroky směrem k Evropě. Předvolební kampani už nevedlo Kosovo a válečné zločiny, ale ekonomika, korupce a evropská integrace. Kromě posílení tábora demokratických stran přichází

další viditelná změna – do parlamentu vjede první poslankyně na vozíčku – i když z technických důvodů asi bude chybět na prvním zasedání sněmovny. Proevropské strany se teď nejspíš budou dlouho dohadovat o vládě. Menší strany si zatím přes média vybírají rozinky z nabídky ministerstev včetně premiérského křesla. Demokratické straně (DS), která nejspíš dostane první mandát k sestavení vlády, by nejradši nechaly resorty, z nichž většinou nekyne nic než problémy. DS prosazuje jako premiéra bývalého ministra financí Božidara Đeliće, jenž do roku 2003 snížil inflaci ze 112 na 7,5 % a momentálně se účastní jako jediný zástupce Balkánu Světového ekonomického fóra v Davosu. Mezinárodním představitelům přitom vzkázal, že nezávislost Kosova rozhodně nepodepíše: ostatně po matce je z kosovské Drenice, oblasti, v níž vznikla albánská Osvobozenec-ká armáda Kosova.

Filip Tesář

Jakou skvělou zprávou by mohla být čerstvá aktualita, že se šéfem Rady České televize stal někdejší legendární sporták Jiří Baumruk! Právě jeho zkušenosti ale stojí za bližší prozkoumání. Zjistíme pak třeba, že Baumruk byl ještě nedávno mluvčím radnice Prahy 5,

kteřá je známá řadou kontroverzí, splétaných většinou kolem monumentální osoby starosty Milana Jančíka (ODS). Ten po dlouhých tahanicích, včetně těch se spolustraníky, svou funkci na radnici obhájil. Ještě před týdnem jsem spolu s dalšími novináři měl tu čest vidět Jiřího Baumruka jako přisedícího na smíchovské radnici při jednání zastupitelů. Za ta léta na radnici Prahy 5 se ale v souvislosti s novým šéfem Rady ČT hovoří i o dalších zajímavostech. Jeho manželka je například vlastníkem pozemků, na kterých nyní staví firma Geosan, která v posledních letech získala snad všechny velké zakázky od Prahy 5. Čerstvě například i revitalizaci známé domkařské kolonie Budánka. Jen velmi opatrně hovoří o vztazích Jiřího Baumruka a jeho přátel z radnice i někteří vyšší úředníci Prahy 5.

Nechci dokazovat podezření mnohých o korupčních praktikách v komunální politice. Střet zájmů je v Baumrukově případě zřejmý. Právě on v době, kdy chtěla televize znát okolnosti narychlo svolaného zastupitelstva, kde se měly projednávat prodeje pozemků den před volbami, až příliš viditelně mlžil. Jeho loajalita k vítězné ODS je zřejmá, a to může být v kombinaci s vedením kontrolního orgánu kritizované ČT hodně nešťastná volba.

Jakub Mraňo